

วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ระดับปริญญาตรี
ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2569) VOL. 3 NO. 1 (January - June 2026)

JOURNAL

OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY

BACHELOR DEGREES

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เลขที่ 96 ถ.ปรีดีพนมยงค์
ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
โทรศัพท์/โทรสาร 035-245-400

ISSN 3088-1331 (PRINT)
ISSN 3088-134X (ONLINE)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ระดับปริญญาตรี

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY

BACHELOR DEGREES

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2569)

VOL.3 NO.1 [January – JUNE 2026]

วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ระดับปริญญาตรี

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2569)

ISSN 3088-1331 (Print)

ISSN 3088-134X (Online)

วารสารวิชาการ ราย 6 เดือน

สโมสรมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่งานค้นคว้าวิจัยและความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ภาคิน โชติเวศย์ศิลป์

อาจารย์ ดร.วิษุฒดา ตันประเสริฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภกานต์ นานรัมย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธิ โกสิย

อาจารย์ ดร.ณรงค์ คุ้มมณี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา สุชาบุรณ์

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและประชาสัมพันธ์

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

รองคณบดีฝ่ายแผนและยุทธศาสตร์

หัวหน้าภาคนมนุษยศาสตร์

หัวหน้าภาคสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภกานต์ นานรัมย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา สุชาบุรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกานต์ ผลเจริญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัลยา คงประดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรางคณา ปัญญา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูมินทร์ วาดเขียน

อาจารย์ ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี

อาจารย์ ดร.รวมศักดิ์ เจริญศักดิ์

อาจารย์วราภรณ์ สืบวงศ์สุวรรณ

อาจารย์ศิริวิมล นกทรัพย์

บรรณาธิการบริหาร

นายเขมทัต จันทโรทัย

นายกสโมสรมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บรรณาธิการประจำฉบับ

นายอดิชาติ เผ่ากันทะ

นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์ดิจิทัล

กองบรรณาธิการ

นายณภัควัฒน์ โอสมศรี

นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์

นางสาวชนธิชา ตาสาย

นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์

นางสาวเพ็ญนภา วงษ์จาด

นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์

นางสาวคุณตนา ดวงจันทร์

นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์

พิสูจน์อักษรภาษาไทย

นายชัยเจริญ คล้ายกระแสน

นักศึกษานิเทศศาสตร์

นางสาวเบญจวรรณ เทพทัย

นักศึกษานิเทศศาสตร์

พิสูจน์อักษรภาษาอังกฤษ

นางสาวภัทรวี พันธเวช

นักศึกษานิเทศศาสตร์ภาษาอังกฤษ

นายบุญยธร ไตรโชค

นักศึกษานิเทศศาสตร์ภาษาอังกฤษ

ออกแบบปก

นางสาวกชกร เฉลยรัตน์

นักศึกษานิเทศศาสตร์การจัดการรัฐกิจและการปกครองท้องถิ่น

จัดรูปเล่ม

นายวรเพชร ทองปาน

นักศึกษานิเทศศาสตร์ดิจิทัล

พิมพ์ที่

บริษัท อิงค์ ออน เปเปอร์ จำกัด

สำนักงานวารสาร

สำนักสโตนศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ถนนปรีดิพนมยงค์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โทร. 0 3527 6555 ต่อ 4523

โทรสาร. 0 3524 5400

Email: journalhusokidsofaru@gmail.com

Website: <https://www.aru.ac.th/human/>

เนื้อหาของบทความหรือข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนกองบรรณาธิการไม่
จำเป็นต้องเห็นด้วย

[บทบรรณาธิการ]

ก่อนอื่นต้องขอบคุณผู้สนับสนุนทุกท่าน และผู้อ่านวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ระดับปริญญาตรีอีกครั้งหนึ่ง ก้าวสู่ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 ตอนนี้แล้ว พวกเรากองบรรณาธิการรู้สึกยินดีได้เผยแพร่เนื้อหาจากผู้จัดทำทุกท่านหาทุกคน ในฐานะการก้าวสู่ปีที่ 3 เป็นเรื่องที่ดีอย่างยิ่งที่มีบทความประเภทใหม่ ๆ นำเสนอแก่ทุกท่าน ได้แก่ ตามรอยประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวสายมูเตลู : วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, บ้านใหญ่กับวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่น กรณีศึกษาการเลือกตั้ง ส.ส. เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ การใช้ Double Tonguing ใน Trumpet Concerto in E-Flat Major ท่อน Rondo ผลงานของ Johann Nepomuk Hummel ซึ่งเป็นเรื่องราวทั้งหมดมีหลากหลายซึ่งยังคงด้วยคุณภาพของเนื้อหาควรค่าต่อการตีพิมพ์แก่ผู้อ่าน

กองบรรณาธิการวิชาการ ฉบับปริญญาตรี มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่าน

อติชาต

นายอติชาต เผ่ากันทะ

บรรณาธิการ

[สารบัญ]

บทความวิชาการ

ตามรอยประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวสายมูเตลู : วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เพ็ญภา วงษ์จาด

1

บทความวิจัย

วิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ณัฐริชา ไวยบุตรี -- สร้อยศศิธร ใจชื่น -- อภินันท์ มีสุข

12

การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
กฤษฎา สัณญะวี -- รัชชานนท์ อธิชาติเกะ
ณรงค์ฤทธิ์ กระจำทิพย์ -- ธนพล สุวรรณรัตน์

22

บทความวิชาการ

การขยายตัวของเมืองและปัญหาความแออัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ณัฐธิดา ศิริพัฒน์พงษ์

32

บ้านใหญ่กับวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่น: กรณีศึกษาการเลือกตั้ง ส.ส. เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ธัญธรณ์ สุขกุล

49

บทความวิจัย

การใช้ Double Tonguing ใน Trumpet Concerto in E-Flat Major ท่อน Rondo ผลงานของ Johann Nepomuk Hummel
กรลักษณ์ ม่อมละมุล

63

หลักเกณฑ์การส่งบทความตีพิมพ์ในวารสาร

73

ตามรอยประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวสายมูเตลู :

วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Tracing the History of Mutelu Tourism

Wat Phanan Choeng Worawihan, Phra Nakhon Si Ayutthaya

เพ็ญนภา วงษ์จาด¹ | Pannapa Wongjad

Abstract

Wat Phanan Choeng Worawihan is a royal monastery of significant historical importance dating back to the Ayutthaya period. Historical records in the Royal Chronicles of Ayutthaya indicate that the enshrinement of Phra Buddha Phanan Choeng, or Luang Pho To, occurred 26 years prior to the establishment of Ayutthaya. In addition, there are local legends concerning King Sai Nam Phueng and Princess Soi Dok Mak, which are closely associated with Chinese communities. The temple's antiquity and sacredness are key factors influencing tourism, particularly in contemporary contexts. Faith-based tourism, often referred to as "mutelu tourism," is driven by devotion to the sacred power of Phra Buddha Trai Rattana Nayok (Luang Pho To), especially in aspects of protection, fortune, and safety. Meanwhile, the shrine of Chao Mae Soi Dok Mak is widely reputed for its sacred power in matters of love and success. The growing influence of social media has further encouraged younger generations to engage in this form of tourism. From an economic perspective, mutelu tourism has generated significant positive impacts on the provincial economy by distributing income to local communities through activities such as purchasing goods and services around the temple area. Examples include restaurants, souvenir shops, boat tour services, and the rental or purchase of sacred objects. Moreover, mutelu tourists tend to exhibit high spending behavior and frequently revisit the site to fulfill vows or perform merit-making rituals based on their beliefs. As a result, Wat Phanan Choeng Worawihan has become a model of faith-based tourism that successfully integrates cultural capital and belief systems with sustainable economic development in Phra-Nakhon Si Ayutthaya.

---

* บทความวิชาการเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาอยุธยาามรดกโลก โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภกานต์ นานรัมย์ เป็นผู้รับผิดชอบรายวิชา

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; E-mail :

bojum55@gmail.com; โทรศัพท์ : 065-8032061

Keywords: Wat Phanan Choeng Worawihan, Tourism, Mutelu

บทคัดย่อ

วัดพนัญเชิงวรวิหารเป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารอยุธยาว่ามีการสถาปนาพระพุทธรูปเจ้าพะเนียงเชิง หรือ หลวงพ่อโต มาก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา 26 ปี อีกทั้งยังมีตำนานความเชื่อเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้งและพระนางสร้อยดอกหมากที่เชื่อมโยงกับกลุ่มชาวจีน ความเก่าแก่ความศักดิ์สิทธิ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน การท่องเที่ยวสายมูเตลูเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์จากพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก หรือ หลวงพ่อโต ในด้านการคุ้มครองความปลอดภัย โชคลาภ และศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมากได้รับการกล่าวขวัญถึงเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในด้านความรักและความสำเร็จ ประกอบกับอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ที่กระตุ้นให้กลุ่มคนรุ่นใหม่สนใจการท่องเที่ยวสายมูเตลูมากขึ้น อย่างไรก็ตามในด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวสายมูเตลูได้ส่งผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของจังหวัด โดยช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนผ่านการซื้อสินค้าบริเวณพื้นที่วัดพนัญเชิงวรวิหาร ยกตัวอย่างเช่น ร้านอาหาร ร้านของฝาก ธุรกิจเรือนำเที่ยว การเช่าบูชาวัตถุมงคล เป็นต้น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวสายมูเตลูมีพฤติกรรมค่าใช้จ่ายที่สูงและมีแนวโน้มการเดินทางซ้ำ เพื่อแก้บน หรือทำบุญตามความศรัทธา ส่งผลให้วัดพนัญเชิงวรวิหารกลายเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่สามารถบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมและความเชื่อเข้ากับการส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วัดพนัญเชิงวรวิหาร, การท่องเที่ยว, มูเตลู

บทนำ

การท่องเที่ยวสายมูเตลูในปัจจุบันได้รับความนิยมสูงอย่างมาก เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวที่สนใจในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นหนึ่งในวัดที่น่าสนใจทั้งด้านความเชื่อและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นเรื่องการท่องเที่ยว ให้แก่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรม โดยผ่านการวิเคราะห์จากสถานที่ท่องเที่ยววัดพนัญเชิงวรวิหารผ่านโซเชียลมีเดีย (social media) หรือคำบอกเล่าต่อจากกลุ่มคนในบริเวณพื้นที่และการสืบค้นประวัติความเป็นมาของสถานที่ดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่มาวัดพนัญเชิงวรวิหารมักจะมาขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่รองมาจากศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ เพื่อยืนยันการจรรโลงใจ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเมืองท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมโดยส่วนมากมักจะมาขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งด้านการงาน โชคลาภและความรัก ส่งผลให้นำไปสู่การเกิดความศรัทธาในกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่สามารถแปลงไปสู่มูลค่าทางเศรษฐกิจ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มศรัทธาหรือในปัจจุบันเรียกว่า กลุ่มมูเตลู โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นวัดดังอย่างวัดพระพนัญเชิงวรวิหารที่จะมีนักท่องเที่ยวมาขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณพื้นที่วัดและเข้ามากราบสักการะหลวงพ่อโตประจำวัดพระพนัญเชิง รวมถึงขอพรเรื่องความรักกับศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ทั้งนี้เองการศึกษาความเชื่อผ่านกระแสมูเตลูของนักท่องเที่ยวส่งผลทำให้เกิดเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจากศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ ความสำคัญของการศึกษาการท่องเที่ยวสายมูเตลูตามประวัติศาสตร์และคติความเชื่อในเขตพื้นที่จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษาจากวัดพนัญเชิงวรวิหารทำให้ทราบเกี่ยวกับความเป็นมาของประวัติของวัดพนัญเชิงวรวิหารที่นำไปสู่การกระตุ้น ทางเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรมและความเชื่อ ทั้งนี้จากบทความวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงสาระสำคัญของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่เมื่อนึกถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มักจะนึกถึงโบราณสถานและวัดดัง ที่ส่วนมากมาขอพรกันในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวสายมูเตลู กรณีศึกษาจากวัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเนื่องจากสนใจที่อยากศึกษาเรื่องราวของวัดพนัญเชิงวรวิหารที่มีประวัติความเชื่อที่ยาวนานจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติศาสตร์วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดพนัญเชิงวรวิหารจัดเป็นพระอารามหลวงเป็นวัดที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จะมีตำนานที่เชื่อมโยงกับการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือ พระเจ้าอู่ทอง แล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อท้องถิ่น และการก่อสร้างตัวของอาณาจักรในระยะแรกเริ่ม โดยปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์สำคัญ คือ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ที่ระบุว่า “จุลศักราช 686 ขวตศก (พ.ศ. 1867) แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าเจ้าพะเนางเชิง” ซึ่งถือเป็นการสถาปนาองค์หลวงพ่อดำขึ้นก่อนที่พระเจ้าอู่ทองจะสร้างกรุงศรีอยุธยาถึง 26 ปี (พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2550 : 22)

นอกจากนี้ ยังปรากฏตำนานพระเจ้าสายน้ำผึ้งทรงเดินทางไปเมืองจีนเพื่อไปรับพระนางสร้อยดอกหมากพระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีน มาเป็นพระอัครมเหสี เมื่อพิสูจนบุญญาบารมีให้เป็นที่ประจักษ์แก่พระเจ้ากรุงจีนแล้ว พระองค์ก็เดินทางกลับมายังกรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยพระนางสร้อยดอกหมาก ทั้งสองพระองค์ใช้เวลาเดินทาง 15 วัน จากเมืองจีนสู่กรุงศรีอยุธยา เมื่อถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จลงจากสำเภาตรงปากน้ำแม่เปี่ยมมุ่งสู่พระราชวัง ทรงสั่งให้จัดตำหนักซ้าย ขวา แต่ทรงไม่สะดวกมารับพระนางสร้อยดอกหมากด้วยพระองค์เอง จึงโปรดให้เฝ้าแก่ขึ้นเรือพระที่นั่งมารับพระนางเข้าพระราชวัง ทว่าพระนางสร้อยดอกหมากทรงมีพระประสงค์ให้พระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จมารับพระนางด้วยพระองค์เอง เฝ้าแก่จึงกลับไปกราบทูลพระเจ้าสายน้ำผึ้งว่าพระนางสร้อยดอกหมากทรงไม่ยอมเสด็จมาหากพระองค์ไม่เสด็จไปรับ เมื่อพระนางทรงทราบว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งไม่มารับก็ทรงเศร้าพระทัยมาก พระนางจึงกลั้นพระทัยจนสิ้นพระชนม์ต่อมาพระศพของพระนางมาถวายพระเพลิงที่แหลมบางกระจะแล้วสร้างเป็นวัดขึ้นมีชื่อว่า วัดพระเจ้าพระนางเชิง (เจตจันทร์ ประวัติ, สุชาติ จันทร์ ประวัติ, ชัชจันทร์ ประวัติ และคณะ, 2501 : 30)

ความสอดคล้องจากตำนาน รวมไปถึงข้อมูลจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ถึงการสถาปนาองค์พระพุทธไตรรัตนนายก หรือ หลวงพ่อดำ ขึ้นก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีถึง 26 ปี ถือว่ามีความสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับเมือง “อโยธยา” ที่ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของเกาะเมืองในปัจจุบัน กล่าวกันว่าบริเวณอโยธยานั้นเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อนที่พระเจ้าอู่ทองจะย้ายราชธานีมายังบริเวณเกาะหนองโสน ก่อร่างสร้างราชธานีนามกรุงศรีอยุธยา ความเก่าแก่ยาวนานของวัดแห่งนี้ ยังส่งผลต่อความเชื่อ และการรับรู้ของชาวต่างชาติแต่ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ดั่งนาม พนัญเชิง มีข้อสันนิษฐานที่หลากหลาย บ้างว่าเพี้ยนมาจากคำว่า พเนงเชิง ที่แปลว่า

การนั่งขัดสมาธิ บ้างก็เชื่อมโยงกับคำว่า พระนางเอาเชิง ตามตำนานพระนางสร้อยดอกหมาก ซึ่งในจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของวัดแห่งนี้ว่าเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นที่เคารพนับถืออย่าง (ซิมอง เดอ ลา ลูแบร์, 2548: 154) ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าวัดพนัญเชิงไม่ได้เป็นเพียงศูนย์กลางความศรัทธาของชาวสยามเท่านั้น แต่ยัง เป็นรูปเคารพศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขาย ณ กรุงศรีอยุธยา ที่ล่องเรือมาถึงท่าเรือบางกะจะต้องแวะมาสักการะบูชา

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ วัดพนัญเชิงยังคงมีความสำคัญ ในฐานะเป็นพระอารามหลวงที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะองค์พระครั้งใหญ่ และพระราชทานนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระพุทธไตรรัตนนายก ซึ่งชื่อนี้ได้กลายเป็นจุดเชื่อมโยง สำคัญระหว่างชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ต่างพากันมาสักการะในนาม "ซำปอกง" อันหมายถึงผู้คุ้มครองการเดินทาง ทางเรือ (กรมศิลปากร, 2560: 82) พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า วัดพนัญเชิงวิหารเปลี่ยนผ่านจาก ศาสนสถานสำคัญของกรุงศรีอยุธยาสู่สัญลักษณ์แห่งความศรัทธาข้ามวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้วัดแห่งนี้ กลายเป็นหมุดหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อ หรือ การท่องเที่ยวสายมูเตลู

นอกจากจะปรากฏในตำนานและพระราชพงศาวดารแล้ว ความสำคัญของวัดพนัญเชิงยังได้รับการต่อยอดด้วย หลักฐานทางโบราณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งร่องรอยทางศิลปกรรม ซึ่งพระพุทธไตรรัตนนายกเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัยขัดสมาธิราบขนาดใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งในประเทศไทย จากการศึกษาพุทธศิลป์พบว่า มีพุทธลักษณะแบบศิลปะ อุทงยุคที่ 2 ซึ่งมีอิทธิพลของศิลปะลพบุรีผสมผสานอยู่ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2564 : 145) การประดิษฐานพระพุทธรูปขนาด มหิมาเช่นนี้ในพุทธศตวรรษที่ 19 สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณวัดพนัญเชิงเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีความมั่งคั่ง ทางเศรษฐกิจ มีกำลังทรัพย์และศรัทธาแรงกล้าจนสามารถสร้างวัดแห่งนี้ได้อย่างยิ่งใหญ่ภายนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

อีกจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวสายมูเตลูในปัจจุบัน คือ การหลอมรวมความเชื่อ ระหว่างชาวไทยและชาวจีน โดยปรากฏหลักฐานการบูรณะวัดครั้งใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ผ่านการสร้าง ศาลเจ้าแม่สร้อย-ดอกหมาก (ศาลเจ้า-แม่จูเนียง) ซึ่งตั้งอยู่ริมด้านทิศเหนือของพระวิหารหลวง ศาลแห่งนี้เป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนโบราณ ที่ประดิษฐานรูปเคารพของพระนางสร้อยดอกหมาก ซึ่งการสถาปนาศาลนี้มีนัยสำคัญในการเชื่อมโยงตำนานความเชื่อ กับความสัมพันธ์ไทยจีน เนื่องจาก "ตำนานราชสำนักสยาม" กับ "ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของชาวจีน" ส่งผลให้วัดพนัญเชิง-วิหารไม่ได้เป็นเพียงพระ-อารามหลวงในพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ยังกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของพ่อค้าชาวจีนและผู้ ที่เดินทางผ่านลำน้ำเจ้าพระยามาทุกยุคทุกสมัย (กรรณิการ์ สุขพานิช, 2561: 34) นอกจากนี้ ในบันทึกของกลุ่มพ่อค้าชาวจีน ที่เข้ามาในสมัยอยุธยาตอนกลาง ยังกล่าวถึงการทำพิธี "เสี่ยงทาย" และการกราบไหว้พระพุทธรูปองค์ใหญ่ เพื่อขอ ความคุ้มครองในการเดินเรือผ่านคุ้งน้ำที่เชี่ยวกรากบริเวณ "แหลมบางกระจะ" ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำสามสายมาบรรจบกัน แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี สภาวะทางภูมิศาสตร์ที่อันตรายนี้เอง กลายเป็นปัจจัยหนุนให้ เกิด "ประวัติศาสตร์การมู" หรือ การพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อสร้างความมั่นใจในการประกอบอาชีพและการเดินทาง (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2563: 78) อันเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปของพ่อค้า นักเดินทางที่ต้องเดินทางไปขายแดนไกลให้ได้รับ ความโชคดีจากการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองเพื่ออวยพรให้เกิดความโชคดี

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวสายมูเตลูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อันเนื่องมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานมากมาย นำไปสู่การส่งผลในด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความเชื่อ จนเกิดกระแสคำว่ามูเตลูขึ้น หากอธิบายความหมายของคำว่า มูเตลูหรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า มู หรือสายมูซึ่งเป็นคำศัพท์แสดงในภาษาไทยที่ฮิตมากในปัจจุบัน ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงการบูชา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเสริมดวงชะตา และการใช้ไสยศาสตร์เชิงบวก เพื่อสร้างความสบายใจหรือหวังผลในเรื่องต่างๆ เช่น การงาน ความรัก หรือ โชคลาภ ซึ่งหากให้ยกกรณีตัวอย่าง ก็เป็นลักษณะที่คล้ายกับการเข้ามาท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เลือกเดินทางมาที่วัดพนัญเชิงเพื่อขอพรสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น

วัดพนัญเชิงตั้งอยู่บริเวณนอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ ในส่วนของหัวคั้งแม่น้ำเจ้าพระยา แต่เดิมเรียกพื้นที่ตรงนี้ว่า แหลมบางกะจะ ในปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลกระมัง บริเวณที่ตั้ง ทางหลวงสาย 3477 ซึ่งมีประวัติวัดพนัญเชิงปรากฏในพงศาวดารเหนือ ซึ่งเป็นตำนานพื้นบ้าน กล่าวว่าวัดนี้มีมาก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือ พระเจ้าอู่ทอง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2564 : 372)

กว่าหลายศตวรรษที่ผ่านมาวัดพนัญเชิง หรือวัดพนัญเชิง มักจะเต็มไปด้วยตำนานเล่าขานกันต่อมามากมาย เช่น ตำนาน พระเจ้าสายน้ำผึ้งและพระนางสร้อยดอกหมากที่เล่าขานกันต่อมาเกี่ยวกับเรื่องราวของ พระ-เจ้าสายน้ำผึ้ง กษัตริย์อโยธยาได้อภิเษกสมรสกับพระนางสร้อยดอกหมาก พระราชธิดาบุญธรรมของพระเจ้ากรุงจีน เมื่อเดินทางมาถึงอโยธยา พระเจ้าสายน้ำผึ้งไม่ได้เสด็จมารับพระนางด้วยพระองค์เอง แต่ส่งคนมารับแทนทำให้พระนางน้อยใจและไม่ยอมขึ้นจากเรือนกระทั่งกลั่นใจสิ้นพระชนม์ นำมาสู่ความโศกเศร้าแก่พระเจ้าสายน้ำผึ้งอย่างยิ่ง โปรดให้อัญเชิญพระศพพระนางมาพระราชทาน นามว่า วัดพนัญเชิง หลักฐานสำคัญที่กล่าวถึงการสถาปนาหลวงพ่พญูเชิงที่ใช้อ้างอิงมากที่สุด คือ พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ที่กล่าวว่า “จุลศักราชได้ 636 (พ.ศ.1867) แรกสถาปนาพระพุทธรูปพญูเชิง” (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2564 : 373)

ต่อมาจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อของคนในท้องถิ่น เมื่อพิจารณาจากตัววัดแล้วบริเวณพื้นที่ดังกล่าว อยู่ในบริเวณของแม่น้ำทั้งสองสายมาบรรจบกันที่บางกะจะคือ แม่น้ำเจ้าพระยา และ แม่น้ำป่าสัก นั่นเองจึงทำให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีความแรงของกระแสอย่างมากจึงนำไปสู่อุบัติเหตุเรือล่มอยู่บ่อยครั้ง ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่แผ่ไปด้วยอันตรายนี้เองจึงส่งผลให้เกิดการสร้างกระบวนกรียตเหนี่ยวทางจิตใจผ่านพิธีกรรมและความศรัทธา โดยเฉพาะการเคารพสักการะหลวงพ่โตหรือข้าปออง(กรมศิลปากร, 2543 : 15-18) หลวงพ่พญูเชิง ซึ่งวัดนี้เป็นวัดที่ไม่มีเจดีย์ แต่มีพระวิหารหลวงที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปขนาดใหญ่คือหลวงพ่พญูเชิงเป็นประธานของวัด พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปทรงก่ออิฐถือปูนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในอยุธยา มีหน้าตักกว้าง 14 เมตร สูง 19 เมตร (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2564 : 373)

หลักฐานพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ที่กล่าวถึงการสร้าง ของพระพุทธรูปหลวงพ่พญูเชิง ในช่วง พ.ศ.1867 นับว่ามีอายุก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา 26 ปี นอกจากนี้ยังปรากฏในบันทึกของหมอแกมบีเฟอร์ ที่กล่าวถึงหลวงพ่พญูเชิงว่าเป็นศิลปะแบบเขมร ส่วนในหนังสือภูมิสถานอยุธยาได้เรียกหลวงพ่พญูเชิงไว้ว่า พระเจ้าสามโปเตียน ซึ่งน่าจะมีความหมายว่า ข้าปออง ที่เป็นภาษาจีนซึ่งมีความหมายว่า พระรัตนตรัย ซึ่งมีประวัติการสร้างและปฏิสังขรณ์ โดยตามตำนานกล่าวว่า พระยาเชื้อสายรามัญไม่ปรากฏนามรวมกับบุตรเขยสร้างพระอุโบสถและวิหารคู่กัน ถวายไว้เบื้องหน้าพระวิหารหลวงพ่พญูเชิง โดยผู้เป็นพ่อสร้างพระอุโบสถบริเวณเบื้องขวาและบุตรเขยได้สร้างวิหารบริเวณเบื้องซ้าย โดยมีขนาดเหมือนกันพระอุโบสถ มีลักษณะสถาปัตยกรรม เป็นแบบโรงทรงก่ออิฐถือปูน กว้าง 5 วา 6 นิ้ว ยาว 8 วา 18 นิ้ว ด้านหน้ามุขยาว 3 วา สูงแต่พื้นถึงอกไก่ 66 เซษ เป็นมุขลดไม่มีลวดลายประดับระหว่างประตูด้านหน้าทำซุ้ม

ติดผนัง ภายในซุ้มประดิษฐาน พระพุทธรูป 1 องค์ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2564 : 373) แต่ภายหลังได้มีประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ 3 องค์ ได้แก่ พระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปปูน และพระพุทธรูปนาก ผนังด้านในมีจิตรกรรมเรื่องราวรามเกียรติ์ และทศชาติชาดก ที่ บอกเล่าวิถีชีวิตผู้คนโดยสันนิษฐานว่าวาดขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เห็นได้อย่างชัดเจนว่าองค์พระพุทธรูปไตรรัตน์นายกเปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งความคุ้มครองผู้ศรัทธาทางน้ำมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น (นิธินันท์ วิทเวศวรรานันท์, 2565 : 48-52) ที่วิเคราะห์ว่าการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ใช่เพียงเรื่องของศาสนา แต่เป็นการจัดการความเสี่ยงผ่านความเชื่อ (Risk Management through Belief) โดยนักท่องเที่ยวในปัจจุบันนิยมเดินทางมาเพื่อ แก้ซง หรือพาดเคราะห์ จากอุปสรรคในชีวิต คล้ายกับการที่คนโบราณขอพรให้รอดพ้นจากวังน้ำวนบางกะจะ นอกจากนี้ (สถาบันอยุธยาศึกษา, 2559 : 102) ยังได้ให้มุมมองว่าการบูรณการตำนานความรักของพระนาง-สร้อยดอกหมากเข้ากับศาลเจ้าแบบจีน ณ วัดพนัญเชิง ได้กลายเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสายมูเตลูหลังไหลมาขอพรด้านความรักและความสำเร็จทางการค้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่แห่งโศกนาฏกรรมในอดีตสู่การเป็นจุดหมายปลายทางแห่งความหวังเชิงจิตวิญญาณในสมัยปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธา ที่ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในมิติของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์เข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ (สมชาย ลีลาเกษมกิจ, 2564 : 12-15) การผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ไทยและจีนที่ปรากฏผ่านการสักการะ ซำปอกง หรือองค์หลวงพ่อดำวัดพนัญเชิง แสดงถึงความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรม (Cultural Hybridity) ที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้คนหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการความมั่นคงทางการค้า หรือกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่แสวงหาที่พึ่งทางใจในสภาวะสังคมที่มีความผันผวนสูงหรือกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่แสวงหาโชคชะตาโดยเฉพาะเรื่องความรักจึงเกิดเป็นกระแสมูเตลูขึ้นมา

ในส่วนมิติของพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ศาลพระนางสร้อยดอกหมากไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่การระลึกถึงตำนานในอดีต แต่ได้ถูกยกระดับให้เป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อศรัทธาและการคุ้มครอง ซึ่งกิตติธัช ชัยประสิทธิ์ อธิบายความหมายว่าความแตกต่างทางสถาปัตยกรรมระหว่างโบสถ์วิหารแบบไทยและศาลเจ้าแบบจีนในวัดพนัญเชิงกลับกลายเป็นจุดแข็งที่สร้าง "ประสบการณ์ร่วมทางวัฒนธรรม" (Shared Cultural Experience) ส่งผลให้วัดแห่งนี้ก้าวข้ามขีดจำกัดของการเป็นเพียงโบราณสถานสู่การเป็น "พื้นที่ที่มีชีวิต" (Living Heritage) ที่สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น การคงอยู่ของความเชื่อเรื่องหลวงพ่อดำและพระนางสร้อยดอกหมาก จึงไม่ใช่เพียงการรักษาจารีตประเพณี แต่เป็นการสร้างทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่มีมูลค่าเพิ่มทั้งในเชิงจิตวิทยาและเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริม Soft Power ผ่านมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของไทยในเวทีโลกปัจจุบัน (กิตติธัช ชัยประสิทธิ์, 2566 : 88)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวสายมูเตลู วัดพนัญเชิงวรวิหาร

วัดพนัญเชิงวรวิหารเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดแห่งนี้ได้รับความศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่อันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานของกรุงศรีอยุธยา อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน วัดพนัญเชิงวรวิหารยังดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวด้วย

ประเพณีทางศาสนาและเทศกาลของไทยซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ความเก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งความสะดวกในการเดินทางส่งผลให้ชาวพระนครศรีอยุธยาและชาวไทยได้เดินทางมาท่องเที่ยว ไหว้พระ ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว โดยเฉพาะการขอพรด้านโชคลาภและความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพจากพระพุทธรูปรัตนนายกหรืออ้อปออง ที่ชาวจีนรู้จักซึ่งถือเป็นศูนย์รวมจิตใจสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้หลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย (กรมการศาสนา, 2566 : 45)

ความนิยมในการเดินทางมาท่องเที่ยว ไหว้พระ ณ วัดพนัญเชิงวรวิหาร มีความสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าแรงจูงใจเชิงศรัทธาเป็นปัจจัยภายในที่ผลักดันให้เกิดการเดินทางเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณ (สมชาย รัตนาภิรัตน์ และคณะ, 2565 : 112) นอกจากการท่องเที่ยวจะมีความสอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาแล้ว ลักษณะเฉพาะของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมที่ปรากฏชัดผ่านศิลปกรรมและตำนานพระนางสร้อยดอกหมาก ยังเป็นปัจจัยดึงดูดที่สร้างคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์และการเรียนรู้ ทำให้วัดพนัญเชิงวรวิหารมีฐานนักท่องเที่ยวที่หลากหลายกลุ่ม (ศิริลักษณ์ สุขสวัสดิ์, 2564 : 89) ขณะเดียวกันการขยายตัวของสื่อสังคมออนไลน์ที่นำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อ หรือ "มูเตลู" ในลักษณะของการบอกต่อและการรีวิวประสบการณ์ยังเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่หันมาเข้าวัดเพื่อทำบุญและถ่ายภาพเชิงไลฟ์สไตล์มากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567 : 12)

ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบเชิงบวกโดยตรงต่อความเชื่อในเรื่องการแก้ขง หรือ การสะเดาะเคราะห์ในช่วงเทศกาลตรุษจีนและประเพณีทิ้งกระจาด ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางเข้ามาเพื่อตอกย้ำความศรัทธาและความเชื่อมั่นในผลลัพธ์ที่ได้รับจากการขอพร (กนกวรรณ มณีเนตร, 2566 : 158) อีกด้านหนึ่ง ปัจจัยด้านความสะดวกสบายและการจัดการพื้นที่เชิงพุทธพาณิชย์ที่มีประสิทธิภาพยังเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสายมูเตลูตัดสินใจเดินทางมายังวัดพนัญเชิงวรวิหารอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดลำดับขั้นตอนการไหว้พระขอพรและการถวายผ้าห่มหลวงพ่อดโต ซึ่งมีการจัดการที่เป็นระบบและสร้างประสบการณ์ร่วมทางจิตวิญญาณให้แก่ผู้มาเยือนในสถานที่ดังกล่าว (กิตติพงษ์ สุทธิ, 2566 : 102)

กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการทำบุญตามประเพณี แต่เป็นการสร้างลำดับเหตุการณ์ที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์และการได้รับการคุ้มครองที่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการตลาดเชิงสัมผัสที่ดึงดูดใจผ่านพิธีกรรมที่มองเห็นและสัมผัสได้ การบูรณาการระหว่างความเชื่อท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อการสื่อสารข้อมูลการรับข้อมูลข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ส่งผลให้ผู้ศรัทธาได้เห็น ความเคลื่อนไหวของกิจกรรมทางศาสนาสามารถวางแผนเดินทางมาท่องเที่ยว ณ วัดพนัญเชิงวรวิหารได้โดยสะดวก

ความน่าสนใจของการท่องเที่ยวสายมูเตลู นอกจากความโดดเด่น ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดโตแล้ว ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ยังเป็นจุดดึงดูดสำคัญในเชิงอารมณ์ที่เชื่อมโยงกับความรักและความสมหวัง ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในทุกยุคสมัย ปัจจัยทางจิตวิญญาณนี้ส่งผลให้เกิดการเดินทางแบบเฉพาะเจาะจงกลุ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนโสดหรือผู้ที่แสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในชีวิตคู่ (ปิยนดา วัฒนสินธุ์, 2565 : 114) ความเชื่อมโยงระหว่างตำนานรักประวัติศาสตร์กับความศรัทธาส่วนบุคคลนี้เอง ที่ช่วยยกระดับให้วัดพนัญเชิงวรวิหารไม่ได้เป็นเพียงโบราณสถานเพื่อการเรียนรู้ แต่เป็น พื้นที่แห่งความหวัง ที่พร้อมจะตอบโจทย์การท่องเที่ยวเชิงเฮียวยาวจิตใจ ในมิติจิตวิญญาณ ซึ่งส่งผลให้ระยะเวลาการพำนักในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเฉลี่ยต่อนักท่องเที่ยวหนึ่งรายเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเชื่อมโยงกิจกรรมการไหว้พระเข้ากับเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง (ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว, 2567 : 41) การปรับตัวอย่างต่อเนื่องของวัดพนัญเชิงวรวิหารในฐานะจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวสายมูเตลู จึงถือเป็นโมเดลต้นแบบของการจัดการ

แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรักษาสสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถานและความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่ส่งต่อการท่องเที่ยวสายมูเตลูยังเกี่ยวข้องกับ ระบบเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มสายมูมักมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่สูงกว่าค่าเฉลี่ย ทั้งในส่วนของในการทำบุญ การเช่าบูชาวัตถุมงคล รวมถึงการให้บริการร้านอาหารและที่พักในพื้นที่โดยรอบ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2566 : 34) ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่สร้างรายได้หมุนเวียนในภาคการท่องเที่ยวของประเทศอย่างมหาศาล (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2567 : 22)

กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของความเชื่อท้องถิ่น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของศาสนสถานสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับสากลที่เชื่อมโยงระหว่างศรัทธาดั้งเดิมเข้ากับบริบทของเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ส่วนการหมุนเวียนของเม็ดเงินจากการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่วัดพนัญเชิงวรวิหารจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่สืบสานวัฒนธรรม แต่ยังเป็นฟันเฟืองหลักที่ช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ จากการที่วัดพนัญเชิงวรวิหารสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการในพื้นที่เพื่อรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการจัดการพื้นที่จอดรถและการจัดระบบระเบียบภายในวัด ซึ่งถือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนภายนอก ที่ทำให้มีการท่องเที่ยวเชิงพุทธบูชาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิรัช ประสิทธิ์รัฐอิน, 2565 : 74)

การท่องเที่ยวสายมูเตลู วัดพนัญเชิงวรวิหาร กับเศรษฐกิจจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากกระแสการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน โดยเฉพาะกับกลุ่มวัยรุ่นจนถึงวัยทำงาน ที่ต้องการให้ที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาขอพรจำนวนมาก กรณีวัดพนัญเชิงวรวิหาร นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อสักการะหลวงพ่อโตเพื่อขอพรเรื่องโชคลาภ เรื่องการค้า ส่วนศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมากกลายเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพื่อมาขอพรเรื่องความรัก หรือ การขอบุตร

การท่องเที่ยวสายมูเตลู ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความต้องการที่พึ่งทางจิตใจในสภาวะสังคมที่มีความผันผวนสูง แต่ยังกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะกรณีของวัดพนัญเชิงวรวิหารซึ่งถือเป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ดึงดูดกระแสเงินสดจากนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่อย่างต่อเนื่อง การหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวเพื่อสักการะหลวงพ่อโตและการแก้บนที่ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังผู้ประกอบการท้องถิ่น ตั้งแต่ธุรกิจร้านอาหาร การเช่าเรือข้ามฟาก สินค้าของฝาก และวัตถุมงคล สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณในพื้นที่มรดกโลกช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจผ่านความเชื่อโดยแปลงความเชื่อให้เป็นทุนและตำนานท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าสูง

การเดินทางมาท่องเที่ยววัดพนัญเชิงวรวิหาร ยังเชื่อมโยงสู่ธุรกิจภาคบริการโดยเฉพาะกลุ่มโรงแรมและที่พักในเขตเกาะเมือง ที่พบว่าเมื่ออัตราการเข้าพักสูงขึ้นในช่วงวันหยุดเทศกาลและวันสำคัญทางศาสนา เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มมูเตลูมักวางแผนการเดินทางแบบ "ไหว้พระ 9 วัด" ซึ่งวัดพนัญเชิงกลายเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยว การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการทำบุญ แต่ยังรวมถึงค่าธรรมเนียมการจอดรถ การจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และการซื้อชุดเครื่องถวายแก้บน เช่น ผ้าห่มหลวงพ่อโต หรือตุ๊กตาเด็กและเครื่องประดับสำหรับถวายเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก (สุรพล ถนัดทาง, 2565 : 42) ซึ่งกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ได้วิเคราะห์ไว้ว่าพลังของ Soft Power ด้านความเชื่อนี้

เองที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 20 ในรอบปีที่ผ่านมา ทำให้วัดพนัญเชิงวรวิหารไม่ได้เป็นเพียงศูนย์กลางทางศาสนา แต่ยังเป็น "เสาหลักทางเศรษฐกิจ" ที่ช่วยพยุงระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความแข็งแกร่งและยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภคใหม่ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2566 : 15)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่สะท้อนผ่านการเติบโตของภาคบริการในภาพรวมเท่านั้น แต่ยังเห็นได้ชัดจากพฤติกรรม การบริโภคที่เปลี่ยนไปสู่การแสวงหา ประสบการณ์เชิงสัญลักษณ์ "ที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะการเกิดกลุ่มอาชีพเฉพาะทางรอบวัดพนัญเชิงวรวิหาร เช่น บริการจัดชุดถวายเครื่องสักการะแบบครบวงจร และธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึกที่ได้รับการปลูกเสก ซึ่งช่วยสร้างงานให้กับแรงงานในท้องถิ่นที่อาจไม่ได้รับอานิสงส์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แบบดั้งเดิม (กิตติคุณ ทาไชย, 2567 : 89) ที่ได้ระบุไว้ว่าการท่องเที่ยวสายมูเตลูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความได้เปรียบในเชิงโครงสร้าง เนื่องจากมีรากฐานจากตำนานท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เช่น ตำนานพระนางสร้อยดอกหมาก ซึ่งสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาซ้ำ เพื่อมาแก้บนหรือขอพรต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของรายได้หมุนเวียนมากกว่าการท่องเที่ยวเพียงครั้งเดียว นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานยังเป็นตัวเร่งให้วัดพนัญเชิงกลายเป็นพื้นที่ Check-in ทางจิตวิญญาณ ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับสถาบันทางศาสนา และสร้างโอกาสให้วิสาหกิจชุมชนสามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ปลาตะเพียนसान โรตีสายไหม ผ่านการสร้างเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับความเป็นสิริมงคล ทำให้มูลค่าของสินค้าเพิ่มสูงขึ้นตามความเชื่อถือศรัทธา

ในขณะเดียวกัน ความสามารถในการปรับตัวของเศรษฐกิจรอบวัดพนัญเชิงวรวิหารยังเห็นได้จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการจราจรทางน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ซึ่งผลักดันให้เกิดการจ้างงานในกลุ่มคนขับเรือหางยาวและเรือนำเที่ยวรายย่อยเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยการขยายตัวนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับการกราบไหว้ แต่ได้กลายเป็นกลไกเชิงระบบที่เชื่อมประสานระหว่างความเชื่อส่วนบุคคลและระบบทุนนิยมสมัยใหม่เข้าด้วยกันอย่างลงตัว (อานนท์ สิทธิวงศ์, 2566 : 54) ที่มองว่าวัดพนัญเชิงวรวิหารเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้ ทุนวัฒนธรรมที่เกิดได้ในการแก้ปัญหาความยากจนในระดับท้องถิ่น โดยอาศัยกระแสความศรัทธาเป็นแรงขับเคลื่อนหลักในการกระจายเม็ดเงินจากคนเมืองสู่ชุมชนบทได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไว้ได้ แม้ในช่วงสภาวะเศรษฐกิจโลกชะลอตัว

บทสรุป

ตามรอยประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวสายมูเตลู : วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้นำเสนอภาพของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดพนัญเชิงวรวิหารที่มีความเก่าแก่ยาวนานก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา 26 ปี ความต่อเนื่อง ความสำคัญ และความศักดิ์สิทธิ์ได้ถูกถ่ายทอดผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ เชื่อมโยงสู่การดำเนินความสัมพันธ์ไทยจีนผ่านตำนานรักเจ้าชายสายน้ำผึ้งและพระนางสร้อยดอกหมาก เหล่านี้ได้สะท้อนการผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์อันยาวนานกับความเชื่อที่สืบต่อกันมาจนถึงสังคมร่วมสมัย กลายเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีจุดเริ่มต้นจากการเป็นพระอารามหลวงเก่าแก่ กลายเป็นศูนย์กลางพุทธวัฒนธรรมไทยจีนที่สำคัญอย่างยิ่ง เห็นได้ชัดจากการประดิษฐานพระพุทธรูปรัตนนายก หรือ หลวงพ่อโต หรือ ซำปอกง ที่เป็นที่เคารพรักของชาวพระนครศรีอยุธยา ชาวไทย และชาวต่างชาติ ในด้านความเจริญรุ่งเรืองและการคุ้มครองการเดินทางทางน้ำ ผสมกับ

ตำนานโศกนาฏกรรมความรักของพระนางสร้อยดอกหมากที่ดึงดูดผู้คนที่มีความศรัทธาให้เดินทางมาขอพรเรื่องความรักและขอพร ให้มีบุตรธิดา ซึ่งความศรัทธาเหล่านี้ได้วิวัฒนาการมาสู่รูปแบบการท่องเที่ยวสายมูเตลู

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวสายมูเตลูไม่ได้เป็นเพียงการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณีเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการใช้จ่ายในธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น ร้านอาหาร การเช่าเรือสำเภา และการบูชาวัตถุมงคล โดยเฉพาะการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่มีการประชาสัมพันธ์ ผ่านโซเชียลมีเดียและการทำบุญออนไลน์ยิ่งช่วยขยายฐานนักท่องเที่ยวไปยังกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น ส่งผลให้วัดพนัญเชิงวรวิหารกลายเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของทุนทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งสามารถเชื่อมโยงคุณค่าทางจิตวิญญาณในอดีตเข้ากับมูลค่าทางเศรษฐกิจในโลกสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน โดยคงไว้ซึ่งสร้างรายได้สู่ชุมชน ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปพร้อมกัน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2514). พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม).

กรมศิลปากร. (2560). ประวัติศาสตร์วัดสำคัญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาศิรวาท.

กรมการศาสนา. (2566). เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดสำคัญในเขตเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). รายงานสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงความเชื่อ (Faith-based Tourism) ประจำปี 2566. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัยและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว.

กิตติชัย ชัยประสิทธิ์. (2566). สถาปัตยกรรมแห่งศรัทธา: การเปลี่ยนผ่านของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

กิตติพงษ์ สุทธิ. (2566). การจัดการประสบการณ์ลูกค้าในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กิตติคุณ ทาไชย. (2567). พฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ต่อการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน. อยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

กรณิการ์ สุขพานิช. (2561). วัดพนัญเชิง : อัตลักษณ์และการสืบทอดความเชื่อจากตำนานพระนางสร้อยดอกหมากสู่เศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ตรีศิลป์ บุญขจร. (ม.ป.ป). พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และวรรณกรรมตำนานเมือง: การวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยาของย่านประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ฉบับที่1 (ปีที่ 16),2563 : 1-28.

เจตจันทร์ ประวัติ สุชาติจันทร์ ประวัติ ชวัชจันทร์ ประวัติ และคณะ. (2501). พระราชพงศาวดารเหนือ. กรุงเทพฯ : ศิลปาคร.

ชิมอง เดอ ลา ลูแบร์. (2548). จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์. (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล). กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา.

นิธินันท์ วิศเวศวานันท์. (2565). การท่องเที่ยวเชิงศรัทธากับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ

ปิยนาล วัฒนสินธุ์. (2565). จิตวิทยาความเชื่อและพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงมูเตลู. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิรัช ประสิทธิ์รัฐอิน. (ม.ป.ป). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างยั่งยืนในเขตภาคกลางตอนบน. วารสารวิจัยวัฒนธรรมและศาสนา, ฉบับที่ 2 (ปีที่ 3), 2565 : 25-40.

ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว. (2567). รายงานสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2564). คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในอยุธยา. นนทบุรี : เมืองโบราณ.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2566). การวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์. สืบค้นจาก <https://www.tdri.or.th/reports/faith-tourism-economy>.

สมชาย สีลาเกษมกิจ. (2564). วัฒนธรรมไทย-จีน ในกระแสโลกาภิวัตน์. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สมชาย รัตนวิจิตร และคณะ. (ม.ป.ป). พฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวสายมูเตลูในเขตภาคกลาง. วารสารวิชาการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ, ฉบับที่ 1 (ปีที่ 20), 2565 : 142-158.

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2567). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพ.ศ. 2566-2570. อยุธยา : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

สุรพล ถนัดทาง. (ม.ป.ป). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ, ฉบับที่ 2 (ปีที่ 20), 2565 : 85-102.

อานนท์ สิทธิวงศ์. (2566). เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยความศรัทธา : กรณีศึกษาวัดสำคัญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

วิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม
ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Lifestyle of fisherman in Wat Yom, Wat Yom
subdistrict, Bang pa in district, Phra Nakhon Si Ayutthaya

ณัฐธิชา ไวยบุตร² | Natthicha Waibutri

สร้อยศศิธร ใจชื่น³ | Sroisasithon Jaichuen

อภินันท์ มีสุข⁴ | Aphinan Meesook

Abstract

The way that study on the way of lifestyle engaged in fishing occupations in Wat Yom, Wat Yom sub-district, Bang Pa-In district, Pra Nakhon Sri Ayutthaya province (1) for studying the changes in the lifestyle of these villagers (2) The target group consisted of 10 fishermen in Wat Yom moo 3. This is qualitative research utilized tools are in-depth interviews

The research from Mr.Thongchai has said helike this knowledge of the subject since he was during primary school.His father often take him out fising in the canel,and has casting a lineof fish too. The use of foreign fishing rods is because of their personal preference , and Immerse yourself in nature,and they will go on a fishing trip together during the long weekend with like-minded they also can work together (2) Inherited from ancestors in the past people lived on the water more than on land and they are commute by boat Whether for traveling or for trading in their families environmental conditions near Chao Phraya water in Wat Yom subdistrict, Bang Pa-in district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province, has being best plain area adjacent to the riverside that has natural abundance and is a food source. The living source of living things around such as shrimp, shellfish, crab, fish, bird, etc., these things that's life cycle in natural sources and relate water sources The fishing lifestyle along the Chao Phraya River villager who live riverside will take boat out fishing.

Keywords: Lifestyle fisherman Wat Yom

*งานวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาการวิจัยภาคสนาม โดยมี ดร.เอนก รักเงิน เป็นผู้ควบคุมการวิจัย

² นักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

³ นักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

⁴ นักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทคัดย่อ

การศึกษาวิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่วิจัยหมู่ที่ 3 ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มเป้าหมายคือคนในชุมชนวัดยม หมู่ที่ 3 จำนวน 10 คน โดยเป็น วิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการวิจัยพบว่า คุณทรงชัย ได้กล่าวว่า เขานั้นมีความชื่นชอบตกปลาเริ่มมาจากสมัยที่เขายังเป็นเด็กในช่วงประถม พ่อเขาได้ชวนไปตกปลาตามริมคลองบ่อยๆ และมีความชอบในการตีปลาด้วย การใช้เบ็ดฝรั่ง เป็นเพราะความชอบส่วนตัว แล้วได้สัมผัสกับธรรมชาติไปด้วยนั่นเอง หรือช่วงวันหยุดยาวเขาจะออกไปตกปลานอกสถานที่ไปกับกลุ่มเพื่อนๆ ที่มีความชอบในการตกปลาด้วยเช่นกันและอีกอย่างก็ยังสามารถทำเป็นอาชีพได้ 2) สิ่งแวดล้อมติดแม่น้ำเจ้าพระยาสภาพแวดล้อมติดแม่น้ำเจ้าพระยาในตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มติดริมแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและเป็นแหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตโดยรอบ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา นก ฯลฯ สิ่งมีชีวิตที่มีวงจรชีวิตในแหล่งธรรมชาติที่สัมพันธ์กับแหล่งน้ำ กลุ่มชุมชนริมน้ำที่มีการตั้งถิ่นฐานและมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกินอยู่และสิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมกับแหล่งน้ำ 3) สืบทอดจากบรรพบุรุษในสมัยก่อนชุมชนวัดยมเป็นชุมชนที่ส่วนมากจะใช้ชีวิตทางน้ำมากกว่าทางบก จะใช้การสัญจรทางน้ำโดยการใช้เรือออก ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางหรือออกหาปลามาค้าขายหากินในครอบครัว” ในสมัยนั้นการทำอาชีพประมงหรือการวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนวัดยมจะดำรงชีวิตอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านที่อยู่ติดริมแม่น้ำจะเอาเรือออกไปหาปลา โดยการหาปลาของชาวบ้านวัดยมสมัยนั้นจะใช้คันเบ็ดในการตกปลา ช่วงรุ่นคุณปู่คุณตาจะเริ่มออกไปหาปลากันตั้งแต่เช้ามืด การหาปลาในอดีตกับตอนนี้ถือว่ามีความเปลี่ยนแปลงไม่มาก เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้วิธีที่สืบทอดกันมามากกว่า

คำสำคัญ : วิถีชีวิต,คนหาปลา,ชุมชนวัดยม

บทนำ

การประมงพื้นบ้าน หมายถึง การจับปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำ โดยใช้วิธีการที่ง่ายซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไป ที่มีความเหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมักจะเป็นการทำประมงในระดับครัวเรือนหรือชุมชนเล็กๆ จะไม่ใช่เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเกินไป การประมงพื้นบ้านมักจะมีการใช้เครื่องมือธรรมชาติ เช่น เบ็ดราว ตาข่าย การจับปลาแบบมือเปล่า หรือการใช้เครื่องมือพื้นบ้านอื่นๆ ที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชนนั้น

อาชีพการทำประมงพื้นบ้านก็ยังเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในหลายประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นอู่น้ำ อู่น้ำ ซึ่งผู้คนทำอาชีพอยู่ที่ชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการทำอาชีพที่แตกต่างกันออกไป ทั้งทางด้านโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขาย และอีกอาชีพหนึ่งก็คืออาชีพการหาปลาโดยใช้วิธีพื้นบ้าน อาจจะเป็นการใช้วิธีที่มีทั้งความเรียบง่าย ความยากแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน แต่วิธีหลักๆ ที่ใช้ก็คือ ลงแหตกปลา ที่ชาวบ้านทำกันเองซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ จะนำไป

ลงทั้งตรงริมตลิ่งและกลางคลองหากไปกลางคลองก็จะพายเรือกันออกไป การใช้เบ็ดมีทั้งเป็นเบ็ดที่ทันสมัยและการใช้เบ็ดที่ทำจากไม้ไผ่สามารถหาได้ตามธรรมชาติทั่วไป โดยปลาที่หากันจะเป็นปลาชนิดจำพวกปลาน้ำจืด ทั้งปลาตะเพียน ปลาช่อน และปลาสวาย เป็นต้น แหล่งจำหน่ายปลาจะขายคือตลาดนัดที่ตั้งอยู่ภายในวัดยม ไม่ได้ขายแต่ปลาสดเพียงอย่างเดียว ยังมีปลาแดดเดียว ปลาแปรรูป ที่เหมาะแก่การประกอบอาหารได้ง่ายต่อผู้ที่มาซื้อ ในส่วนของปลาแปรรูปจะส่งออกไปขายตามชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งทางสื่อออนไลน์ และในการประกอบอาชีพหาปลาของคนในชุมชนวัดยม นี้ส่วนมากจะเป็นการทำแบบหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพครอบครัว รายได้ต่อครัวเรือนจะอยู่ที่ประมาณ 10,000 บาทต่อเดือนหรืออาจจะได้มากกว่านั้น ซึ่งรายได้นี้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับกับการใช้ชีวิตและรายจ่ายของสินค้าที่มีราคาไม่แพงมากตามบริบทชุมชนบริเวณนั้น

จากที่กล่าวมา กลุ่มผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่าเป็นอย่างใด ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และกลุ่มผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะสามารถทำให้เกิดประโยชน์และทราบถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้หวังว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรียนรู้ของรุ่นน้องสาขาพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงวิถีชีวิตของการประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกการประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษา จำแนกออกได้ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่

ชุมชนวัดยม หมู่ที่ 3 ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ขอบเขตประชากร

ประชากรในการวิจัย คือ คนในบ้านชุมชนวัดยม หมู่ที่ 3 ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. กลุ่มเป้าหมาย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชากรเป้าหมายคือ คนในชุมชนวัดยม หมู่ 3 ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 คน

3. เครื่องมือในการวิจัย แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

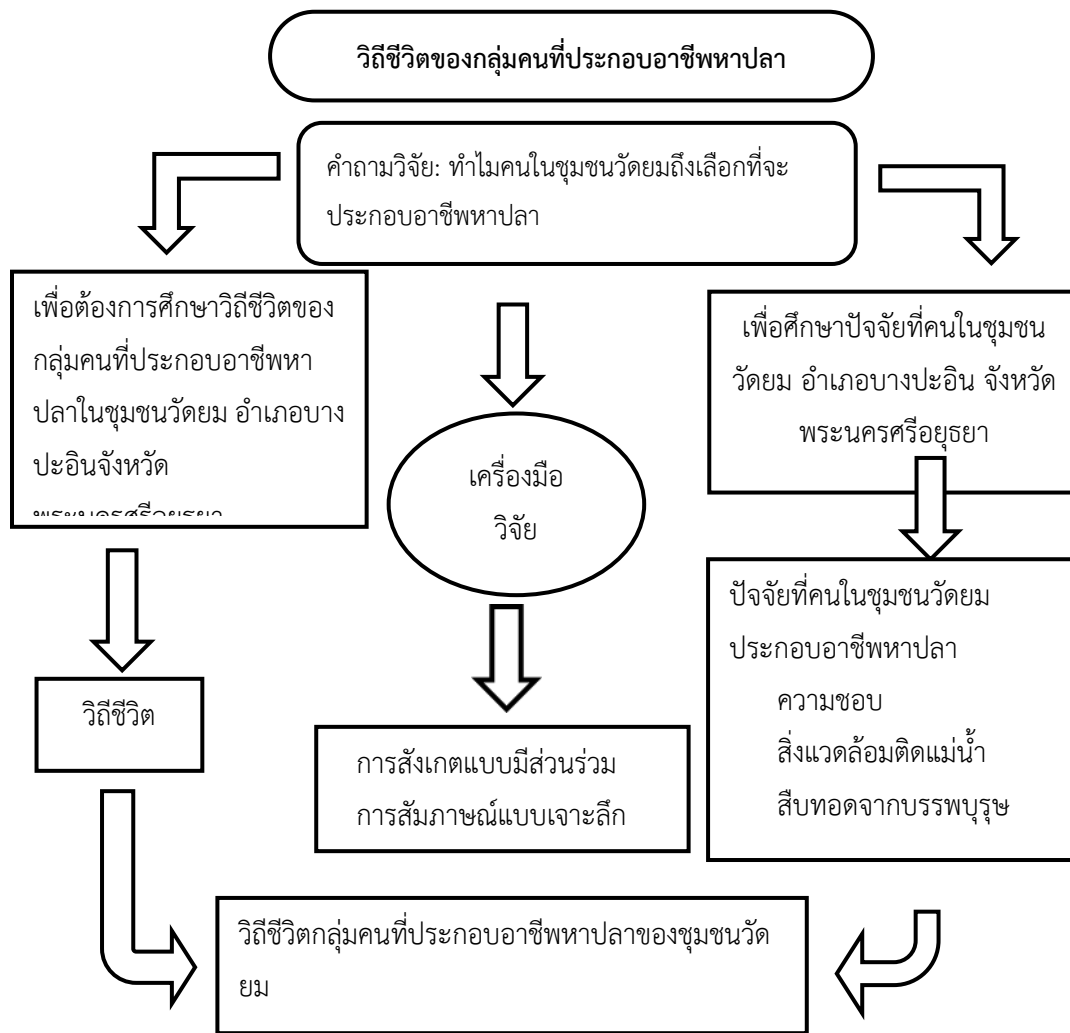
3.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือวิจัยนี้ในกิจกรรมต่างๆ ในช่วงการลงวิจัยภาคสนาม ได้แก่ การลงพื้นที่เพื่อไปดูวิถีการหาปลา

4. แนวคิดและทฤษฎี แบ่งออกได้ดังนี้

4.1 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลง กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือรูปแบบของความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทระเบียบแบบแผนค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมากและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัย ที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วยกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักจะมุ่งไปที่การหาเหตุผล และวิธีการที่ทำให้เกิดโครงสร้างใหม่ขึ้น และอธิบายสาเหตุการเสื่อมสลายของโครงสร้างเก่าซึ่งเกิดขึ้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ (ศุภยวิชัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริกและคณะ, 2551: 2-10)

4.2 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ ระบบการผลิต การแจกจ่าย การบริโภค และการแลกเปลี่ยนเศรษฐกิจระบบชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมทั้งในด้านการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภค และการแจกจ่ายก็เพื่อใช้อุปโภคและบริโภค พอประทังชีวิต และเพียงพอภายในครัวเรือนเท่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจสมัยแบบทุนนิยมผสมในลักษณะของเศรษฐกิจแบบเงินสดมากขึ้น กิจกรรมต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นในด้านการถือครองที่ดิน รายได้ หนี้สิน อาชีพต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนแรงงานมีความสำคัญในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, 2530: 2-12 อ้างถึงในศุภยวิชัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริกและคณะ)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ 1) วิถีชีวิตของการประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกการประกอบอาชีพหาปลา ในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังข้อมูลต่อไปนี้

1 วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหาปลา โดยส่วนมากแล้วถ้าเป็นช่วงของฤดูฝนจะไปหาปลากันที่แม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดยม หมู่ 1 ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะปลาใหญ่มักจะสวนน้ำขึ้นมา แต่ในปัจจุบันนี้มีกฎหมายออกมาว่าการล่อลวงนั้นผิดกฎหมาย ชาวบ้านจึงไม่ได้ทำกันแล้ว จะเปลี่ยนมาเป็นการวางข่ายแทน แต่ถ้าหากไม่ใช่ในช่วงฤดูฝนชาวบ้านก็จะไป

ตกปลาวางเบ็ดที่คลองกลางทุ่งที่อยู่ทางทิศเหนือของหมู่ 3 ตำบลวัดยมและพื้นที่ตามร่องคันนาของตนเอง โดยจะใช้วิธีการปักเบ็ดทิ้งไว้ในช่วงกลางคืนแล้วไปละปลารุ่งขึ้นในช่วงเช้าของอีกวันปลาที่อยู่ในท้องทุ่งจะมีปลาหมอ ปลาช่อน ปลาดุก มีลักษณะที่ชอบมุดและชอบแทรก ปลาที่มีเกร็ดขาว ๆ จะอยู่ไม่ได้หรือเรียกอีกอย่างว่าปลาน้ำลึกปลาน้ำตื้น เช่นปลาตะเพียน ปลาคร๊าฟ ปลาสวาย ปลาแดง ปลาเทโพ ปลาไหล ปลาชีว ปลากระดี่ ปลาแดง ปลาสลิค

2) เครื่องมือที่ใช้ในการหาปลาเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลาของชุมชน

ชาวบ้านจะเลือกใช้อุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมกับแหล่งแม่น้ำ ซึ่งเครื่องมือในการหาปลาประกอบด้วย

2.1 รันดักปลาไหล ลักษณะที่สานจากไม้ไผ่ทั้งทั้งลำ มีก้นปิด และมีช่องที่ปลาไหลสามารถ

ลอดเข้าไปได้

2.2 ลอบดักปลาใช้จากเครื่องมือจักสาน ต้องมีความชำนาญเกี่ยวกับการจักสาน ถึงจะใช้

เครื่องมือนี้ได้

2.3 แห จะมีคนใช้ตั้งแต่ในสมัยโบราณเลย เพราะเขาสามารถเย็บมาเองได้ จนมาถึงปัจจุบัน

2.4 คันเบ็ดไม้ไผ่ที่ชาวบ้านนิยมทำกัน จะทำจากไม้ไผ่ที่มีขนาดยาวหรือขนาดสั้นก็ได้ คันเบ็ดนี้

เขาจะนิยมใช้กันอย่างมาก ในชุมชนวัดยม เพราะเครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้แล้วอนุรักษ์ที่ไม่ทำลายวงจรและระบบนิเวศของปลา

2.5 ตาข่ายดักปลา สามารถลากวางชายได้ ในระยะ 300-500 เมตร ถู้ออกแบบมาให้จับปลาได้

หลากหลายขนาดและชนิด

2.6 มีการใช้ล่อที่มีลักษณะที่ทำจากไม้ไผ่ นำไปวางไว้ในร่องน้ำคูน้ำ

2.7 การใช้เบ็ดฝรั่งนิยมใช้ในกลุ่มของวัยรุ่น

3) ความรู้และความเข้าใจในการใช้เครื่องมือ

การใช้เครื่องมือแต่ละอย่างส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือในบางครั้งเรือ่นที่ทำสืบทอดกันมาจะมีวิชาติดตัว ที่สามารถหาปลากันได้อย่างง่ายดาย

4) จุดหาปลา

ชาวบ้านทั่วไปจะหาได้ทุกบริเวณ เพราะพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่สาธารณะ ไม่มีใครมาเป็นเจ้าของได้ แต่ถ้าหากในช่วงที่ปลาชุมชุมมีชาวบ้านหาปลาเยอะ ก็จะมีการแบ่งโซนกัน ในกรณีที่แม่น้ำที่ไหลผ่านมาทางคูน้ำ ชาวบ้านที่บ้านติดอยู่กับริมแม่น้ำ เพราะเขาเป็นคนอุ้มไว้ก็ไม่สามารถไปหาปลาบริเวณนั้นได้เพราะหากเขาอุ้มและอุ้มไว้ก็จะขึ้นชื่อไว้ว่าเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลห้ามใครเข้าไปบุกรุก

5) ห้ามหาปลา

ช่วงน้ำขึ้นหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าน้ำแดงจะมีกฎหมายออกมาว่าห้ามลงข่ายเด็ดขาดเพราะเป็นช่วงเข้าสู่ฤดูฝนปลาที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่จะออกมาวางไข่ ปลาช่อนจะวางไข่ในพื้นที่ที่มีน้ำขัง เช่น บึง คลอง หรือพื้นที่ที่น้ำท่วมทั้งหมดในช่วงกลางปีของทุกปี โดยเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม ปลาเทโพจะวางไข่ในแหล่งน้ำที่น้ำไหลไม่แรงมาก แต่มีชื่อยกเว้นคนที่จำเป็นที่จะต้องหาปลาจริง ๆ หากินกันภายในครัวเรือน สามารถนำเบ็ดคันเล็กออกมาตกปลาได้ แต่ต้องเป็นบริเวณหน้าบ้านของตนเองเท่านั้น หลังจาก 3 เดือนนี้ก็สามารถหาได้ตามปกติ ทั้งการวางข่าย หว่านแห และคันเบ็ด

6) แหล่งการหาปลา

คุณลำราง (ทุ่งนา) คูคลอง หรือแม่น้ำ ชาวบ้านทั่วไปจะหาได้ทุกบริเวณเลยเพราะเขาเชื่อว่าพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่สาธารณะ ไม่มีใครมาเป็นเจ้าของได้ แต่ถ้าหากในช่วงที่ปลาชุมชุมชาวบ้านหาปลาเยอะ ก็จะมีการแบ่งโซนกัน

7) แหล่งขาย

การหาปลาเป็นการหารายได้หลักของหลาย ๆ ครัวเรือน เพราะชุมชนวัดยมอยู่ใกล้กับบริเวณแม่น้ำที่เป็นแหล่งหาปลาของคนในชุมชนวัดยม โดยภายในชุมชนที่อยู่ใกล้กับตลาดนัดวัดยม จะมีทุก วันอังคาร วันศุกร์ และวันอาทิตย์ หรือถ้าวันไหนหาได้น้อยและไม่ได้ตรงกับตลาดนัดก็จะขับรถขาย คนภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงจะช่วยเหลือกันอุดหนุน บ้านละ 1 กิโลกรัมหรือมากกว่านั้นตามกำลังทรัพย์ และการหาปลาจึงเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนหลาย ๆ ครัวเรือน

8) รายได้ (กรณีศึกษาวิถีชีวิตของลุงไข่และลุงยศ)

วิถีชีวิตของลุงไข่ ลุงไข่นั้นเป็นชายวัยกลางคนที่มีอายุน้อยกว่าลุงยศ ราว 2-3 ปีเลย ทำให้มีพลังกำลังที่มากกว่าลุงยศ ดังนั้น เวลาที่ลุงไข่ออกไปหาปลาจะทำให้หาปลา หากุ้งฝอยได้มากกว่าลุงยศใน 1 สัปดาห์ ลุงไข่จะออกไปหาปลาและกุ้งฝอย ประมาณ 4 วัน ปลาส่วนใหญ่ที่ลุงไข่นำมาได้จะเป็นปลาช่อนโดยวิธีการตกเบ็ดแล้วจะไปตกตามร่องนาคูคลองใกล้เคียง ถ้าเขาได้ปลามาเป็นจำนวนมากเขาไม่ได้ขายแต่ขายตามบ้านให้หมดโดยที่เดียว แต่เขาจะแบ่งปลาส่วนหนึ่งไปทำปลาเค็มตากแห้ง เพื่อเอาไว้กินในครัวเรือนอีกด้วย “รายได้ที่ลุงได้ในแต่ละวันนั้นพอใช้จ่ายพอกินพอใช้ในครัวเรือนได้อย่างสบาย เพราะลุงไข่ตัวคนเดียวไม่ได้มีความครัว ลุงอยู่แบบพอเพียงปลูกผักหาปลากินเอง ส่วนของลุงยศนั้นจะหาปลาในวันที่เขาไม่เวลาว่างจากการทำงานประจำก็คือวันเสาร์ วันอาทิตย์ จากความคิดเห็นของผู้วิจัยมองว่ารายได้ที่ได้มาของลุงยศอาจจะไม่พอเลี้ยงชีพในทุก ๆ ด้าน แต่จะพอซื้อข้าวกับกินในแต่ละวัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม

1) ความชอบส่วนตัว (งานอดิเรก)

ยกตัวอย่างเช่น คุณทรงชัย ได้กล่าวว่า เขานั้นมีความชื่นชอบตกปลาเริ่มมาจากสมัยที่เขายังเป็นเด็กในช่วงประถม พ่อเขาได้ชวนไปตกปลาตามริมคลองบ่อย ๆ และมีความชอบในการตกปลาด้วย การใช้เบ็ดฝรั่งเป็นเพราะความชอบส่วนตัว แล้วได้ซึมซับกับธรรมชาติไปด้วยนั่นเอง หรือช่วงวันหยุดยาวเขาจะออกไปตกปลานอกสถานที่ไปกับกลุ่มเพื่อน ๆ ที่มีความชอบในการตกปลาด้วยเช่นกันและอีกอย่างก็ยังสามารถทำเป็นอาชีพได้ด้วย พอเริ่มเข้าช่วงของการทำงาน เวลาในการตกปลาของคุณทรงชัยก็เริ่มมีน้อยกว่าเดิมแต่ด้วยความบังเอิญที่ทำงานของคุณทรงชัยได้มีความชื่นชอบตกปลาเหมือนกันในช่วงนั้นถือว่าคนนิยมตกปลากันมากขึ้นและการนัดแนะกับที่ทำงานไปตกปลาเวลาที่ว่างงานหรือหยุดตรงกันหรือในช่วงวันหยุดจากการตกปลาทำให้มีกำลังใจในการตกปลามากขึ้น ในการประกอบอาชีพหาปลา

2) สิ่งแวดล้อมติดแม่น้ำเจ้าพระยา

สภาพแวดล้อมติดแม่น้ำเจ้าพระยาในตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มติดริมแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและเป็นแหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตโดยรอบ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา นก ฯลฯ สิ่งมีชีวิตที่มีวงจรชีวิตในแหล่งธรรมชาติที่สัมพันธ์กับแหล่งน้ำ กลุ่มชุมชนริมน้ำที่มีการตั้งถิ่นฐานและมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกินอยู่และสิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมกับแหล่งน้ำอันสะท้อนถึงสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของชาวบ้านชุมชนวัดยมซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาในตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและแหล่งอาหารสัตว์น้ำในแม่น้ำ รวมถึงการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่มีความผูกพันกับแม่น้ำ

3) สืบทอดจากบรรพบุรุษ

ในสมัยก่อนชุมชนวัดยมเป็นชุมชนที่ส่วนมากจะใช้ชีวิตทางน้ำมากกว่าทางบก จะใช้การสัญจรทางน้ำโดยการใช้เรือออก ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางหรือออกหาปลามาค้าขายหาเงินในครอบครัว ในสมัยนั้นการทำอาชีพประมงหรือการวิถีชีวิต

ของชาวบ้านชุมชนวัดยมจะดำรงชีวิตอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นส่วนมาก ชาวบ้านที่อยู่ติดริมแม่น้ำจะเอาเรือออกไปหาปลา โดยการหาปลาของชาวบ้านวัดยมสมัยนั้นจะใช้คันเบ็ดในการตกปลา ช่วงรุ่งนาคันปูคนตาจะเริ่มออกไปหาปลากันตั้งแต่เช้ามีด การหาปลาในอดีตกับตอนนี้ถือว่ามีความเปลี่ยนแปลงไม่มาก เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้วิธีที่สืบทอดกันมามากกว่า การที่เราจะรู้แหล่งแม่น้ำว่าตรงไหนปลาเยอะหรือปลาน้อยก็ได้คำแนะนำจากรุ่นบรรพบุรุษที่บอก วิธีงมหาปลา หากงมหาหอย จะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการช่วยสอนการหาปลาถือว่าเป็นสิ่งที่ชาวชุมชนวัดยมทำมานานมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การอภิปรายผล

จากงานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นี้พบที่มีความแตกต่างกับงานวิจัยของ นายดอเลาะ สะอะ (2544) ในเรื่อง วิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ เนื่องจากงานของผู้วิจัยเองการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพหาปลาและอุปกรณ์เครื่องมือในการหาปลาในชุมชน ส่วนงานวิจัยของ นายดอเลาะ สะอะ เป็นการอนุรักษ์ทำกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดปะการังเทียมเพื่อให้ปลามีที่หลบ และการปล่อยปลา คืนสู่ธรรมชาติ

จากงานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย ชูศรีสุข (2562) ในเรื่อง การศึกษาผลกระทบของนโยบาย การใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดในแม่น้ำ เนื่องจากการใช้ประกอบอาชีพหาปลา ไม่ว่าจะเป็นการใช้ เบ็ด ลอบ แห่ หรือ อวน จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย ชูศรีสุข ในเรื่องของอุปกรณ์เครื่องมือในการหาปลา

จากงานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหาปลาในชุมชนวัดยม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตาภรณ์ น้อยนาถ (2567) ในเรื่อง การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำประมงพื้นบ้าน พื้นที่ชุ่มน้ำบึงบอระเพ็ด เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ประมงพื้นบ้านและกฎหมาย ในการใช้เครื่องมือในการหาปลาเพื่อให้เกิดประโยชน์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลการทำวิจัย เรื่องในชุมชนให้ครอบคลุม เพื่อความสะดวกรวดเร็วและข้อมูลครบถ้วนในการทำวิจัย
2. ควรวางแผนการไปลงชุมชนก่อนเริ่มทำงานวิจัย เพราะจะทำให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ในการศึกษาหาข้อมูล และการจัดสรรเวลาในการนัดเจอบุคคลสำคัญในการสัมภาษณ์
3. ควรศึกษาหาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนให้ดีกว่าก่อนศึกษาจริงหรือทำแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล เพื่อความชัดเจนและแม่นยำในข้อมูล ทำให้การสอบถามมีเวลามากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก. (2551). วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน จังหวัดสมุทรสงคราม
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกริก.เข้าถึงเว็บไซต์ <http://www.klongkone.go.th/site/attachments/article/399.pdf>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย(สกว). (2554) รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
อย่างยั่งยืนของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน เข้าถึงเว็บไซต์ <https://digital.library.tu.ac.th/tudc/frontend/Info/item/dc:57323>

ดอเลาะ สะละ และคณะ. (2554) โครงการวิจัยเรื่องรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและ
ชายฝั่งอย่างยั่งยืนของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน: รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ เข้าถึง
เว็บไซต์ https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:57323

การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ในบริบทอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Adaptation of Christian rituals of Ban Rong Sung within the context of sena
district Phra Nakhon Si Ayutthaya

กฤษฎา สัณญะวี⁵ | Kritsada Sanyawi

รัชชานนท์ อีชาตาเกะ⁶ | Ratchanon Hisatake

ณรงค์ฤทธิ์ กระจำงทิพย์⁷ | Narongrit Krajangthip

ธนดล สุวรรณรัตน์⁸ | Thanadon Suwannarat

Abstract

The study of the adaptation of Christian religious rituals in the Ban Rong Sung community within the context of Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province aimed to 1) examine the adaptation of Christian religious rituals according to social contextual patterns, and 2) investigate the factors affecting these adaptations. The research was conducted in the Ban Rong Sung community, Ban Thaeo Sub-district, Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The target group consisted of 7 individuals residing in the aforementioned community, alongside other relevant stakeholders. This study employed a qualitative research design, utilizing participant observation and in-depth interviews as research instruments.

The research findings revealed that the Christian religious rituals of the Ban Rong Sung community underwent partial adaptations. A primary example includes the church anniversary celebration and the blessing of the cemetery. These modifications stem from 4 main factors: (1) Spatial factor, where physical changes in the area required rituals to be modified to align with the new spatial characteristics; (2) Occupational and employment factor, where commuting to work outside the community led to a population decline, resulting in a shortage of personnel for ritual preparations; (3) Technological factor, where the integration of technology into daily life prompted its adoption within religious practices; and (4) Change in religious leadership, where the rotation of parish priests every 5–6 years led to the reduction of certain ritual steps. Nonetheless, the adaptations that occurred did not affect the villagers' faith in Christianity within the Ban Rong Sung community in any way.

*งานวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาการวิจัยภาคสนาม โดยมี ดร.เอนก รักเงิน เป็นผู้ควบคุมการวิจัย

⁵ นักศึกษาด้านวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

⁶ นักศึกษาด้านวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

⁷ นักศึกษาด้านวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

⁸ นักศึกษาด้านวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Keywords: Christianity, Christian religious rituals, Ban Rong Sung community

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ตามรูปแบบบริบททางสังคม 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มเป้าหมาย คือคนในชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 7 คน และกลุ่มเป้าหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือในการวิจัยโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง มีการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมในบางส่วน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างพิธีกรรม คือ พิธีกรรมฉลองวัดและเสกสุสาน โดยมีสาเหตุหลัก ๆ มาจาก 4 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยด้านพื้นที่ คือ พื้นที่ที่เปลี่ยนไปส่งผลให้การทำพิธีกรรมเปลี่ยนตามลักษณะของพื้นที่ (2) ปัจจัยด้านอาชีพและการทำงาน คือ การไปทำงานนอกพื้นที่ของคนในชุมชนทำให้จำนวนคนในชุมชนลดน้อยลง ส่งผลให้ขาดบุคลากรการจัดเตรียมพิธีกรรม (3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี คือ จากการที่เทคโนโลยีได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตส่งผลให้การทำพิธีกรรมของศาสนา มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ร่วมด้วย (4) การเปลี่ยนผู้นำทางศาสนา การพลัดเปลี่ยนคุณพ่อ (บาทหลวง) ในทุก ๆ 5 – 6 ปี ส่งผลให้มีการลดทอนขั้นตอนของพิธีกรรมลงบางส่วน ซึ่งการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมที่เกิดขึ้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของชาวบ้านในชุมชนบ้านโรงสูงที่มีต่อศาสนาคริสต์แต่อย่างใด

คำสำคัญ : ศาสนาคริสต์, พิธีกรรมทางศาสนาคริสต์, ชุมชนบ้านโรงสูง

บทนำ

ศาสนาคริสต์ เป็นหนึ่งใน 5 ศาสนาในประเทศไทยที่กรมศาสนารับรอง โดยมีมิชชันนารีชาวยุโรปเป็นกลุ่มแรกที่นำเข้ามาเผยแพร่ปัจจุบันมีจำนวนผู้นับถือเป็นลำดับที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 1 - 1.5% ของประชากรไทย หรือ 800,000 ถึง 1,000,000 คน โดยคนที่นับถือในภาคเหนือ จำนวนประมาณ 200,000 ถึง 300,000 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) จำนวนประมาณ 150,000 ถึง 200,000 ภาคกลาง จำนวนประมาณ 400,000 ถึง 500,000 คน ภาคใต้ จำนวนประมาณ 50,000 ถึง 70,000 คน ภาคตะวันออก จำนวนประมาณ 100,000 ถึง 150,000 คน (Thai Dev Jobs, 2565)

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเริ่มต้นจากการมาถึงของมิชชันนารีชาวตะวันตกในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะการมาของมิชชันนารีชาวโปรตุเกสและฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 16 และ 17 การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในยุคแรกนั้นได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักและบางพระมหากษัตริย์ ซึ่งในบางช่วงก็ได้รับการยอมรับและอนุญาตให้เผยแพร่คำสอนของพระเยซูคริสต์ในกรุงศรีอยุธยา โดยมีการตั้งโบสถ์และศูนย์การเผยแพร่ศาสนาในหลายพื้นที่ รวมทั้งในกรุงศรีอยุธยาและพื้นที่ใกล้เคียง แต่การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในช่วงเริ่มต้นไม่ได้ราบรื่นนัก และอาจไม่ได้มีการกระจายไปยังชุมชนทั่วไปมากนัก จนกระทั่งมีการเกิดโรคระบาดต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้คนในสังคมเริ่มมองหาความช่วยเหลือทั้งในด้านจิตวิญญาณและทางการแพทย์

การระบาดของโรคต่าง ๆ เช่น อหิวาตกโรคและไข้ทรพิษในกรุงศรีอยุธยาและพื้นที่ต่าง ๆ ได้สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างมาก การช่วยเหลือด้านการแพทย์จากมิชชันนารีที่มีความรู้ทางการแพทย์จากตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะในการดูแลรักษาผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจากโรคระบาด การที่มิชชันนารีช่วยเหลือและดูแลผู้ป่วยอย่าง

ใกล้ชิดทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ค่อย ๆ ขยายตัวไปในชุมชนต่าง ๆ โดยมีมิชชันนารีได้ใช้การช่วยเหลือผู้ป่วยเป็นช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่คำสอนและศาสนาคริสต์ ซึ่งทำให้ผู้คนในชุมชนเริ่มสนใจและหันมานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้นในช่วงเวลานั้น (ณัฐรสนา อุดมผลและ อติพล เอื้อจรัสพันธุ์, 2566: 4)

วัดที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ วัดนักบุญยอแซฟในอยุธยา (Saint Joseph Catholic Church, Ayutthaya) ซึ่งเป็นโบสถ์คาทอลิกที่มีมิชชันนารีชาวโปรตุเกสและฝรั่งเศสตั้งขึ้นในกรุงศรีอยุธยาในช่วงปลายศตวรรษที่ 16 และต้นศตวรรษที่ 17 วัดนี้เป็นหนึ่งในศูนย์กลางของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในอยุธยา และในช่วงที่เกิดโรคระบาดที่มีผลกระทบต่องานอย่างมาก มิชชันนารีและชุมชนคริสต์ในอยุธยาได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือและดูแลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเหล่านั้น การเผยแพร่ศาสนาจึงได้รับความสนใจจากผู้คนในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะการแสดงออกถึงความเมตตาและการดูแลจากมิชชันนารี (Paiduaykan, 2563)

หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาล่มสลายและกรุงรัตนโกสินทร์ได้รับการก่อตั้งใหม่ การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ก็ยังคงดำเนินต่อไปโดยมิชชันนารีจากประเทศฝรั่งเศส และในช่วงรัชกาลที่ 4 วัดยอแซฟสามเสน ในกรุงเทพฯ ถูกก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2392 (ค.ศ. 1849) โดยมีมิชชันนารีฝรั่งเศสจากคณะมิชชันนารีแห่งพระเมตตา (Missionaries of the Sacred Heart of Jesus) ซึ่งทำหน้าที่เผยแพร่คำสอนของพระเยซูคริสต์ในกรุงเทพฯ และขยายบทบาทของศาสนาคริสต์ในเมืองหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง

วัดยอแซฟสามเสนมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในกรุงเทพฯ โดยมีมิชชันนารีได้ใช้วัดนี้เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการศึกษาศาสนาคริสต์ นอกจากนี้วัดยอแซฟสามเสนยังเป็นสถานที่ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชน ช่วงที่เกิดโรคระบาดในกรุงเทพฯ และช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ด้วย โดยการให้การศึกษารักษาและช่วยเหลือทางการแพทย์ รวมถึงการดูแลด้านจิตวิญญาณ ซึ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนคริสต์กับชุมชนทั่วไปในกรุงเทพฯ การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ช่วงที่เกิดโรคระบาดได้สร้างความเปลี่ยนแปลงสำคัญในสังคมไทยในช่วงนั้น เนื่องจากมิชชันนารีไม่เพียงแต่ช่วยเหลือด้านการรักษาผู้ป่วย แต่ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับวิทยาการทางการแพทย์จากตะวันตกและวิธีการดูแลสุขภาพในช่วงที่เกิดโรคระบาด ทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยค่อย ๆ ขยายตัวออกไปจากกรุงเทพฯ และไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภาคกลางและภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยในช่วงที่เกิดโรคระบาดเริ่มต้นจาก วัดนักบุญยอแซฟในอยุธยา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่คำสอนของพระเยซูคริสต์ช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในช่วงโรคระบาดที่มีมิชชันนารีชาวโปรตุเกสและฝรั่งเศสได้ใช้การดูแลผู้ป่วยและการช่วยเหลือด้านจิตวิญญาณเพื่อเผยแพร่ศาสนา ต่อมาที่กรุงเทพฯ วัดยอแซฟสามเสนก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศาสนาคริสต์ในสังคมไทยช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยการให้การศึกษาศาสนาและช่วยเหลือทางการแพทย์ในช่วงโรคระบาด

พระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ได้มอบหมายให้คุณพ่ออัลแบร์ต ซึ่งเป็นพระสงฆ์คริสต์ตั้ง ชาวไทยไปสร้างวัดนักบุญยอแซฟเป็นวัดอัครทูตใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2378 และเมื่อคริสตังกลุ่มแรกของสามเสนย้ายไปอยู่อยุธยาและประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามความถนัดและมีจำนวนคนมากพอจึงได้ขยายชุมชนและสร้างวัดออกไปอีกหลายแห่ง ส่วนชุมชนที่ย้ายไป ตั้งรกรากในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีทั้งหมด 5 ชุมชน ได้แก่

กลุ่มวัดนักบุญยอแซฟ บุรณะวัดนักบุญยอแซฟขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2373 บนพื้นที่วัดเดิม บริเวณตำบลลำเภาลุ่มอำเภอพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มเจ้าเจ็ด สร้างวัดนักบุญยวง บัณฑิตา หรือวัดเจ้าเจ็ด พ.ศ. 2419 ที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มเกาะใหญ่ สร้างวัดพระคริสต์ประจักษ์ พ.ศ. 2427 ที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มบ้านปลายนา สร้างวัดพระแม่อุปัถม์ บ้านปลายนา ต่อมาถูกรื้อไปสร้างเป็น วัดมารีย์สมภพ บ้านแพน (วัดพระแม่บังเกิดหรือวัดบ้านแพน) พ.ศ. 2452 ที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มบ้านหน้าโคก สร้างวัดนักบุญเทเรซา หน้าโคก พ.ศ. 2468 ที่อำเภอ ผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (กรมศิลปากร, 2565:121)

ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก มีโรงเรียนเซนต์จอห์น บัณฑิต มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลอยู่ทางด้านในของชุมชนโดยพื้นที่ของชุมชนติดกับแม่น้ำคือแม่น้ำน้อยและมีวัดนักบุญยวงบัณฑิตเจ้าเจ็ด เป็นศูนย์กลางของชุมชน บ้านเรือนทั้งหมด 36 ครัวเรือน จำนวนประชากรในชุมชน 192 คน

เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของชีวิตประจำวันศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อให้ศาสนาดำรงไปได้อย่างปกติสุข โดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก โดยบริบทของชุมชนนั้นถูกล้อมรอบไปด้วยศาสนาพุทธ จึงมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ต้องมีศาสนาพุทธที่ต้องเข้าร่วมอาทิเช่นงานศพหรืองานต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ที่นับถือต่างศาสนาเข้าร่วมพิธีกรรมได้รวมถึงยุคสมัยที่เปลี่ยนไปก็จะเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้วยเช่นกันเพราะสถานการณ์ในยุคปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาจึงทำให้ผู้คนส่วนใหญ่นี้ออกมาเข้าร่วมพิธีกรรมน้อยลงทั้งเป็นยุคสมัยที่ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความเท่าเทียมกันจึงต่างออกไปทำงานและไม่มีเวลาที่จะสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้ พิธีกรรมจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้มีผู้ที่นับถือศาสนาต่อไปและให้ผู้ที่นับถือศาสนาสามารถใช้ชีวิตโดยมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำรงชีวิต

โดยเป็นการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์บ้านโรงสูง ในบริบทอำเภอเสนา เพื่อให้เข้าใจในเรื่องของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่าง ๆ ของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ที่จะสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยจะอธิบายถึงการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันขอบเขตพื้นที่ คือ ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ที่มีคนนับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดของชุมชนบ้านโรงสูง อีกทั้งยังมีวัดนักบุญยวงบัณฑิตเจ้าเจ็ด ที่เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมในส่วนใหญ่

ขอบเขตประชากร คือ คนในชุมชนบ้านโรงสูง และคนที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมในชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

ทำให้ทราบถึงการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นิยามศัพท์เฉพาะงานวิจัย

ศาสนาคริสต์ หมายถึง ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เป็นนิกายดั้งเดิมที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ เคารพพระนางมารีย์และนักบุญต่าง ๆ โดยมีนักบุญยวงบัพติศตาเป็นที่นับถือและสักการบูชา

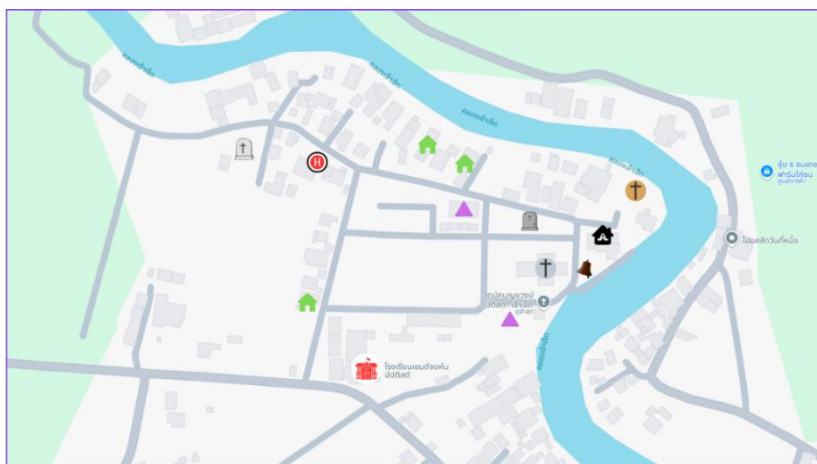
พิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนาคริสต์ที่คนนับถือศาสนาคริสต์พึงกระทำ และเข้าร่วมกับกิจกรรมกันชุมชน

ชุมชนบ้านโรงสูง หมายถึง ชุมชนที่เป็นพื้นที่หมู่ที่ 6 ของตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ วิธีการวิจัยที่เน้นการศึกษาพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจถึงการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง

พื้นที่และกลุ่มประชากรในการวิจัย กล่าวคือ การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกชุมชนบ้านโรงสูง เป็นชุมชนหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มประชากรในการวิจัย คือ คนในชุมชนบ้านโรงสูงและคนที่มาเข้าร่วมพิธีทางศาสนาคริสต์ในชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งหมดจำนวน 10 คน

สัญลักษณ์

โรงพยาบาลประจำตำบลบ้านแกว	พื้นที่สุสาน (เก่า)	ระฆังวัด
โรงเรียน	พื้นที่สุสาน (ปัจจุบัน)	บ้านพักพระสงฆ์
ศาลากิจกรรมชุมชน	พื้นที่วัด (เก่า)	
บ้านบุคคลสำคัญในชุมชน	พื้นที่วัด (ปัจจุบัน)	

เครื่องมือการวิจัย แบ่งออกได้ดังนี้

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทางผู้วิจัยจะเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ เท่าที่ในฐานะบุคคลภายนอกสามารถเข้าร่วมได้ เพื่อไม่ให้ขัดต่อข้อปฏิบัติทางศาสนาคริสต์ อีกทั้งเพื่อจะได้ศึกษาการปฏิบัติตัวของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมด้วย

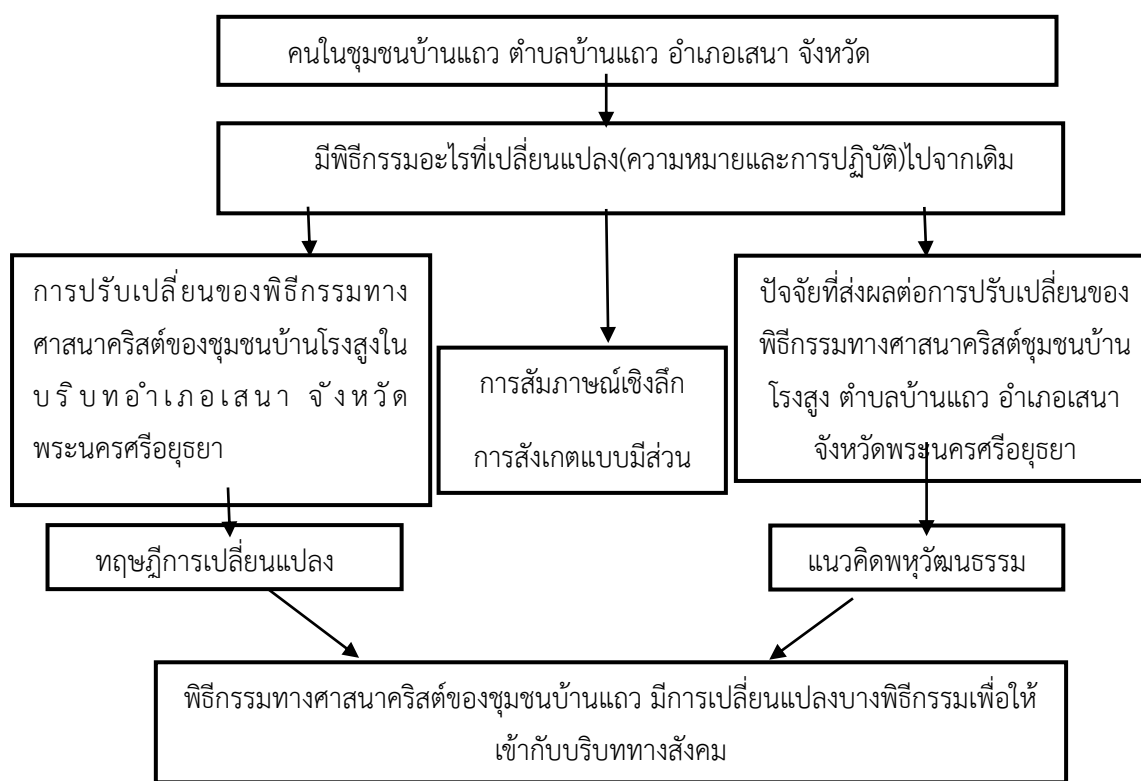
การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยจะสัมภาษณ์คนในชุมชนและคนที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ในชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถึงการปรับเปลี่ยนและการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ที่มีอยู่ในอดีตเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับในปัจจุบัน

แนวคิดในการวิจัย กล่าวคือ

แนวคิดการเปลี่ยนแปลง แนวคิดนี้ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน และปรับเปลี่ยนพิธีกรรมในท้องถิ่น

แนวคิดพหุวัฒนธรรม แนวคิดนี้ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาอยู่ในท้องถิ่นและส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและพิธีกรรมท้องถิ่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ตามรูปแบบบริบททางสังคม 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอสiena จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังข้อมูลต่อไปนี้

การปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอสiena จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิธีกรรมฉลองวัด กล่าวคือ ในอดีตงานฉลองวัดนักบุญยวงบัพติศตา เจ้าเจ็ดเต็มไปด้วยบรรยากาศของความร่วมมือและความศรัทธาจากคนในชุมชน โดยเฉพาะอาหารเลี้ยงหรือโรงทานที่คนในชุมชนร่วมกันจัดเตรียมทั้งหมด ทั้งวัตถุดิบและการปรุงอาหาร โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก ปัจจุบันแม้ยังคงมีการจัดเลี้ยงเช่นเดิม แต่มีการนำวัตถุดิบจากภายนอกเข้ามาใช้ร่วมด้วย รวมถึงการขอแรงหรือจ้างผู้ช่วยจากภายนอกเพื่อให้มีความหลากหลายของอาหารมากขึ้น

พิธีกรรมฉลองวัดภายในที่เคยจัดขึ้นเฉพาะกลุ่มลูกวัด แต่ก็ได้เปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าร่วมได้ เป็นส่วนหนึ่งของบรรยากาศอันอบอุ่นของงาน ทว่าในปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวได้ถูกยุติลง พร้อมกับกิจกรรมบันเทิงที่เคยจัดขึ้นหลังทำพิธีเสร็จ เช่น ลิเก และหนังกลางแปลง ก็ได้หายไป ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงยังปรากฏให้เห็นในด้าน

เทคโนโลยี จากเดิมที่มีเพียงลำโพงและไมโครโฟน ก็ได้พัฒนาเป็นระบบถ่ายทอดสดผ่านโทรทัศน์และเครื่องกระจายเสียงที่ทันสมัยขึ้น ทำให้ผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมพิธีในวัดสามารถรับชมจากภายนอกได้สะดวกยิ่งขึ้น

การต้อนรับพระคุณเจ้าก็เปลี่ยนไปจากเดิมที่ต้องเดินทางทางน้ำด้วยเรือ ทำให้ไม่สามารถมาร่วมงานได้บ่อยนัก ปัจจุบันการเดินทางทางบกทำได้สะดวกขึ้น เนื่องจากมีถนนหนทางเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ผู้ศรัทธาจำนวนมากที่มาเข้าร่วมงานมีโอกาสดูร่วมพิธีพร้อมกับพระคุณเจ้าบ่อยขึ้น ส่วนขบวนแห่ที่เคยจัดทางน้ำโดยใช้เรือ ซึ่งเป็นผลจากการที่วัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อย ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นการแห่รอบวัดทางบกตามสภาพแวดล้อมใหม่ของวัดที่ตั้งอยู่ติดถนน แม้พิธีกรรมหลายอย่างจะเปลี่ยนแปลงหรือหายไปตามยุคสมัย แต่จิตวิญญาณของชุมชนยังคงอยู่ การปรับตัวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการรักษาความศรัทธาของผู้คนในชุมชนบ้านโรงสูงเอาไว้ได้อย่างมั่นคง

พิธีกรรมเสกสุสาน กล่าวคือ ในอดีต การเตรียมสถานที่สำหรับพิธีกรรมที่สุสานเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการจัดเตรียมโดยผู้คนในชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะร่วมมือกันทำความสะอาดและจัดเตรียมพื้นที่อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน การเตรียมสถานที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น บริษัทภายในชุมชน ทำให้กระบวนการจัดเตรียมสถานที่ที่มีความเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งรูปแบบของ หลุมฝังศพมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จากเดิมที่หลุมฝังศพเป็นหลุมฝังดินธรรมดา โดยมีไม้กางเขนปักไว้เป็นเครื่องหมาย ซึ่งบางทีมีการสลักชื่อหรือทำเครื่องหมายที่ระบุถึงผู้ล่วงลับไว้ ปัจจุบันหลุมฝังศพได้รับการพัฒนาเป็นหลุมปูนทั้งแบบก่อและแบบผนัง ส่งผลให้การจัดระเบียบและการดูแลรักษาหลุมฝังศพมีความง่ายและสะดวกในการทำความสะดวกสุสาน

ในส่วนของขั้นตอนของพิธีกรรม ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดงาน จากเดิมที่พิธีมีสมาชิกจะจัดขึ้นที่วัดก่อนแล้วจึงเดินทางไปยังสุสานเพื่อประกอบพิธีเสกหลุม ปัจจุบันพิธีกรรมถูกย้ายมาเป็นการจัดที่สุสานโดยตรง ซึ่งมีการจัดเตรียมสถานที่รองรับผู้เข้าร่วมพิธีจำนวนมาก ทำให้การดำเนินพิธีมีความสะดวกและราบรื่นยิ่งขึ้น บรรยากาศของพิธีไว้อาลัยในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นในชุมชน เนื่องจากผู้ร่วมพิธีล้วนเป็นคนในท้องถิ่นที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ขณะที่ในปัจจุบันภาพของการกลับมาพบหน้ากันเพื่อร่วมไว้อาลัยนั้นมีความหลากหลายมากขึ้น เนื่องจากญาติพี่น้องที่แยกย้ายกันไปทำงานในพื้นที่ต่างจังหวัดและต่างประเทศได้เดินทางกลับมาร่วมพิธีสร้างบรรยากาศแห่งความผูกพันและการระลึกถึงผู้ล่วงลับที่ยังคงมีความหมายอย่างยิ่งต่อครอบครัว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแกว อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอยู่ 4 ปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยด้านพื้นที่ เป็นปัจจัยที่เห็นได้ชัดจากประวัติศาสตร์ในชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงการที่วัดนักบุญยวงบัพติस्ता เจ้าเจ็ดเมื่อก่อนตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำทำให้การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเป็นไปได้ง่าย จึงใช้เส้นทางน้ำในการเดินทางและรวมไปถึงการใช้แม่น้ำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเช่น พิธีฉลองวัดที่มีการแห่โดยใช้เส้นทางน้ำจากการใช้เรือในการแห่ ซึ่ง ณ ปัจจุบันถนนหนทางได้ถูกทอดเข้ามาอยู่ในชุมชนทำให้การเดินทางทางบกจึงเป็นอะไรที่นิยม และง่ายกว่าการเดินทางทางน้ำเหมือนในครั้งอดีตทำให้การแห่ในพิธีกรรมฉลองวัดจึงเปลี่ยนมาเป็นการแห่บนบกด้วยเท้า การเดินและมีจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น โรงทาน ฯลฯ ส่วนพิธีกรรมเสกสุสานจะเป็นการที่สถานที่สุสานถูกย้ายที่ทำให้การทำพิธีถ้าปฏิบัติแบบเดิมจะทำให้ไม่สะดวกต่อผู้เข้าร่วมพิธีทำให้ต้องเปลี่ยนการปฏิบัติในพิธีไปจากอดีตที่เมื่อก่อนจะทำพิธีที่วัดก่อนแล้วจึงมาทำพิธีที่สุสานต่ออีกที แต่ในปัจจุบันจะมีการทำพิธีอยู่ที่สุสานทีเดียว เพื่อความสะดวกต่อผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

ปัจจัยด้านอาชีพและการทำงาน ผู้คนในชุมชนมีการย้ายถิ่นฐานไปตามลักษณะอาชีพอย่างการทำอาชีพในต่างจังหวัดทำให้จำเป็นต้องมีการย้ายออกจากบ้านไปเพื่อไปหาที่อยู่ใกล้กับที่ทำงาน ส่งผลให้คนในชุมชนมีจำนวนลดน้อยลง

เกี่ยวเนื่องต่อไปกับกิจกรรมในชุมชนที่ลดน้อยลง อีกทั้งยังส่งผลต่อพิธีกรรมที่เมื่อมีจำนวนคนน้อยลงทำให้การเตรียมการก็ทำได้ลำบากขึ้น

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี เมื่อยุคสมัยเข้าสู่สังคมเทคโนโลยีทำให้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยียังส่งผลต่อศาสนาที่ทำให้คนเริ่มสนใจน้อยลง แต่ไม่ใช่ว่าชุมชนนี้ที่คนในชุมชนพร้อมร่วมแรงร่วมใจกันสร้างงาน และทำให้พิธีกรรมยังคงมีอยู่ เทคโนโลยี ยังเข้ามามีบทบาทในการทำพิธีอีกด้วย เช่น ลำโพงที่ให้เนื้อเสียงและการกระจายเสียงผ่านไมโครโฟนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ฯลฯ เป็นต้น

การเปลี่ยนผู้นำทางศาสนา ในส่วนนี้เป็นสิ่งที่เกิดจากตัวบุคคล หรือก็คือคุณพ่อ คุณพ่อเป็นผู้นำทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงนี้ ทำให้การควบคุม การประกอบพิธีต่าง ๆ จะถูกแบ่งจัดสรรโดยคุณพ่อเป็นหลักเมื่อคุณพ่อยากจะจัดการ ยังไงก็จะมีทำตามแบบที่คุณพ่อได้จัดสรรไว้ให้ตามแบบแผน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยอยู่หลากหลายหัวข้อที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ ความเชื่อและความศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อศาสนาคริสต์ ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเสกสุสานที่ผู้คนยอมกลับมาบ้านเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมนี้แม้ตัวจะอยู่ไกลแสนไกล จากการวิจัยในครั้งนี้ทำให้เห็นว่าชุมชนบ้านโรงสูงนี้มีความเป็นชุมชนคริสต์ที่เข้มแข็ง

การอภิปรายผล

จากงานวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูงในบริบทอำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมจากปัจจัยหลายอย่าง แต่ยังคงความเป็นตัวตนของชุมชนคริสต์บ้านโรงสูงไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณิศา ชันธพัทธ์ (2558) ได้ศึกษาในเรื่อง การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากงานวิจัยนี้ มีความคล้ายคลึงในส่วนที่กำลังพยายามจะบอกว่าประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนจะมีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงอยู่ในหลาย ๆ ปัจจัย รวมถึงการเป็นตัวตนของตนเองที่ไม่มีความสั่นคลอนของผู้คนในด้านของศาสนาผู้คนมีความเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านระบบศาสนาจากการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา

จากงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมการเหวี่ยงผีของชาวผู้ไท ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ของทิพย์ธิดา ชุมชิต และบุรินทร์ เปล่งดีสกุล (2560) มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัย เนื่องจากการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมมีหลายเหตุปัจจัยหนึ่งในนั้นก็คือ ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีที่ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตและในที่นี้รวมไปถึงศาสนาที่มี การใช้ลำโพงในการขยายและกระจายเสียงบทสวดออกไปดังเป็นการแผ่บุญให้กับทุกสิ่งโดยรอบ อีกทั้งยังทำให้บางพิธีมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ลดน้อยลงตามยุคสมัย

จากงานวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น: ศึกษากรณีงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ของสรเกียรติ กุลเจริญ (2558) มีความแตกต่างกับงานวิจัยของผู้วิจัย เนื่องจากทางประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมในประเพณีสาเหตุจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้การละเล่นและพิธีการบางอย่างได้หายไปที่แตกต่างกับการทำพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชุมชนบ้านโรงสูง ตำบลบ้านแก อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่แม้จะมีปัจจัยการทำอาชีพที่ผู้คนในชุมชนลดน้อยลงหรือห่างไกลกับการปฏิบัติตนในศาสนาเล็กน้อยเพียงใด ผู้คนในชุมชนก็ยังมี ความเชื่อมั่นและศรัทธาในคริสต์ศาสนา

ไม่สิ้นคลอนเห็นได้จากพิธีกรรมเสกสุสานที่คนในชุมชนทุกคนจะกลับบ้านมาร่วมไว้อาลัยให้กับญาติที่ได้ล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ควรจะลงพื้นที่สอบถามชาวบ้านในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น
2. ต้องลองได้เข้าร่วมไปดูในพิธีกรรมให้พบเจอกับตัวเองจะได้ทำความเข้าใจในพิธีกรรม
3. ควรจะต้องศึกษาหาความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในพิธีกรรมของศาสนาคริสต์ให้หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2565). **ชุมชนญวนอยุธยา : อ่านอดีต พินิจ ปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรม และประวัติศาสตร์กรมศิลปากร
- ณัฐรศนา อุดมผล และ อติพล เอื้อจรัสพันธุ์. (2566). **คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกในบริบทสังคมไทย: ความเชื่อและการดำรงอยู่**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ทิพย์ธิดา ชุมชิต และ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. (2560). **ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรม การเหย้าเลี้ยงผีของชาวผู้ไท ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด กาฬสินธุ์**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- พรณิดา ชันธพัทธ์ และ นันทชญา มหาขันธ. (2558). **การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา
- สรระเกียรติ กุลเจริญ. (2558). **การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น: ศึกษากรณีงานประเพณีสงกรานต์พระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา
- paiduaykan. (2563). **วัดนักบุญยอแซฟ อยุธยา**. สืบค้น 14 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.paiduaykan.com/วัดนักบุญยอแซฟ/>
- Thai Dev Jobs. (2565). **เข้าใจเรื่องทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)**. สืบค้น 18 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.thaidevjobs.com/cso-0009/>

การขยายตัวของเมืองและปัญหาความแออัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Urban Growth and Congestion Problems in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province.

ณัฐธิดา ศิริพัฒน์พงษ์^๑ | Natthida Siripattanapong

Abstract

Urban expansion and population growth in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province are key factors contributing to congestion problems in urban areas, particularly within the inner-city island and major tourist attractions. This study aims to examine the causes, characteristics, and impacts of congestion on the social, cultural, and environmental aspects of the community, as well as to propose appropriate approaches for urban management and development. The study was conducted through documentary analysis and a review of relevant literature related to urban planning and tourism management.

The findings reveal that congestion in Phra Nakhon Si Ayutthaya is caused by multiple interconnected factors, including rapid urban expansion, population growth, and an influx of industrial labor, as well as the concentration of economic activities within a limited area and a rising number of tourists visiting historical sites. These factors have placed excessive demands on infrastructure such as roads, transportation systems, and public utilities, exceeding their capacity. Furthermore, congestion has led to various impacts, including traffic congestion, challenges in waste and wastewater management, environmental pollution, changes in community, lifestyles and risks to public safety and quality of life.

To address these issues, solutions should focus on systematic urban development planning, including improvements in land-use planning, the development of infrastructure and transportation systems in line with urban growth, and the decentralization of economic and tourism activities to other areas within the province. In addition, promoting community participation in area management and community-based tourism development is essential. These approaches will help achieve a balance between economic development, cultural heritage conservation, and the quality of life of residents, leading to sustainable urban development for Phra Nakhon Si Ayutthaya in the future.

---

*บทความวิชาการชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพระนครศรีอยุธยา โดยมี อาจารย์ ดร.จินดา อ่างทองเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

^๑ นักศึกษาศาขารจัดการรัฐกิจและการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
E-mail: natthidaphai99@gmail.com

Keywords: urban congestion, urban expansion, Phra Nakhon Si Ayutthaya

บทคัดย่อ

การขยายตัวของเมืองและการเพิ่มขึ้นของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัดในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะบริเวณเกาะเมืองและพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุ ลักษณะของปัญหา และผลกระทบของความแออัดที่เกิดขึ้นต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึงเสนอแนวทางในการจัดการและพัฒนาเมืองอย่างเหมาะสม การศึกษาดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย และแนวคิดทางด้านการวางผังเมืองและการจัดการการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ความแออัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน ได้แก่ การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของประชากร และแรงงานจากภาคอุตสาหกรรม การกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่จำกัด รวมถึงการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์ ส่งผลให้โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบคมนาคม และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ต้องรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้นเกินศักยภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาความแออัดก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้าน เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด การจัดการขยะและน้ำเสีย มลพิษทางสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ตลอดจนความเสี่ยงด้านความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

แนวทางในการแก้ไขปัญหาความแออัดควรเน้นการวางแผนพัฒนาเมืองอย่างเป็นระบบ ทั้งการปรับปรุงผังเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบคมนาคมให้สอดคล้องกับการเติบโตของเมือง การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่อื่นของจังหวัด รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการรักษาคุณภาพชีวิตของประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาเมืองพระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: ความแออัดของเมือง, การขยายตัวของเมือง, พระนครศรีอยุธยา

บทนำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแต่ในปัจจุบันกำลังเจอกับปัญหาความแออัดที่เกิดจากการขยายตัวของชุมชนและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ประชากรและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดแรงกดดันต่อโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งถนน ระบบขนส่งสาธารณะ และพื้นที่สาธารณะ การจัดการทรัพยากรและการวางผังเมืองจึงต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้น ปัญหาความแออัดไม่ใช่แค่ส่งผลให้เกิดความไม่สะดวกสบายต่อประชาชนแต่ยังสะท้อนถึงความเปราะบางของเมืองในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การทำความเข้าใจสาเหตุและผลกระทบของความแออัดจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เมืองสามารถเติบโตอย่างยั่งยืน และยังคงคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนไปพร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ที่สำคัญของอยุธยา

ดังนั้นเมืองพระนครศรีอยุธยา เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เกิดปัญหาเช่น ความแออัดจากการท่องเที่ยว การขยายตัวของเมือง ปัญหาในจุดนี้เป็นปัญหาที่ถูกมองข้ามหรือมองไม่เห็น ผลตรงข้ามของการกระตุ้นเศรษฐกิจดึงดูดนักท่องเที่ยวแต่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนในพื้นที่ใน

การเดินทางจึงมีวัตถุประสงค์ศึกษาปัญหาความแออัดและผลกระทบต่อสังคมของชุมชนเพื่อเสนอแนวทางการจัดการเมือง
ท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับเมือง

1. การวางผังเมืองและการขยายตัวของเมือง

การวางผังเมือง เป็นการจัดวางพื้นที่ทางภาพเพื่อพัฒนาพื้นที่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประสิทธิภาพสูงสุด พร้อมรองรับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ผังเมืองทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมและกำกับการเติบโตของเมืองผ่านการใช้กฎหมายควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคมนาคมและขนส่ง ตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณประโยชน์ หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ กรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งกำหนดแนวทางและมาตรฐานการพัฒนาในขณะที่ยังคงการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล จะดำเนินการจัดทำผังเมืองตามกรอบผังจังหวัด ผังภาค หรือ ผังอนุภาค โดยต้องคาดประมาณจำนวนประชากรในอนาคตทั้งจากการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติและการย้ายถิ่น เพื่อกำหนดลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น พื้นที่อยู่อาศัยพาณิชยกรรม อุตสาหกรรม การบริหารปกครอง ตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณประโยชน์ให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ ธรณี และอุทกวิทยา

นอกจากนี้ การวางผังโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่เชื่อมโยงทั้งถนนสายหลัก สายรอง และซอย รวมถึงการเชื่อมต่อกับโครงข่ายระดับจังหวัด ภาค และอนุภาค เช่น ทางหลวง ระบบราง การขนส่งทางน้ำและอากาศ เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เมืองสามารถรองรับการเติบโตและพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรได้อย่างเป็นระบบและมีเอกภาพ (กองช่าง, ม.ป.ป.) การขยายตัวของเมืองเกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ตามทฤษฎีและแนวคิดของนักผังเมืองหลายท่าน ได้แก่ การขยายตัวเป็นรูปดาวตามทฤษฎีรูปดาวซึ่งเมืองมักขยายออกจากศูนย์กลางไปตามเส้นทางคมนาคมหลัก เช่น ถนน รถไฟ หรือรถไฟใต้ดิน ประชาชนส่วนใหญ่จะอาศัยหนาแน่นบริเวณใกล้เส้นทางเหล่านี้และเมื่อโครงสร้างคมนาคมพัฒนาพื้นที่ว่างระหว่างเส้นทางจะถูกนำไปใช้อาศัยอย่างหนาแน่น ในทฤษฎีวงแหวนของ Burgess การขยายตัวของเมืองเป็นรูปวงกลมจากศูนย์กลาง แบ่งเมืองออกเป็น 5 เขต ได้แก่ เขตศูนย์กลางธุรกิจ เขตชายฝั่งและอุตสาหกรรมเบา เขตที่อยู่อาศัยรายได้ต่ำ เขตที่อยู่อาศัยรายได้ปานกลาง และเขตชานเมืองที่อยู่อาศัยรายได้สูง ซึ่งแต่ละเขตสะท้อนลักษณะกิจกรรมและฐานะประชากร ทฤษฎีสี่เหลี่ยมของ Hoyt อธิบายว่าการขยายตัวของเมืองคล้ายรูปขนมหอย พื้นที่ขยายจะเป็นสี่เหลี่ยมไปตามเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ หรือพื้นที่อุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัยของกลุ่มรายได้ต่าง ๆ จะจัดเรียงตามแนวสี่เหลี่ยมกลม เช่น ชุมชนชนชั้นสูงมักตั้งอยู่บริเวณใกล้ย่านธุรกิจ สำหรับเมืองขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น Harris และ Ullman เสนอทฤษฎีหลายจุดศูนย์กลางซึ่งเมืองจะมีหลายศูนย์กลางเกิดขึ้นพร้อมกัน ศูนย์กลางเหล่านี้มีความเฉพาะด้าน เช่น ศูนย์กลางธุรกิจ ศูนย์กลางอุตสาหกรรมและศูนย์กลางที่อยู่อาศัย โดยกิจกรรมที่ต้องการทำเลพิเศษจะรวมกันในพื้นที่เฉพาะขณะที่กิจกรรมที่ขัดแย้งกัน เช่น เขตอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย มักแยกออกจากกัน การเกิดศูนย์กลางหลายแห่งช่วยอธิบายโครงสร้างเมืองขนาดใหญ่ได้ดีกว่าทฤษฎีของ Burgess และ Hoyt โดยสรุป ความเป็นเมืองเกิดจากการที่ประชากรมาอาศัยรวมกันมากขึ้นทั้งด้านจำนวนและความหนาแน่น ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชากรเปลี่ยนไปสู่รูปแบบการใช้ชีวิตแบบเมือง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555)

การวางผังเมืองและการขยายตัวของเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน โดยผังเมืองทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการกำกับและจัดการพื้นที่ให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ รองรับการพัฒนาของเศรษฐกิจ สังคม

และประชากร พร้อมเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคมนาคม และสาธารณูปโภคเข้ากับการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นระบบการขยายตัวของเมืองเกิดขึ้นในหลายรูปแบบตามทฤษฎีของนักผังเมือง เช่น การขยายตัวเป็นรูปดาวตามเส้นทางคมนาคมหลัก การขยายตัวเป็นวงแหวนจากศูนย์กลาง การขยายตัวแบบเสี้ยววงกลม และการเกิดหลายศูนย์กลางพร้อมกันในเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ละรูปแบบสะท้อนถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและฐานะประชากรที่แตกต่างกัน อย่างเช่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวางผังเมืองและการจัดการการขยายตัวต้องสอดคล้องกับความสำเร็จทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจ การอนุรักษ์โบราณสถานควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่เมือง ทำให้เมืองสามารถรองรับการเติบโตของประชากรและกิจกรรมเศรษฐกิจได้ทั้งยังรักษาเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนจึงส่งผลให้จังหวัดอยุธยามีการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนและมีเอกลักษณ์

2. รูปแบบการขยายตัวของเมือง

รูปแบบการขยายตัวของเมืองมักเกิดจากอิทธิพลของพัฒนาการด้านการคมนาคมขนส่ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกตั้งถิ่นฐานเพราะต้องการความสะดวกในการเข้าถึงและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ Kevin Lynch แบ่งรูปแบบการขยายตัวของเมืองนครหลวงทั่วโลกออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. Dispersed Sheet การขยายตัวไปยังจุดต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ประชากรมีความหนาแน่นต่ำ ข้อดีคือสามารถพัฒนาพื้นที่ได้ง่าย ข้อเสียคือความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่ำและต้องใช้งบประมาณสูงในการสร้างถนน
2. Star ศูนย์กลางเมืองปานกลาง ส่วนรอบนอกหนาแน่นเป็นจุด ๆ เมืองหลักเป็นศูนย์กลางรวมกิจกรรม เมืองรองมีกิจกรรมเศรษฐกิจต่ำ ข้อดีคือขยายเมืองง่าย ข้อเสียคือการย้ายระหว่างเมืองหลักกับรอบนอกทำได้ยาก
3. Galaxy แต่ละเมืองเป็นศูนย์กลางของตนเอง แยกกันและมีระยะห่างหลายกิโลเมตร ข้อดีคือแต่ละเมืองมีเอกลักษณ์ ข้อเสียคือพื้นที่จำกัด
4. Core ศูนย์กลางเมืองหนาแน่น เมืองขยายตัวแนวดิ่ง เหมาะกับขนส่งสาธารณะ ข้อเสียต้องการความชำนาญสูง
5. Ring ศูนย์กลางเมืองว่าง ส่วนรอบนอกหนาแน่น เหมาะกับระบบขนส่งแบบวงแหวน ข้อเสียคือขยายเมืองใช้งบประมาณสูงและต้องควบคุมพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบที่พัฒนามาจากทฤษฎีของ Kevin Lynch ได้แก่

6. Grid Pattern ขยายตัวเป็นตาราง แบ่งเมืองเป็นบล็อก ประกอบด้วย Conventional Grid, Distend Grid, Grid Transected และ Super Block
7. Concentric Pattern การขยายตัวแบบวงแหวน มีรูปแบบ Concentric Highway และ Circuitous By Pass
8. Linear Pattern ขยายตัวตามแนวเส้นทางคมนาคมหรือที่ราบ มีรูปแบบ Linear and Concentric และ Linear and Integrated System Movement (ชลิตา เกยศิริ, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับความแออัดและการแก้ไขปัญหา

1.ความแออัดในพื้นที่เมือง

สาเหตุของความแออัด ปัญหาความแออัดในเมืองเกิดจากหลายปัจจัยสำคัญ โดยปัจจัยแรกคือการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ประชากรเพิ่มขึ้นต่อเนื่องพร้อมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ขยายตัวตามมา ทำให้ความต้องการใช้พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำงาน และบริการสาธารณูปโภค เช่น ถนน ระบบขนส่งสาธารณะ น้ำประปา ไฟฟ้า และสาธารณสุขมีมากขึ้นกว่าที่โครงสร้างพื้นฐานจะรองรับได้ การขยายตัวแบบรวดเร็วนี้มักเกิดขึ้นโดยไม่ได้วางแผนล่วงหน้า ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่บริการ ปัจจัยต่อมาคือการวางผังเมืองไม่เหมาะสม ทำให้บางพื้นที่มีความหนาแน่นสูง ขณะที่บางพื้นที่กลับมีการใช้ประโยชน์น้อย การรวมตัวของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่จำกัดส่งผลให้ถนนและระบบคมนาคมเกิดความแออัด มีปัญหาการจราจรติดขัด ความยากลำบากในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และการจัดสรรพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่สีเขียวที่ไม่เพียงพอ ทำให้สภาพแวดล้อมของเมืองขาดความสมดุล ผลกระทบจากความแออัดมีหลายด้าน ไม่ใช่แค่ความไม่สะดวกในการเดินทางเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมลพิษทางอากาศและเสียงที่สูงขึ้น ความเครียดทางสังคม ความไม่ปลอดภัย และปัญหาสุขภาพทางกายและจิตใจของประชากร นอกจากนี้ ความแออัดยังส่งผลต่อเศรษฐกิจและความยั่งยืนของเมืองหากไม่มีการบริหารจัดการและวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสมปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ และส่งผลเสียต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาเมืองในระยะยาว (Phonpimon Pan-ngoen,2566)

ชุมชนแออัดเป็นพื้นที่ที่ประชากรจำนวนมากอาศัยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น ทำให้เกิดปัญหาด้านกายภาพ เช่น อาคารทรุดโทรม สาธารณูปโภคไม่เพียงพอ และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ประชากรในชุมชนยังต้องเผชิญกับวัฏจักรความยากจนที่เชื่อมโยงทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และคุณภาพชีวิต ได้แก่ ไร้จากการขาดการศึกษา จนจากการไม่มีงานทำและรายได้ และ เจ็บ จากการไม่ได้รับบริการและสวัสดิการจากรัฐ ปัญหาเหล่านี้มักถูกหมกหมมและยึดเยื้อ ทำให้การแก้ไขทั้งด้านกายภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเป็นไปได้ยาก และคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่เป็นเพียงภาพฝัน การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและความจริงจังจากหน่วยงานทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและสร้างความเท่าเทียมและความยั่งยืนให้กับชุมชนในเมือง (ณัฐวิสินทร์,2558)

ปัญหาของความแออัดต่อชุมชน ปัญหาความแออัดในพื้นที่เมืองเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากความ หนาแน่นของประชากรที่สูงขึ้นและการใช้พื้นที่ที่มากเกินไปกว่าศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐาน ประชากรจำนวนมากทำให้ ถนน ระบบขนส่งสาธารณะ และที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอต่อความต้องการ การจราจรติดขัดเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถนนบางสายไม่สามารถรองรับปริมาณยานพาหนะได้เต็มที่ และพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ ลานกิจกรรม และแหล่งพักผ่อน ถูกใช้งานหนาแน่นเกินไป ส่งผลให้ประชาชนเข้าถึงพื้นที่เหล่านี้ได้อย่างจำกัด นอกจากนี้ ระบบสาธารณูปโภคและบริการพื้นฐาน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า การจัดการขยะ และบริการสาธารณสุข ต้องรับภาระมากขึ้น เกิดความล่าช้าและลดคุณภาพการให้บริการ ความแออัดยังส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้เกิดความเครียด มลพิษทางอากาศ การลดพื้นที่สีเขียวและความตึงตัวในสังคม ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการวางแผนและบริหารจัดการเมืองให้เหมาะสมเพื่อให้สามารถรองรับประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ (สุพัตรา ยอดสุรางค์,ปธาน สุวรรณมงคล และจุมพล นิมพานิช.2559)

ความแออัดในชุมชนเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้อยู่อาศัยในหลายด้าน เนื่องจากการมีประชากรหนาแน่นเกินไปทำให้ที่อยู่อาศัยมีความจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ เกิดความเครียดและความไม่สะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันนอกจากนี้ความแออัดยังส่งผลต่อสุขอนามัยของชุมชน เช่น การจัดการขยะ การระบายน้ำ และความสะอาดของพื้นที่สาธารณะไม่เพียงพอ อีกทั้งการอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่นยังทำให้เกิดความแออัดทางสังคมทำให้ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการ ระบบสาธารณูปโภคและบริการพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า และระบบสาธารณสุขต้องรับภาระมากขึ้นเกิดความล่าช้าและคุณภาพบริการลดลง ความแออัดยังสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศและเสียง การลดพื้นที่สีเขียว และการระบายน้ำที่ไม่สะดวก ซึ่งทั้งหมดสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดการชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านพื้นที่ การบริการ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพื้นที่ชุมชนสามารถรองรับความต้องการได้อย่างเหมาะสม (CHEEWID,2566)

ชุมชนแออัดเป็นแหล่งที่เกิดปัญหาหลายด้าน ทั้งด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย อาชญากรรม และศีลธรรมเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะบ้านเรือนชำรุดทรุดโทรมและพื้นที่จำกัด ทำให้เกิดการแพร่เชื้อโรค ความเสี่ยงต่ออัคคีภัย ภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัย นอกจากนี้ ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อพยพมาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อมาหาหากินและมีอาชีพไม่แน่นอน ทำให้บางครั้งอาจก่ออาชญากรรมเพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัวได้ ในด้านศีลธรรมลักษณะบ้านที่มีเพียงห้องเดียวต้องใช้ร่วมกันเป็นที่พักอาศัย รับแขก รับประทานอาหาร ทำงาน และหลับนอน ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวเห็นพฤติกรรมของผู้ใหญ่เป็นเรื่องปกติซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการประพฤติผิดในอนาคต (เบญจรัตน์ โปะะประทีป .ม.ป.ป.)

จากข้อมูลทั้ง 3 แหล่งจะเห็นได้ว่าปัญหาความแออัดในเมืองและชุมชนเกิดจากประชากรหนาแน่นและการใช้พื้นที่เกินศักยภาพ ทำให้ถนน ที่อยู่อาศัย และระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ เกิดการจราจรติดขัด พื้นที่สาธารณะถูกใช้งานหนาแน่น ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งความเครียดและมลพิษ ในชุมชนแออัดบ้านเรือนมักไม่ถูกสุขลักษณะ ชำรุด และมีพื้นที่จำกัด ทำให้เกิดปัญหาสุขอนามัย ความเสี่ยงอัคคีภัยและภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนที่มาชีพไม่แน่นอนบางครั้งอาจก่ออาชญากรรมและลักษณะบ้านขนาดเล็กที่ใช้ร่วมกันทำให้พฤติกรรมของผู้ใหญ่ถูกมองเป็นเรื่องปกติซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการประพฤติผิดในอนาคต ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการพื้นที่เมืองและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพื้นที่สามารถรองรับความต้องการได้อย่างเหมาะสม

แนวทางการแก้ไขปัญหาคความแออัด

แนวทางการแก้ไขความแออัดในชุมชนเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยผ่านการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัย สะอาด และเหมาะสมต่อการอยู่อาศัย ทั้งนี้รวมถึงการจัดการโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ถนน ระบบระบายน้ำ ไฟฟ้า น้ำประปา และพื้นที่สาธารณะ เพื่อรองรับความต้องการของชุมชนและลดความหนาแน่น การแก้ไขปัญหาคความแออัดจึงไม่ได้เน้นเพียงการสร้างหรือปรับปรุงที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงการวางผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันปัญหาการขยายตัวแบบไร้ระเบียบและส่งเสริมความยั่งยืนในระยะยาว แนวทางนี้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสำรวจและประเมินความต้องการของผู้อยู่อาศัย การวางแผนและออกแบบการปรับปรุงพื้นที่ การตัดสินใจด้านนโยบาย และการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงช่วยให้การแก้ไขตรงตามความต้องการจริง แต่ยังสร้างความรับผิดชอบ ความภาคภูมิใจ และความเข้มแข็งทางสังคมในชุมชน นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาคความแออัดยังมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน เช่น การสนับสนุนกิจกรรมอาชีพ การพัฒนาฝีมือแรงงาน และการสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมสาธารณะและเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งช่วยกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนถือเป็นปัจจัยสำคัญ

ที่ทำให้การพัฒนาชุมชนแออัดเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งการติดตามและปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่า การพัฒนาชุมชนไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต (ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์, มนต์ทวี จิระวัฒน์ทวีและ ปณายุ ไชยรัตนานนท์.2013)

การแก้ปัญหาชุมชนแออัดในประเทศไทยมีหลายแนวทางเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน รูปแบบแรกคือการก่อสร้างแฟลต เช่น แฟลตคลองเตย แม้จะช่วยให้มีที่อยู่อาศัย แต่ยังไม่ตอบโจทย์คนจนทั้งหมดและเพิ่มความหนาแน่นในพื้นที่ รูปแบบที่สองคือการปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชนเดิม โดยพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น แต่ยังขาดความมั่นคงในที่ดิน รูปแบบที่สามคือการปรับผังที่ดินเพื่อสร้างผังและโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้น อาจรวมถึงการรื้อย้ายบ้านบางส่วน ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงและสามารถพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้ยังมีแนวทางการแบ่งปันที่ดิน โดยเจ้าของที่ดินให้เช่าหรือขายบางส่วนในราคาถูก แลกกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหลือ ทำให้ชุมชนมีกรรมสิทธิ์และความมั่นคงระยะยาว ส่วนการรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่สามารถทำได้ทั้งในบริเวณเดิมให้สัญญาเช่าระยะยาวเพื่อสร้างความมั่นคง หรือย้ายไปที่ดินใหม่ซึ่งชุมชนได้ความมั่นคงเต็มที่ แต่ต้องเผชิญค่าใช้จ่ายสูงและห่างจากแหล่งทำงาน โดยรัฐสนับสนุนสาธารณูปโภคเพื่อช่วยลดภาระของชุมชน (เบญจรัตน์ โพธิ์ประทีป, ม.ป.ป.)

จากทั้ง 2 แหล่งที่ได้ศึกษามาจึงสรุปได้ว่า การแก้ปัญหาความแออัดในชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบระบายน้ำ ไฟฟ้า น้ำประปา และพื้นที่สาธารณะ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสำรวจความต้องการ การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล เพื่อสร้างความรับผิดชอบ ความเข้มแข็งทางสังคม และความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รูปแบบการแก้ไขปัญหาครอบคลุมทั้งการก่อสร้างแฟลตเพื่อเพิ่มที่อยู่อาศัย การปรับปรุงสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเดิม การปรับผังที่ดิน เพื่อจัดระเบียบชุมชนและสร้างความมั่นคง การแบ่งปันที่ดิน เพื่อให้ชุมชนมีกรรมสิทธิ์และความมั่นคงระยะยาว รวมถึงการรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่ทั้งในพื้นที่เดิมและที่ดินใหม่ โดยรัฐสนับสนุนสาธารณูปโภคและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้การพัฒนาชุมชนแออัดเกิดผลสัมฤทธิ์และยั่งยืน

บทบาทของภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความแออัดของเมือง

ปัญหาความแออัดของเมืองเป็นปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของประชากร การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พื้นที่เมืองบางแห่งมีความหนาแน่นสูง เกิดปัญหาการจราจรติดขัด การใช้พื้นที่ไม่เป็นระเบียบ และการใช้ทรัพยากรของเมืองเกินศักยภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวอย่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีทั้งประชากรในพื้นที่และนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการวางแผนและบริหารจัดการการพัฒนาเมืองให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หนึ่งในเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการจัดการปัญหาความแออัดของเมืองคือการวางผังเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น การกำหนดพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย พื้นที่พาณิชยกรรม พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและลดปัญหาความหนาแน่นของประชากรในบางพื้นที่ นอกจากนี้ การวางผังเมืองยังช่วยควบคุมการก่อสร้างอาคารและการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบถนน ระบบสาธารณูปโภค และระบบคมนาคมขนส่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยลดผลกระทบจากความแออัดของเมือง (ไทยรัฐ, 2562) อย่างไรก็ตาม การจัดการปัญหาความแออัด

ของเมืองไม่สามารถดำเนินการได้โดยภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนด้วย เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมืองโดยตรง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง เช่น การเข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็น การเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ หรือการร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ จะช่วยให้การพัฒนาเมืองสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการพัฒนาของภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน เพราะช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนในการจัดการทรัพยากรของเมืองร่วมกัน และทำให้การพัฒนาเมืองเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และคุณภาพชีวิตของประชาชน (กรุงเทพมหานคร, 2565)

นอกจากบทบาทของภาครัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดปัญหาความแออัดของพื้นที่เมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบถนน ระบบคมนาคมขนส่งสาธารณะ ระบบสาธารณูปโภค และพื้นที่สาธารณะ ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยรองรับการขยายตัวของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมือง หากโครงสร้างพื้นฐานมีการวางแผนและพัฒนาอย่างเหมาะสม จะสามารถช่วยลดปัญหาการจราจรติดขัด ลดความแออัดของพื้นที่ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านนี้คือกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งมีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาเมือง ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองให้สอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้เมืองมีความเป็นระเบียบ มีระบบสาธารณูปโภคที่เพียงพอ และสามารถรองรับการเติบโตของเมืองในอนาคตได้อย่างเหมาะสม (ไทยรัฐ, 2562) ในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การพัฒนาเมืองจำเป็นต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและโบราณสถานควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดปัญหาความแออัดในพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก เช่น บริเวณโบราณสถานหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น การวางแผนการพัฒนาเมืองจึงควรมีการกำหนดมาตรการในการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น การจัดระบบการจราจร การกำหนดพื้นที่จอดรถ การจัดระเบียบร้านค้า และการกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัด เพื่อลดความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในพื้นที่หลัก และช่วยให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน

จึงสรุปได้ว่าการแก้ไขปัญหาความแออัดของเมืองจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในชุมชน ภาครัฐมีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาเมืองและโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับการขยายตัวของเมือง ขณะที่ประชาชนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการดูแลและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนจะช่วยให้การพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างสมดุล ลดปัญหาความแออัด และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

กรณีศึกษาการจัดการความแออัด

กรณีศึกษาการจัดการความแออัดในพื้นที่ชุมชนเมืองชี้ให้เห็นว่าปัญหาหลักเกิดจากการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความต้องการที่อยู่อาศัยและพื้นที่สาธารณะสูงขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสมและการจัดผังเมืองที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการจริงทำให้เกิดความหนาแน่นของอาคารและประชากร ขณะที่ระบบสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ เช่น คมนาคม น้ำประปา ไฟฟ้า และบริการสุขภาพยังไม่เพียงพอ ทำให้ความตึงตัวและความแออัดของผู้อยู่อาศัยรุนแรงขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นครอบคลุม

ทั้งด้านสังคม เช่น อาชญากรรมและความขัดแย้งระหว่างชุมชน ด้านสุขภาพ เช่น โรคติดต่อและคุณภาพชีวิตที่ลดลง และด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะและระบบระบายน้ำไม่เพียงพอ แนวทางการจัดการที่งานวิจัยแนะนำคือการปรับปรุงผังเมืองและการใช้ที่ดินให้เหมาะสม แยกพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำงาน และพื้นที่สาธารณะอย่างสมดุล พัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะให้เพียงพอ รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการพื้นที่ร่วมกัน เพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความตึงตัวโดยรวม กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการความแออัดในเมืองต้องดำเนินควบคู่ทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงสังคม โดยเฉพาะการวางแผนล่วงหน้าและการสร้างความร่วมมือกับชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดปัญหาความแออัดอย่างยั่งยืน (จิรา แก้วดำ, ปัญจภัฏฐกร บุญพร้อมและบุญส่ง ไช้เกษ.2566)

กรณีศึกษาการจัดการความแออัดในแหล่งท่องเที่ยวชายหาดของอุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี จังหวัดกระบี่ มุ่งเน้นการรับรู้ความแออัดของนักท่องเที่ยวและปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้นี้ โดยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศในเกาะห้อง เกาะผักเบี้ย และเกาะเหลาลาดิง พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ความแออัดในระดับปานกลางถึงน้อย โดยเกาะเหลาลาดิงมีการรับรู้ความแออัดสูงสุด การจัดการความแออัดในพื้นที่ดังกล่าวจึงมุ่งไปที่การ ควบคุมปริมาณผู้ใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับ ทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยา โดยใช้แนวทางกระจายนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่มีความหนาแน่นจำกัด และส่งเสริมการกระจายนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อลดความแออัดและปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเน้นการ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์ปริมาณนักท่องเที่ยวให้ผู้เดินทางสามารถวางแผนล่วงหน้า ลดความคาดหวังที่สูงเกินไป และช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์นันทนาการที่ดี การจัดการดังกล่าวยังพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่ยอมรับได้ต่อช่วงเวลา ซึ่งมีจำนวนต่ำกว่าความสามารถรองรับสูงสุดของพื้นที่ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยสรุปแนวทางการจัดการความแออัดนี้ผสมผสานทั้งการ วางแผนควบคุมผู้ใช้พื้นที่ การจัดการข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ และการพิจารณาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์พื้นที่และคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว (แสงสรรค์ ภูมิสถาน, จิรนนท์ นิสัยหาญ.2563)

การท่องเที่ยวชุมชนต่อมิติทางด้านเศรษฐกิจท้องถิ่น

1.แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้จัดการหลัก มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการจัดกิจกรรม และบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างยั่งยืน กิจกรรมท่องเที่ยวมักเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อสร้างรายได้ อาชีพ และคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร และสร้างการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน แนวคิดนี้เน้นความยั่งยืน การมีส่วนร่วม การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน (กมลชนก จันทรเกตุ, 2560)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะ แตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป โดยเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้จัดการหลัก การท่องเที่ยวชนิดนี้คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการ จัดการ และตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยวของตนเองเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี และส่งเสริมความภาคภูมิใจของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังเน้นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และความแตกต่างทางวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนและคนในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืน สร้างผลตอบแทนที่เป็นธรรม และกระจายรายได้สู่เศรษฐกิจฐานราก โดยมีวิสัยทัศน์

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้ก้าวสู่ระดับสากลพร้อมรักษาและจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน (กวิณพัฒน์ เลิศพงษ์มณี, 2565)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้จัดการหลัก โดยคำนึงถึงความยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน ตัดสินใจ จัดการทรัพยากร และดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมความภาคภูมิใจ และรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น หลักการสำคัญของ SCBT ได้แก่ การเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเคารพวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น การสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรักษาความสมบูรณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม การจัดท่องเที่ยวขนาดเล็กและรับผิดชอบ ความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การศึกษาและสร้างความตระหนัก การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม และการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว SCBT จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระจายรายได้สู่ชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี พร้อมส่งเสริมการเสริมศักยภาพ การศึกษา และการพัฒนาชุมชนอย่างครบวงจร (สุจิตรา ยางนอก, ถัยจักร นิลาภรณ์และปัญญา เลิศไกร, 2566)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้จัดการหลักของกิจกรรมท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร ไปจนถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมความภาคภูมิใจ และรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักการสำคัญประกอบด้วย การเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเคารพประเพณีและวัฒนธรรม การสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดท่องเที่ยวขนาดเล็กและรับผิดชอบ การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การให้ความรู้และสร้างความตระหนัก การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระจายรายได้ ถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี พร้อมส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาชุมชนอย่างครบวงจร

2.บทบาทของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น

การท่องเที่ยวชุมชนช่วยให้เงินหมุนเวียนในประเทศส่งเสริมความแข็งแกร่งให้กับธุรกิจขนาดเล็กและเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนยกตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวชุมชนช่วยกระจายรายได้ภายในประเทศแทนที่จะใช้จ่ายเงินไปกับการเดินทางไปต่างประเทศเปลี่ยนมาใช้ในประเทศแทนช่วยให้เงินไม่รั่วไหลออกไป รายได้จะถูกกระจายไปยังธุรกิจท้องถิ่น เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานและโอกาสทางเศรษฐกิจเมื่อเศรษฐกิจชะลอตัวหลายธุรกิจต้องเผชิญกับปัญหาการลดต้นทุนและการเลิกจ้าง การส่งเสริมท่องเที่ยวชุมชนจึงช่วยให้คนในท้องถิ่นมีรายได้เสริม สร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจท้องถิ่นมากขึ้น ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นและลดผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การท่องเที่ยวมีความหมายและคุณค่าในช่วงเศรษฐกิจถดถอย ในช่วงที่ค่าครองชีพสูงขึ้นการเดินทางไปต่างประเทศอาจเป็นภาระทางการเงินสำหรับหลาย ๆ คน การท่องเที่ยวชุมชนเป็นทางเลือกที่คุ้มค่าและมีความหมาย นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และได้รับประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้จากการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ทั่วไป ในขณะที่ยังสามารถช่วยให้เงินหมุนเวียนในประเทศได้อีกด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวชุมชนเป็นกุญแจสำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจในช่วงเศรษฐกิจถดถอย การสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เงินหมุนเวียนภายในประเทศและช่วยให้ธุรกิจขนาดเล็กอยู่รอด นักท่องเที่ยวจึงสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูเศรษฐกิจได้ (สรพญา, 2568)

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนเอง โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิต มาสร้างกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว เช่น การเข้าพักโฮมสเตย์ เรียนทำอาหารพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม การทำนา หรือการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวชุมชนไม่เพียงช่วยให้

นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ใกล้ชิดกับชีวิตท้องถิ่น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพราะรายได้จากนักท่องเที่ยวจะกระจายไปยังครัวเรือนและผู้ประกอบการท้องถิ่น เกิดอาชีพใหม่จากบริการต่าง ๆ

ขณะเดียวกันยังช่วยส่งเสริมการตลาดสินค้าพื้นถิ่น รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้เยาวชน ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการรักษาเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน (กรมประชาสัมพันธ์, 2568)

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างความเข้มแข็งให้กับธุรกิจขนาดเล็ก เพราะช่วยให้เงินหมุนเวียนภายในชุมชน รายได้จากนักท่องเที่ยวจะกระจายไปยังครัวเรือน ผู้ประกอบการท้องถิ่น และธุรกิจบริการ เช่น โฮมสเตย์ ร้านอาหาร และสินค้าพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังสร้างงานใหม่และส่งเสริมการตลาดสินค้าพื้นถิ่นได้อีกด้วย ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกิจกรรมหลากหลาย เช่น การขี่ช้างชมเมือง การเที่ยววัดและโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการลิ้มลองอาหารท้องถิ่นอย่างโรตีสายไหม ประสบการณ์เหล่านี้ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนและธุรกิจท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีความสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจมากขึ้น การสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองสำคัญที่มีทั้งบทบาททางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการคมนาคมของภาคกลาง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง จากการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในหลายพื้นที่ ความเป็นเมืองที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวจึงมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร การใช้พื้นที่ และปัญหาความแออัดในเขตชุมชนเมือง ดังนั้น การศึกษาข้อมูลด้านสถิติประชากรจึงเป็นส่วนสำคัญในการสะท้อนแนวโน้มการขยายตัวของเมืองและผลกระทบที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. สถิติประชากรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรค่อนข้างมากและมีการขยายตัวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีทั้งแหล่งอุตสาหกรรม แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่ชุมชนเมือง จากข้อมูลสถิติประชากรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2568 พบว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 820,000 คน ซึ่งกระจายตัวอยู่ในหลายอำเภอของจังหวัด โดยพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นมักอยู่ในเขตเมืองและเขตอุตสาหกรรม เช่น อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะอิน และอำเภอมั่นนอย การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรดังกล่าวเป็นผลมาจากการพัฒนาศรษฐกิจ การขยายตัวของชุมชนเมือง และการย้ายถิ่นฐานของแรงงานจากจังหวัดอื่นเข้ามาทำงานในพื้นที่อุตสาหกรรมและภาคบริการ

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรส่งผลให้ความต้องการใช้พื้นที่ที่อยู่อาศัย ระบบคมนาคม และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจของจังหวัด นอกจากนี้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากในแต่ละปี ส่งผลให้บางพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณเกาะเมืองและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ มีความหนาแน่นของผู้คนสูงในบางช่วงเวลา ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความแออัดของเมืองในปัจจุบัน (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2568)

2. พื้นที่ที่มีความแออัดสูงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาชุมชนแออัดหลายแห่ง เช่น บริเวณรอบเกาะเมืองและพื้นที่ชานเมืองใกล้ตลาดหรือโรงงาน มีลักษณะประชากรอาศัยหนาแน่น อาคารเก่าและสาธารณูปโภคจำกัด ความแออัดของชุมชนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งด้านความปลอดภัย สุขอนามัย การเข้าถึงบริการสาธารณะ และโอกาสทางเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาในพื้นที่เหล่านี้จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืนให้กับเมือง

พื้นที่ที่มีความแออัดสูงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระจุกตัวอยู่ในเขตตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะบริเวณตัวเมืองเก่าและรอบเกาะเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้า การท่องเที่ยว และกิจกรรมทางศาสนา เช่น ตลาดเจ้าพรหม ตลาดน้ำอโยธยา และรอบโบราณสถานสำคัญ เนื่องจากมีประชากรหนาแน่นทั้งชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ถนนและซอยคับแคบทำให้เกิดความหนาแน่นสูง อีกทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร และที่พัก เพิ่มความหนาแน่นของผู้คนในพื้นที่เหล่านี้ นอกจากนี้ ชุมชนริมน้ำยังถือเป็นพื้นที่แออัดเนื่องจากบ้านเรือนตั้งชิดกันและเป็นชุมชนเก่าที่ใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเต็มพื้นที่บางหลังใช้เกินพื้นที่ตัวเอง รวมถึงการท่องเที่ยวทำให้เกิดความหนาแน่นของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจบริเวณนี้ชัดเจน ชุมชนรอบตลาด เช่น ถนนอุทอง ถนนสามเรือน และพื้นที่อำเภอรอบนอก เช่น อำเภอสนาและบางบาล ก็มีลักษณะความแออัดคล้ายกัน ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดการพื้นที่และวางแผนพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ความหนาแน่นในพื้นที่ไม่ใช่แค่เพียงเกิดจากจำนวนประชากร แต่ยังเกิดจากการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้าขาย และสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ทำให้ถนน ตลาด และซอยต่าง ๆ มีความแออัดสูง นอกจากนี้ชุมชนริมน้ำหลายแห่งยังมีระบบสาธารณูปโภคที่จำกัดในรอบเกาะเมืองบางหลังน้ำประปาก็ยังเข้าไม่ถึง บางที่อำเภอนอกเกาะเมืองน้ำประปาก็ยังขุ่นเหลือง ไม่สามารถนำมาประกอบอาหารได้และอีกทั้งยังมีการจราจรที่ติดขัด จึงทำให้เกิดความหนาแน่นและความแออัดชัดเจน โดยเฉพาะช่วงเทศกาลหรือวันหยุดนักท่องเที่ยว ความหนาแน่นนี้จึงมีความสำคัญในการวางแผนและจัดการเมืองเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์โบราณสถานและความเป็นอยู่ของประชากร

3. ผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

3.1 ผลกระทบด้านสังคม

มีผลกระทบทางด้านสังคมเป็นวงกว้างในเรื่องสุขอนามัย บ้านเรือนต่าง ๆ มักจะทิ้งขยะทั้งหน้าบ้านและหลังบ้าน บางบ้านทิ้งเศษอาหารลงใต้ถุนบ้าน สิ่งสกปรกต่าง ๆ ไหลมารวมกัน น้ำเน่าเสียเหล่านี้และเศษขยะต่าง ๆ ไม่ระบายออกไปนอกชุมชนได้ ส่งกลิ่นเหม็นและเกิดมลพิษทางอากาศทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ประชาชนในพื้นที่บางส่วนปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำเกษตรหรืออาชีพเดิมไปทำเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนมีการปรับตัวตามการพัฒนาเศรษฐกิจอีกทั้งมีค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากการเติบโตจากการท่องเที่ยวและทางเศรษฐกิจในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทำให้ราคาสินค้าในพื้นที่บางพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ท่องเที่ยวหรือพื้นที่ใกล้โบราณสถานจึงส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ต้องปรับตัวกับราคาสินค้า ค่าครองชีพที่สูงขึ้น

3.2 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบได้เช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากเกินไป จนอาจทำให้คุณค่าดั้งเดิมของวัฒนธรรมลดลงหรือถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับ

การท่องเที่ยว นอกจากนี้ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากยังอาจส่งผลกระทบต่อสถานที่สำคัญทางศาสนา โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อม รวมถึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมจากวัฒนธรรมภายนอกจนทำให้วิถีชีวิต หรือประเพณีดั้งเดิมของชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการร่วมมือกันในการอนุรักษ์และปกป้อง วัฒนธรรมเพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป (พิจารศรี จีระนันท์กิจ, 2561)

3.3 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาขยะ ส่งผลเสียต่อสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรต่าง ๆ ได้อย่างเช่น ในพื้นที่เกาะเมืองเนื่องจากเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างเยอะตลอดทุกวันทำให้เกิดขยะเกลื่อน โดยเฉพาะบริเวณโบราณสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพราะด้วยขยะที่มีในปริมาณที่ค่อนข้างเยอะและน้ำเน่าเสียจากการสะสมของขยะทำให้การเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อการเกษตรในบริเวณพื้นที่เกาะเมืองนั้นเป็นไปได้ยาก ปัญหาการจราจรและมลพิษ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในช่วงเทศกาลส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น ปัญหาการจราจรในเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่ยอดนิคมที่โครงสร้างพื้นฐานยังไม่รองรับจำนวน นักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ซึ่งนอกจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไปแล้วยังทำให้ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพลดลงในสายตาของคนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง โดยเฉพาะคนในพื้นที่เองที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเนื่องจากอยุธยาไม่ใช่แค่เมืองท่องเที่ยวแต่ยังจัดงานต่าง ๆ บ่อยทำให้เกิดการจราจรติดขัดตลอดพื้นที่ก็มีการขยายพื้นที่จอดรถก็ไม่ได้อำนวยความสะดวกมากพอ

4.4 ผลกระทบด้านความปลอดภัย

พื้นที่ชุมชนหนาแน่นมักเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในหลายรูปแบบ เช่น การลักทรัพย์ การปล้นจี้ การค้ายาเสพติด และความรุนแรงทั่วไป ปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่เหล่านี้มักเกี่ยวข้องกับ ความยากจน ขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ รวมถึงมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ไม่เพียงพอ ทำให้ผู้อยู่อาศัยต้องเผชิญกับความไม่ปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ ความแออัดของชุมชนยังสร้างความตึงเครียดในด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านง่ายขึ้น การควบคุมพฤติกรรมที่เสี่ยงต่ออาชญากรรมทำได้ยากขึ้นและพื้นที่สาธารณะ เช่น ถนนซอยและลานกิจกรรม กลายเป็นจุดเสี่ยงที่อาชญากรรมมักใช้เป็นทีก่อเหตุทำให้ผู้อยู่อาศัยรู้สึกไม่มั่นคงและลดคุณภาพชีวิตในชุมชนโดยรวมความแออัด จึงไม่เพียงทำให้เกิดปัญหาด้านสุขอนามัยและการจราจร แต่ยังสะท้อนถึงผลกระทบทางสังคมและความปลอดภัยที่ชัดเจน (CHEEWID, 2566)

แนวทางการจัดการความแออัดของเมืองพระนครศรีอยุธยาในอนาคต

จากกรณีศึกษาการจัดการความแออัดในพื้นที่ชุมชนเมืองและแหล่งท่องเที่ยว สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาความแออัดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ เนื่องจากจังหวัดมีลักษณะของปัญหาลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่เมือง และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอื่น ๆ ทั้งในด้านความหนาแน่นของประชากร การกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การใช้พื้นที่สาธารณะ และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริเวณเกาะเมืองอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางด้านประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวของจังหวัด

กรณีศึกษาการจัดการความแออัดในชุมชนเมืองชี้ให้เห็นว่า การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วและการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความต้องการที่อยู่อาศัยและพื้นที่สาธารณะสูงขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสมและผังเมืองที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการจริงทำให้เกิดความหนาแน่นของประชากรและอาคารมากเกินไป ขณะเดียวกัน

ระบบสาธารณูปโภคและบริการพื้นฐาน เช่น คมนาคม น้ำประปา ไฟฟ้า และบริการสุขภาพ ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความตึงตัวและความแออัดในชุมชนอย่างรุนแรง ผลกระทบจากความแออัดไม่เพียงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การเกิดอาชญากรรม ความขัดแย้งระหว่างชุมชน ปัญหาขยะล้น และระบบระบายน้ำที่ไม่เพียงพอ ดังนั้น แนวทางการจัดการความแออัดในชุมชนเมืองจึงมุ่งเน้นการปรับปรุงผังเมืองและการใช้ที่ดินให้เหมาะสม แยกพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำงาน และพื้นที่สาธารณะอย่างสมดุล พัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะให้เพียงพอ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการพื้นที่ร่วมกัน เพื่อลดความตึงตัวและสร้างความรับผิดชอบร่วม โดยเฉพาะการวางแผนล่วงหน้าและการสร้างความร่วมมือของชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยบรรเทาปัญหาความแออัดอย่างยั่งยืน (จิรา แก้วดำ, ปัญญาพัชรกร บุญพร้อม และ บุญส่ง ไช้เกษ, 2566)

นอกจากนี้ กรณีศึกษาการจัดการความแออัดในแหล่งท่องเที่ยวชายหาดของอุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี จังหวัดกระบี่ พบว่านักท่องเที่ยวรับรู้ความแออัดในระดับปานกลางถึงน้อย โดยพื้นที่เกาะเหลาลาดิงมีการรับรู้ความแออัดสูงที่สุด การจัดการในพื้นที่ดังกล่าวจึงมุ่งเน้นการควบคุมปริมาณผู้ใช้ประโยชน์ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยา รวมถึงการกระจายนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่มีความหนาแน่นจำกัด และการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวกระจายไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อลดความแออัดและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ อีกทั้งยังมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว เพื่อช่วยให้ผู้เดินทางสามารถวางแผนล่วงหน้าและเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม ส่งผลให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวดีขึ้น และช่วยให้การใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นไปอย่างยั่งยืนโดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ (แสงสรรค์ ภูมิสถาน และ จิรนนท์ นิสัยหาญ, 2563) จากบทเรียนของทั้งสองกรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงควรนำแนวทางดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความแออัดของเมืองในอนาคต เนื่องจากจังหวัดมีแนวโน้มที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่องทั้งด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว เพราะเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและเป็นพื้นที่สำคัญในเขตเศรษฐกิจภาคกลาง ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การเติบโตดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาความแออัด การจราจร การใช้ที่ดินไม่เหมาะสม รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองเก่าที่มีโบราณสถานสำคัญจำนวนมาก

ดังนั้น แนวทางสำคัญในการจัดการความแออัดของเมืองพระนครศรีอยุธยาในอนาคตควรมุ่งเน้นการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม มีการแยกพื้นที่อยู่อาศัยพื้นที่เศรษฐกิจ และพื้นที่สาธารณะอย่างสมดุล พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคมนาคม ระบบขนส่งสาธารณะ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรมีการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่อื่นของจังหวัด เพื่อลดความหนาแน่นของผู้คนในบริเวณพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก เช่น เกาะเมืองอยุธยา โดยการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่รอบนอก จะช่วยกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ลดปัญหาความแออัด และสร้างความสมดุลในการพัฒนาเมืองมากยิ่งขึ้นอีกทั้ง การจัดการความแออัดของเมืองจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในชุมชน โดยภาครัฐควรมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเมือง ขณะที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการพื้นที่สาธารณะร่วมกัน เช่น การจัดระเบียบการใช้พื้นที่ การรักษาความสะอาด และการลดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมและลดความขัดแย้งที่เกิดจากความแออัด

การจัดการความแออัดของเมืองพระนครศรีอยุธยาในอนาคตควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสามารถพัฒนาไปสู่เมือง ประวัติศาสตร์ที่มีความยั่งยืน น่ายอยู่ และรองรับการเติบโตของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

สรุป

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในฐานะแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การเติบโตของเมือง การเพิ่มขึ้นของประชากร และจำนวนนักท่องเที่ยวที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัดในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณเกาะเมือง พื้นที่รอบโบราณสถาน และย่านการค้า ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ความแออัดดังกล่าวเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว การใช้ประโยชน์พื้นที่เกินศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐาน การวางผังเมืองที่ไม่สอดคล้องกับการเติบโตของประชากร รวมถึงการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในพื้นที่จำกัด ส่งผลให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด สาธารณูปโภคไม่เพียงพอ และพื้นที่สาธารณะถูกใช้งานอย่างหนาแน่น ผลกระทบจากความแออัดไม่ได้จำกัดเพียงด้านกายภาพหรือโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในหลายด้าน เช่น ปัญหาสุขอนามัย การจัดการขยะ มลพิษทางอากาศและเสียง รวมถึงความเครียดและความตึงเครียดทางสังคม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้ประชาชนบางส่วนต้องปรับเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรหรืออาชีพดั้งเดิมไปสู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ค่าครองชีพในพื้นที่ท่องเที่ยวก็เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งอาจสร้างภาระให้กับคนในท้องถิ่น อีกทั้งการใช้วัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมากเกินไปอาจทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมลดลงหรือถูกปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาดการท่องเที่ยว ในด้านสิ่งแวดล้อม ความแออัดทำให้เกิดปัญหาการจัดการขยะและน้ำเสีย รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว นอกจากนี้ ความหนาแน่นของชุมชนยังเพิ่มความเสี่ยงต่อปัญหาด้านความปลอดภัย เช่น อาชญากรรม ความขัดแย้งระหว่างผู้อยู่อาศัย และความไม่ปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนลดลง

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง รวมถึงกรณีศึกษาการจัดการความแออัดในพื้นที่อื่น พบว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนและการบริหารจัดการเมืองอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการปรับปรุงผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคให้เพียงพอต่อความต้องการของประชากร การจัดการการท่องเที่ยวอย่างสมดุล รวมถึงการควบคุมปริมาณผู้ใช้พื้นที่ให้สอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ นอกจากนี้ การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่อื่น ๆ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดความแออัดในพื้นที่หลักได้อีกปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาความแออัดคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการพื้นที่ของตนเอง โดยการส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้จัดการกิจกรรมท่องเที่ยว จะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ต่อคนในพื้นที่อย่างแท้จริง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พร้อมทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรและเอกลักษณ์ของชุมชนไปพร้อมกัน โดยสรุป ปัญหาความแออัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นผลมาจากการเติบโตของเมืองและการท่องเที่ยวที่รวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิตของประชาชน และความยั่งยืนของทรัพยากรในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาจึงต้องอาศัยแนวทางที่ครอบคลุมทั้งด้านการวางผังเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เมืองสามารถพัฒนาไปพร้อมกับการรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

อ้างอิง

กมลชนก จันทร์เกต. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการบริหารธุรกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรมประชาสัมพันธ์. (2568 สิงหาคม 4). การท่องเที่ยวชุมชน พลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/411606>

กองช่าง. (ม.ป.ป.). มาตรฐานการวางผังเมือง. ชุมชนแออัด. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://www.banhang.go.th/admin/images/link/202301201037501.pdf>

กรุงเทพธุรกิจ. (2565 กรกฎาคม 7). “ผังเมือง” เพื่อประโยชน์ของประชาชน. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/pr-news/biz2u/1013581>

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก https://news.ayutthaya.go.th/content/history_1

จิรา แก้วดำ, ปัญญพัชรกร บุญพร้อม และ บุญส่ง ไชเกษ. (2566). ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนแออัด: กรณีศึกษาชุมชนซอยโชดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา. 5(9).

ชลิตา เถยศิริ. (2560). รูปแบบการขยายตัวของพื้นที่เมืองและการกระทบต่อพื้นที่เปราะบางในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการผังเมือง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไทยรัฐ. (2562 สิงหาคม 27). บทบาท และหน้าที่ของกรมโยธาธิการและผังเมือง. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/1644171>

ณัฐวุฒิ อิศวโกวิทวงศ์, มนต์ทวี จิระวัฒน์ทวี และ ปณายุ ไชยรัตนานนท์. (2013). การทำให้แผนการปรับปรุงชุมชนแออัดเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติ: บทวิเคราะห์เปรียบเทียบจากชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://arch.spu.ac.th/wp-content/uploads/Making-Informal-Settlement-Upgrading-Plan-to-Action-A-Comparative.pdf>

เบญจรัตน์ โป๊ะประทีป. (ม.ป.ป.). ชุมชนแออัด. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://benjarat5652.wordpress.com/>

พัชรพรรณ เสือคง. (2550). วิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 ถึง พ.ศ. 2310. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร

พิจารศรี จิระนนทกิจ. (2561). ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา: ตลาดน้ำไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2555). **โครงการทำการค้นคว้าอิสระ**. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2555/mpa30655nr_ch2.pdf

แสงสรรค์ ภูมิสถาน และ จิรนนท์ นิสัยหาญ. (2563). การรับรู้ความแออัดและปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความแออัดของนักท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี จังหวัดกระบี่. **วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**. 16(1).

สรรพยา. (2568 มีนาคม 10). **ทำไมการท่องเที่ยวชุมชน ถึงมีส่วนช่วยเศรษฐกิจชุมชน**. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://shorturl.asia/GyNuX>

สุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และ ปัญญา เลิศไกร. (2566). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืน. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก https://doi.nrct.go.th/admin/doc/doc_642546.pdf

สุพัทธรา ยอดสุรางค์, ปธาน สุวรรณมงคล และ จุมพล นิมพานิช. (2559). บทบาทคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนแออัด. **วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์**. 6(2). สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj/article/view/66684/54520>

CHEEWID. (2566). **แนวทางแก้ไขปัญหามหาชนแออัด จากท้องถิ่นสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก <https://blog.cheewid.com/knowledge/overcrowded-communities/>

Phonpimon Pan-ngoen. (2566 มิถุนายน 9). **ปัญหาหลักของปัญหามหาชนแออัด**. สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2569 จาก https://phongeo.blogspot.com/2013/06/blog-post_6950.html

บ้านใหญ่กับวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่น: กรณีศึกษาการเลือกตั้ง ส.ส. เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Local Political Clans and Political Culture: A Case study of Phra Nakhon Si Ayutthaya's Constituency 1 MP

ธัญยธรณ์ สุขกุล¹⁰ | Thanyatorn Sukkool

Abstract

This academic article aims to examine the role of "local political clans" and local political culture in influencing the elections of Members of Parliament, using A Case Study of the Member of Parliament for Constituency 1 in Phra Nakhon Si Ayutthaya. The analysis is conducted utilizing five theoretical frameworks of local power structures: kinship systems, patronage systems, elite theory, class structure, and pluralism. These factors serve as critical determinants of voting behavior within the area.

The political culture of Phra Nakhon Si Ayutthaya has undergone a distinct transition alongside socio-economic shifts. It has evolved from an era of bureaucratic prestige to a modern era driven by economic capital and the cultivation of personal networks through informal hospitality. In the case study of Constituency 1, a compelling phenomenon was observed: while the Move Forward Party successfully leveraged policy-driven momentum and ideology to secure victory in 2023, the subsequent election on February 8, 2026, saw the candidate from the People's Party failed to retain the seat, for reasons that remain complex and multifaceted.

These findings reflect that the influence of local political clans—deeply rooted in patronage systems and kinship ties—remains resilient and deeply entrenched. The local political culture exhibits a hybrid nature, blending national-level policy awareness with localized, person-centered loyalty. Consequently, shifting the political power balance in Phra Nakhon Si Ayutthaya remains a challenge without a profound understanding of the existing power structures and authentic local culture.

Keywords: Local Political Clan, Political Culture, General Election, Patronage System

---

*บทความวิชาการชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพระนครศรีอยุธยา โดยมี อาจารย์ ดร.จินดา จำรัสอารียกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

¹ นักศึกษาสาขาวิชาการจัดการรัฐกิจและการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
E-mail: thanyatorn.soda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของอิทธิพล "บ้านใหญ่" และวัฒนธรรมทางการเมืองท้องถิ่นที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรณีศึกษาเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น 5 รูปแบบ ได้แก่ ระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ แนวคิดชนชั้นนำ โครงสร้างแบบชนชั้น และแนวคิดพหุภาคี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของประชาชนในพื้นที่

วัฒนธรรมทางการเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการเปลี่ยนผ่านตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจน จากยุคที่เน้นบารมีของข้าราชการระดับสูงในอดีต สู่ยุคปัจจุบันที่พึ่งพาทุนทางเศรษฐกิจและการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวผ่านการเปิดบ้านรับรองประชาชน สำหรับกรณีศึกษาการเลือกตั้งในเขต 1 พบปรากฏการณ์ที่น่าสนใจคือ แม้พรรคก้าวไกลจะสามารถสร้างกระแสความนิยมในเชิงนโยบายและอุดมการณ์จนได้รับชัยชนะในปี พ.ศ. 2566 แต่ในการเลือกตั้งต่อมาเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 ผู้สมัครจากพรรคประชาชนกลับไม่ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่อ ซึ่งไม่อาจระบุเหตุผลหรือคาดเดาได้ว่าเป็นเพราะเหตุใด

ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อิทธิพลของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือ "บ้านใหญ่" ที่ฝังรากลึกผ่าน ระบบอุปถัมภ์ และความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ยังคงมีความเข้มแข็งและซับซ้อน วัฒนธรรมการเมืองในพื้นที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างการตื่นตัวในเชิงนโยบายระดับชาติกับการยึดโยงอยู่กับตัวบุคคลในระดับพื้นที่ ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางการเมืองในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นไปได้อย่างยากหาความเข้าใจในโครงสร้างอำนาจและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดำรงอยู่จริง

คำสำคัญ: บ้านใหญ่, วัฒนธรรมทางการเมือง, การเลือกตั้งทั่วไป, ระบบอุปถัมภ์

บทนำ

ปัจจุบันต้องยอมรับว่าการเมืองท้องถิ่นมีความสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจากการเมืองที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดและตัวของนักการเมืองในพื้นที่นั้น ๆ จะต้องเป็นคนที่มีความรู้ ความเข้าใจของปัญหาในท้องถิ่นของตนเองได้ดีที่สุด ทำให้การบริหารจัดการภายในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด (Young Matter, 2563) การเมืองท้องถิ่นที่สะท้อนถึงอิทธิพลบ้านใหญ่ที่ยังคงมีอำนาจในท้องถิ่นอยู่ จากผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในหลายพื้นที่เมื่อปี พ.ศ.2567 ที่ผ่านมา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเลยคืออิทธิพลบ้านใหญ่จากตระกูลคุณปลื้ม ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี เนื่องจากมีลักษณะพิเศษคือมีหลายคนในครอบครัวคุณปลื้มที่ลงมาเล่นการเมืองและลงไปอยู่ตามการเมืองท้องถิ่นหลายตำแหน่ง บางครั้งก็มีสมาชิกออกมาตั้งเป็นพรรคเอง หรือเป็นการมารวมตัวกันของพรรคการเมืองใหญ่อีกทีหนึ่ง จนมาถึงจุดที่ประชาชนเชื่อว่าอิทธิพลของบ้านใหญ่ลดบทบาทลง เพราะมีพรรคการเมืองที่ปลุกกระแสประชานิยมขึ้นมา และเปรียบเทียบกับบ้านใหญ่เป็นระบบอุปถัมภ์ที่จะหายไป ถ้าการเมืองโดยรวมเปลี่ยนไปเป็นเชิงนโยบาย ซึ่งการคิดในรูปแบบนี้อาจจะยังเร็วเกินไปที่จะตัดสินว่าจะเป็นแบบนั้น (กองบรรณาธิการ, 2567)

การเมืองท้องถิ่นของอยุธยาที่ก่อนหน้านี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล เขต 1 อำเภพระนครศรีอยุธยา และอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้เข้ามารับตำแหน่ง เมื่อปี พ.ศ.2566 อย่างไม่น่าเชื่อเนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวอาจจะถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลของตระกูลการเมืองท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน (NATTACHAI NARKSUK, 2567) แต่อย่างไรก็ตามผลการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2569 ที่ผ่านมา การที่ผู้สมัครลงรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาชน พระนครศรีอยุธยา เขต 1 ไม่ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่ออีกสมัย

(PPTV Online, 2569) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองท้องถิ่นที่มีความซับซ้อน ทั้งในด้านโครงสร้างอำนาจ เครือข่ายทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนพื้นที่

บทความนี้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับอิทธิพลของบ้านใหญ่ที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนานและมีผลต่อการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกัน และปัญหาบ้านใหญ่ที่อาจจะทำให้ระบบประชานิยมให้ไม่ได้ผลกับการเลือกตั้ง ประชาชนอาจมีสิทธิในทางการเมืองลดน้อยลงเนื่องจากการที่ไม่กล้าที่จะออกมาแสดงความคิดเห็นเนื่องจากความเกรงกลัวต่ออิทธิพลของบ้านใหญ่

ความหมายของบ้านใหญ่ วัฒนธรรมทางการเมืองท้องถิ่น และนักการเมืองท้องถิ่น

คำว่า “บ้านใหญ่” เป็นคำศัพท์ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงนักการเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งของสังคมไทย นักการเมืองกลุ่มบ้านใหญ่ หมายถึง นักการเมืองในระดับท้องถิ่นที่มีอิทธิพล เครือข่ายความสัมพันธ์และฐานเสียงสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน โดยจะมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบแนวดิ่งประชาชนยอมรับการอุปถัมภ์เพื่อแลกกับการช่วยเหลือในแง่มุมต่าง ๆ อันทำให้นักการเมืองกลุ่มนี้สามารถยึดครองพื้นที่ได้ด้วยเงื่อนไขของตนเองหรือครอบครัวมากกว่าวัยหือของพรรคการเมือง ซึ่งนักการเมืองบ้านใหญ่มักจะถูกพิจารณาในความหมายเชิงลบ เพราะไม่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารบ้านเมืองพร้อมกับการตรวจสอบจากประชาชน ที่ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวเพิ่มมากขึ้น บ่อยครั้งนักการเมืองบ้านใหญ่จึงถูกมองอย่างไม่น่าไว้วางใจและเป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตยและถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวาง (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2569)

อีกความหมายหนึ่งของคำว่าบ้านใหญ่ คือ เป็นคำจำกัดความที่ใช้อธิบายถึงระบบอิทธิพลทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของประเทศไทย ที่มักมีผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นคนดูแล สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับประชาชนในลักษณะผู้อุปถัมภ์ ซึ่งโดยส่วนมากแล้วจะเป็นการสืบทอดอำนาจกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านตระกูลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจในพื้นที่ ระบบการเมืองแบบบ้านใหญ่ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองระดับท้องถิ่น (คมสัน ประมูลมาก, 2568)

ศราวิน ปานชัย อธิบายว่า บ้านใหญ่ หมายถึงครอบครัวนักการเมืองที่มีอิทธิพลอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ มีทั้งลงการเมืองในพื้นที่ไปจนถึงลงการเมืองระดับประเทศ อยู่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน ครอบครัวนักการเมืองเหล่านี้ส่วนใหญ่มักมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างกว้างขวาง ทำให้ครองใจประชาชนได้อย่างยาวนาน และสาเหตุส่วนหนึ่งที่ตระกูลนักการเมืองเหล่านี้มีอิทธิพลเครือข่ายในระดับชุมชนหรือในจังหวัด มาจากความไร้ประสิทธิภาพของรัฐส่วนกลางในการดูแลทุกข์สุขของราษฎร กลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอำนาจในท้องถิ่นจึงเข้ามามีบทบาทเป็นตัวแทนท้องถิ่นในการประสานประโยชน์ต่าง ๆ ระหว่างรัฐส่วนกลางกับพื้นที่ จนกลายเป็นผู้มีอิทธิพลและมีฐานเสียงในมือจำนวนมาก

ดังนั้น บ้านใหญ่ หมายถึง นักการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับประชาชนมาอย่างยาวนานและประชาชนให้การยอมรับกับระบบอุปถัมภ์นี้ ถึงแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะมองถึงระบบนี้ในแง่ลบและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก แต่ก็เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในพื้นที่เป็นอย่างมาก และชาวบ้านก็ยังคงพึ่งพาอาศัยกับบ้านใหญ่อยู่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บ้านใหญ่นั้นเป็นที่ที่ประชาชนมักจะเข้ามาขอความช่วยเหลือ จึงทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นมา ซึ่งความเป็น “บ้านใหญ่” ในแง่การเมืองที่มันเกิดขึ้นได้ บ้านใหญ่ทุกคนจะต้องมีกระบวนการการสะสมทุน ซึ่งกระบวนการสะสมทุน มันเป็นการสะสมทุนหลายแบบ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง พอเวลามีทุนทางเศรษฐกิจที่ผ่านกระบวนการสะสมจนมั่งคั่งร่ำรวย มันก็จะมีทรัพยากรในการไปดูแลคนจนทำให้เกิดทุนทางสังคม คือความไว้วางใจเชื่อใจ พอเกิดความไว้วางใจเชื่อใจ มันจะมาสู่ทุนทางการเมือง ก็คือ จะส่งคนในตระกูลเครือข่าย หรือคนที่เขาไว้วางใจเชื่อใจ ลงการเมือง มันก็เกิดกลายเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ กลายเป็นโครงสร้างอำนาจที่มันถูกสร้าง ใช้เวลาถักทอ หลายสิบปีจนตกผลึก แล้วก็มีผลต่อแบบแผนพฤติกรรม ของผู้คนในจังหวัดนั้น ๆ

วัฒนธรรมทางการเมือง คือ แบบแผนของทัศนคติ หรือความโน้มเอียงทางความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้และการประเมินค่าของบุคคลที่มีต่อความเป็นไปของระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นระบบการเมือง โดยเกิดจากการถ่ายทอดการเรียนรู้ในสังคมที่แตกต่างกันไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยในการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ ด้วย จนมีพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองก็ได้ โดยวัฒนธรรมทางการเมืองจะได้รับการปลูกฝังให้สมาชิกมีความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ตามสมาชิกอื่นในสังคมการเมือง ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นการสร้างความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ จากสถาบันในทางการเมืองต่าง ๆ ที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมืองและความโน้มเอียงทางความเชื่อนี้ Almond และ Verba ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า หมายถึง ประเด็นที่อยู่ภายในของสิ่งใด ๆ ตลอดจนความสัมพันธ์ด้วย ความโน้มเอียงนี้ (ปัญญา คล้ายเดช, สมปอง สุวรรณภุมมา และคณะ, 2565, น.15-16) ประกอบไปด้วย

1) ความโน้มเอียงทางการเมืองการรับรู้ คือ ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับระบบการเมืองบทบาทตลอดจนอิทธิพลของบทบาทปัจจัยนำเข้าและปัจจัยที่ออกจากระบบ เช่น รู้ว่าระบอบประชาธิปไตยมีการเลือกตั้ง

2) ความโน้มเอียงทางการเมืองความรู้สึก หมายถึง ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจต่อระบบการเมืองที่เป็นอยู่ บทบาท บุคลากร ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น รู้สึกไม่พึงพอใจในการทำงานของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

3) ความโน้มเอียงทางการเมืองการประเมินค่า หมายถึง การตีค่าและความเห็นเกี่ยวกับสรรพสิ่งทางการเมือง ซึ่งปกติจะเกี่ยวพันกับมาตรฐานค่านิยมรวมกับ ขาวสารและความรู้สึกของบุคคล เช่น เห็นว่ารัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ควรจะเด็ดขาดกว่าที่เป็นอยู่ เป็นต้น

ในการที่เราจะทราบได้ว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนจะเป็นอย่างไรนั้น ต้องดูปัจจัยหลัก 4 ประการ (ปัญญา คล้ายเดช, สมปอง สุวรรณภุมมา และคณะ, 2565, น.16) คือ

1) บุคคลนั้นมีความรู้เกี่ยวกับประเทศชาติและระบบการเมืองในแง่ทั่วไปอย่างไร รู้ประวัติศาสตร์ ขนาดของประเทศที่ตั้ง อำนาจลักษณะของรูปแบบการปกครองอย่างไร

2) บุคคลนั้นมีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างแลบทบาททางการเมืองของผู้นำทางการเมืองอย่างไร รู้เกี่ยวกับการยกร่างนโยบายอย่างไร และมีความรู้สึกหรือความเห็นต่อโครงสร้างผู้นำและยกร่างนโยบายอย่างไร

3) บุคคลนั้นมีความรู้เกี่ยวกับการบังคับใช้นโยบาย โครงสร้างบุคคล ตลอดจนกระบวนการในการตัดสินใจอย่างไร บุคคลมีความรู้สึกและความเห็นต่อประเด็นเหล่านี้ได้อย่างไร

4) บุคคลนั้นมองตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมืองอย่างไร มีความรู้เกี่ยวกับ สิทธิ อำนาจ พันธกรณี และกลยุทธ์ในการที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจอย่างไร มีความรู้สึกและสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างไร

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ วัฒนธรรมทางการเมือง ไว้ว่าหมายถึง แบบในการคิด การกระทำ เรื่องการเมือง ที่มีลักษณะที่เป็นพฤติกรรมทางการเมือง ร่วมกันมีความต้องการความคิดเห็นทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อความเชื่อ ค่านิยม ปทัสถานและพฤติกรรมของคนในกระบวนการ หรือวิถีทางการเมืองนั้น ๆ (ปัญญา คล้ายเดช, สมปอง สุวรรณภุมมา และคณะ, 2565, น.14)

ทินพันธุ์ นาคะตะ อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ จากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และจากประสบการณ์กับกระบวนการทางการเมืองในทุกขั้นตอนของชีวิต รวมทั้งสถาบันต่าง ๆ ที่มีส่วนต่อการกล่อมเกลาวรรณธรรมให้เรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิหรือบทบาทของแต่ละบุคคลในการปกครอง (ปัญญา คล้ายเดช, สมปอง สุวรรณภุมมา และคณะ, 2565, น.14)

Almond and Verba ได้ทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการเมืองในหลายประเทศ ทำให้จำแนกแบบแผนวัฒนธรรมการเมืองไว้ 3 ประเภท (ปัญญา คล้ายเดช, สมปอง สุวรรณภุมมา และคณะ, 2565, น.18) ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial political culture) คือ ระบบสังคมการเมืองแบบนี้บทบาททางการเมืองของประชาชน ผู้นำทางการเมือง นักการเมือง และสถาบันทางการเมืองไม่ชัดเจน ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากหน้าที่ทางสังคมเศรษฐกิจ อื่น ๆ ได้ชัดเจน พลเมืองไม่อาจคาดหวังที่จะได้ประโยชน์อันใดจากการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subjective political culture) คือ ระบบสังคมการเมืองแบบนี้ประชาชนเป็นผู้รับบริการสาธารณะจากรัฐบาล เป็นลูกค้าหรือผู้บริโภคนโยบายสาธารณะ ของรัฐบาล (Clientelism) คาดหวังที่ให้รัฐบาลทำหน้าที่คุ้มครองดูแลสังคม และพลเมืองให้ปลอดภัย อยู่ดีมีสุข จัดบริการฯ ให้ประชาชนได้ “บริโภคนโยบาย” อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความรู้ความเข้าใจแบบมืออาชีพ แต่ใน ขณะเดียวกัน ประชาชนมีท่าทีเมินเฉยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่สนใจการรวมกลุ่มเพื่อผลักดันหรือใช้พลังทางการเมืองในการขับเคลื่อนให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม มีแนวคิดเป็นทำนองว่าการเมืองเป็นเรื่องของ นักการเมือง การบริหารกิจการสาธารณะเป็นเรื่องของข้าราชการและ พนักงานของรัฐ ไม่ใช่เรื่องของประชาชน

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) คือ ระบบสังคมการเมืองแบบนี้ประชาชนเป็น “พลเมือง” ของระบบการเมืองที่สมบูรณ์ เป็นศูนย์กลาง เป็น “ผู้เล่น” เป็นตัวแสดงหลักในทางการเมือง มีความสนใจการเมือง เข้าไปมี ส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองด้วยความเชื่อว่าตนเองสามารถ ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ด้วยกระบวนการทางการเมือง และพัฒนาทักษะและขีดความสามารถทางการเมืองของตนเองอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน สถาบันการเมืองก็เปิดโอกาสให้ประชาชนพลเมือง เข้าไปมีบทบาททางการเมืองที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้อย่าง กว้างขวางและต่อเนื่อง ไม่ผูกขาดหน้าที่ทางการเมืองไว้ที่ตัวสถาบัน การเมือง ยอมรับความหลากหลายทางความคิดและผลประโยชน์ของผู้คน กลุ่ม องค์การภาคประชาสังคม ไม่ปิดกั้น และไม่ถือว่าความขัดแย้ง ความ แตกต่างทางความคิดและผลประโยชน์ของประชาชนพลเมืองกลุ่มต่าง ๆ เป็นปัญหาหรือเป็นอุปสรรคของระบบการเมือง

ลิติต ธีรเวคิน ได้อธิบายถึงวัฒนธรรมทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ (ประจวบ จันทน์หมื่น, 2552, น.32) ได้ดังนี้

1) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบในการคิดเรื่องการเมืองหรืออำนาจของคนใน สังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความเชื่อ อุดมการณ์ ค่านิยมทางการเมือง

2) เป็นแบบในการกระทำหรือดำเนินการทางการเมือง

3) เป็นส่วนที่เป็นวัฒนธรรมทางสัญลักษณ์ และได้สรุปถึงวัฒนธรรมทางการเมือง ว่า “คือ ความรู้ความเชื่อ อุดมการณ์ ค่านิยม บรรทัดฐานและสัญลักษณ์ รวมทั้งวัตถุประสงค์ทางการเมืองของ คนกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง”

ประจิต รมาทิง เห็นว่า สังคมวิทยาการเมืองเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องการ ได้มา เสียไป การใช้ และการแบ่งปันอำนาจ ในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอำนาจที่เกิดจากอิทธิพล ของสถาบันครอบครัว เครือญาติ ศาสนา ระบบชนชั้น กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่ม การเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและไม่ยุติธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม (ประจวบ จันทน์หมื่น, 2552, น.32)

Gabriel A Almond กับ James Coleman ได้อธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง ทัศนคติและความโน้มเอียงทางการเมืองที่คนมีต่อ ระบบและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีในระบบ การเมือง ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชาติหนึ่ง ๆ ก็คือ ลักษณะทัศนคติของความโน้ม เอียงในรูปแบบต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีต่อระบบและส่วนต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีอยู่โดยทั่ว ๆ ไป ในชาตินั้น ๆ (ประจวบ จันทน์หมื่น, 2552, น.32)

สำเร็จ เสกขุนทด ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย” ไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองไทย ประกอบด้วยวัฒนธรรมย่อย 2 รูปแบบ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบ ดั้งเดิม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ของ

ประเทศ เป็นวัฒนธรรมของมวลชน มีลักษณะเด่น คือ อำนาจอธิปไตยและสิทธิมนุษยชน อีกรูปแบบหนึ่งคือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบสมัยใหม่ เป็น วัฒนธรรมของผู้มีหรือผู้มีการศึกษาในระดับสูง มีลักษณะเด่น คือ อำนาจอธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ประกอบกับอิทธิพลของวัฒนธรรมดังกล่าวทำให้คนไทยมีทัศนคติโน้มเอียงไปในทางนิยมการปกครองที่ใช้อำนาจอธิปไตย โดยฝ่ายบริหารและเห็นว่าขั้นตอนในการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยแบบรัฐสภานั้นเป็นเรื่องที่ล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของประเทศ ดังนั้น ระบอบการปกครองที่มีฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งและสามารถใช้อำนาจอธิปไตยในการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพน่าจะเข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมากกว่า ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (ประจวบ จันทรหมื่น, 2552, น.34)

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกระตุ้นหรือริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้มักได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกและมักจะเกิดในหมู่ชนชั้นผู้นำของสังคม ซึ่งไม่พอใจสภาพการปกครองทางการเมืองที่ล้าหลังและด้อย ประสิทธิภาพ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ จึงต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กระบวนการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองที่รัฐไทยต้องเร่ง สร้างเพื่อให้เกิดความแข็งแกร่งในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่สังคมต้องการ ณรงค์ เทียนไธสงค์ นำเสนอกระบวนการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองที่รัฐไทยต้องเร่งสร้างไว้ (ประจวบ จันทรหมื่น, 2552, น.36) ดังนี้

1. เสรีภาพ เป็นปัจจัยหลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพเป็น สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่มีใครสามารถล่วงละเมิดได้ เสรีภาพที่ควรสร้างเสริมในสังคมการเมืองไทยคือ เสรีภาพที่จะต่อต้านรัฐบาลซึ่งมีพฤติกรรมกดขี่ข่มเหงประชาชน โดยเฉพาะรัฐบาลที่ จำกัดเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิด การพูด การเขียนและการชุมนุมโดยสันติ

2. ความเสมอภาคแนวคิดนี้สืบเนื่องมาจากแนวคิดเรื่องเสรีภาพ โดยเน้นในความ เท่าเทียมกับของมนุษย์ทุกคนและความเท่าเทียมในโอกาส เพราะตระหนักดีว่า เมื่อมนุษย์มีความ เสมอภาคแล้วจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

3. ปฏิบัติการนิยม คือการให้ความสนใจในเรื่องการปฏิบัติ โดยเน้นประสิทธิภาพ และประโยชน์สุขเฉพาะหน้าเพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เน้นการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ และเน้นการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ เน้นการประนีประนอมแต่ต้อง ประนีประนอมกับสิ่งที่ถูกต้องดีงามเท่านั้น

4. ความเป็นปัจเจกชน เน้นหลักสิทธิมนุษยชน เคารพหลักเสรีภาพและความเท่า เทียมของมนุษย์ เน้นความมีศักดิ์ศรีของประชาชน ให้ความสำคัญกับหลักปัจเจกบุคคลมากกว่าการ เกรงกลัวรัฐบาลอย่างขาดสติไร้เหตุผล รัฐบาลไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงการดำรงชีวิตของ ประชาชนหากสิ่งนั้นเป็นความก้าวหน้าและความผาสุกของประชาชน เพราะเชื่อว่าเมื่อประชาชน ก้าวหน้าและผาสุกแล้วรัฐบาลและประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองและสงบเรียบร้อย 37

5. ความเป็นประชาธิปไตย ยึดมั่นในหลักการสำคัญคืออำนาจอธิปไตยเป็นของ ปวงชน บุคคลมีความเสมอภาคไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ประชาชนมีสิทธิหน้าที่และเสรีภาพทางการเมืองมิได้เกิดมาเป็นทาสของใคร รัฐบาลต้องให้การประกันหลักสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน และที่สำคัญคือรัฐบาลต้องมีอำนาจหน้าที่อันจำกัด รัฐบาลไม่ควรใช้อำนาจจนล้นฟ้าล้นแผ่นดิน เพราะจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

โดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อ รวมทั้งอุดมการณ์ที่ถูกปลูกฝังกันมาอย่างยาวนานผ่านสถาบันทางสังคม เป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดภายในกับภายนอกของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแปรผันไปตามสภาพแวดล้อมและการเมืองที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ล้วนเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ที่ดี ให้เกิดขึ้นได้ในสังคม มีอิทธิพลต่อผู้คนในสังคม และเป็นความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

นักการเมืองท้องถิ่น ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ได้แบ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเป็น 4 ประเภท ตามลักษณะการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (พระมหานริศ ญาณวฑฺฒโน, พระมหาอภิวัชร อภิวัชโร, 2565, น.185-186) ได้แก่

1) ผู้ที่ไม่สนใจการเมือง มักเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่กำลังพัฒนา ไม่สนใจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือกระบวนการทางการเมือง เช่น ไม่ไปเลือกตั้ง ไม่สนใจเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือลงรับสมัครเลือกตั้ง ไม่สนใจเรื่องราวต่าง ๆ ทางการเมือง

2) ผู้สนใจทางการเมือง เป็นบุคคลที่สนใจเรื่องราวข่าวสารทางการเมืองและอาจเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจในการดำเนินกิจการของรัฐ รู้ถึงความสำคัญของการตัดสินใจของสถาบันทางการเมือง แต่ยังไม่ถึงระดับที่จะลงรับสมัครเลือกตั้ง

3) ผู้แสวงหาอำนาจและผู้นำในสังคมการเมืองหนึ่ง ๆ มีบุคคลบางคนพยายามแสวงหาอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ ซึ่งทำให้มีอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมืองมากกว่า บุคคลเหล่านี้จะพยายามแสวงหาอิทธิพลเพื่อผลประโยชน์ทางด้านนโยบายระเบียบข้อบังคับและการตัดสินใจในการบังคับใช้กฎหมาย การแสวงหาอำนาจเพื่อประโยชน์ทางการเมือง การคุ้มครองผลประโยชน์ประชาชนหรือผลประโยชน์ของตัวเองและพวกพ้องตัวเอง

4) ผู้ทรงอำนาจทางการเมือง หมายถึง บุคคลที่มีทรัพยากรทางการเมืองหรือเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองอันเนื่องมาจากความแตกต่างของสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้แก่บุคคลเหล่านี้มากกว่าบุคคลโดยทั่วไปในระบบการเมือง เมื่อพิจารณาบุคคลทั้ง 4 ประเภทจึงพบว่านักการเมืองในความหมายทั่วไป คือ ผู้แสวงหาอำนาจและผู้นำทางการเมืองจึงเป็นกลุ่มบุคคลซึ่งมีอำนาจในสังคมใดสังคมหนึ่งโดยมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญและมีชื่อเสียงอาจรวมถึงบุคคลหลายอาชีพด้วยกัน เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งสูงมีอำนาจหน้าที่ราชการซึ่งเป็นบุคคลส่วนน้อยในสังคมและเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรส่วนใหญ่หรือมีสถานภาพทางสังคมในระดับที่สูงหรือเป็นผู้มีอิทธิพลไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลต่อสมาชิกในสังคม (พระมหานริศ ญาณวฑฺฒ, พระมหากวีรักษ์ อภิวิฑฺฒ, 2565, น.185-186)

นักการเมืองท้องถิ่น คือ บุคคลที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ตัดสินใจเลือกเข้ามาเป็นตัวแทนของท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นในการทำงานประสานกับหน่วยงานของรัฐบาลกับประชาชนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น นั้น มีชื่อเรียกแตกต่างกันตามรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ นายก อบจ. นายก อบต. นายกเทศมนตรี ผู้ว่า กทม. นายกเมืองพัทยา (ปรัชญา บุตรสะอาด, 2566, น.64)

กาญจนา แสงสารพันธ์ ได้ให้ความหมายของนักการเมืองท้องถิ่นไว้ว่า เป็นบุคคลที่สามารถใช้อำนาจหน้าที่และบารมีในการโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามความคิดเห็นของตนและจงใจให้เกิดการประสานความร่วมมือปฏิบัติงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานได้ (ปรัชญา บุตรสะอาด, 2566, น.63)

สรุปแล้วนักการเมืองท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่เป็นส่วนน้อยในสังคมแต่มีบทบาทในฐานะผู้แสวงหาอำนาจและผู้นำซึ่งมีความสนใจและเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองอย่างเต็มตัว โดยได้รับความไว้วางใจจากประชาชนในท้องถิ่นผ่านการเลือกตั้งให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในตำแหน่งต่าง ๆ ของการเมืองท้องถิ่น

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นตั้งอยู่บนพื้นฐานทางความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นทางสังคม (Social stratification) ที่เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยา โดยอธิบายลักษณะทางสังคมมนุษย์ไว้ว่า เป็นสังคมภายใต้ลักษณะของความไม่เท่าเทียมเสมอภาคในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไป (Social inequality) อีกทั้งยังเป็นโครงสร้างของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ (พิมพ์พิญดา นางาม, 2561, น.5)

การแบ่งชนชั้นทางสังคมมีรากฐานทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมมาเป็นตัวกำหนดภายใต้เงื่อนไขที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะสังคมท้องถิ่นไทยที่มีความเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองมา

ตั้งแต่อดีต มีรูปแบบความสัมพันธ์ทางอำนาจตามเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมที่เผชิญอยู่ จากการสำรวจพบว่าโครงสร้างอำนาจได้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่สำคัญ 5 แนวคิด (พิมพ์ญาดา นางาม, 2561, น.6) ได้แก่

1. แนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบระบบเครือญาติ (Kinship system)

ระบบเครือญาติ หมายถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยสายเลือด หรือแต่งงานกัน รวมถึงการนับญาติกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติด้วย ซึ่งการจัดระบบครอบครัวและเครือญาติ ในการกำหนดบทบาท หน้าที่ และแนวทางในการปฏิบัติต่อกันมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมตามวัฒนธรรมที่ยึดถือ เนื่องจากระบบเครือญาติในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสร้างวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม และความซับซ้อนของแต่ละสังคม (ต่อสกุล พุทธพัทธ์ และ สุวิชา เป้าอารีย์, 2564, น.24)

ประเภทของเครือญาติในสังคมไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท (ต่อสกุล พุทธพัทธ์ และ สุวิชา เป้าอารีย์, 2564, น.25) ได้แก่

1) ญาติโดยสายเลือด (Consanguineal Kins) หมายถึง กลุ่มเครือญาติที่เกิดจากการสืบเชื้อสายโลหิตร่วมกัน เช่น บิดา มารดา บุตร หลาน และยังมีลำดับญาติดิ่งลงมาตามลำดับ

2) ญาติโดยการแต่งงาน (Conjugal or Affinal Kins) หมายถึง กลุ่มเครือญาติที่เกิดหลังจากการแต่งงาน อันได้แก่ ญาติของสามีหรือภรรยา เช่น บิดา มารดา ของคู่สมรส

3) ญาติสมมติหรือญาติขยายวงศ์ (Fictive or Extended) หมายถึง การนับเอากลุ่มคนที่ไม่ใช่ญาติของตนเอง เข้ามาเป็นเสมือนญาติโดยสายเลือดของตนเอง ที่เกิดมาจากความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมาแต่เดิม มีความใกล้ชิดและความสัมพันธ์อื่น ๆ อีกหลายประการที่ทำให้เกิดความสนิทชิดเชื้อกัน

1. แนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบระบบเครือญาติ (Kinship system) เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับถูกอ้างอิงและใช้เป็นกรอบในการศึกษาอยู่เสมอ ระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ตามแนวนอนที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นในการใช้ชีวิตของคนชนบท เนื่องจากสังคมชนบทในอดีตมีข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมที่ทำให้ต้องมารวมมือกัน และระบบเครือญาติ จะมีส่วนช่วยเหลือและให้หลักประกันในชีวิต อีกทั้งยังทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากข้อเท็จจริงทำให้การให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติจึงเป็นรากเหง้าที่ฝังแน่นตลอดมา (พิมพ์ญาดา นางาม, 2561, น.6)

ภายใต้แนวคิดที่เกี่ยวกับระบบเครือญาตินี้ ไพฑูรย์ เครือแก้ว (อ้างถึงใน พิมพ์ญาดา นางาม, 2561, น.6) ได้อธิบายเกี่ยวกับสังคมท้องถิ่นไทยว่า เป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่อย่างกันเอง มีความสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์แบบตรงไปตรงมาเป็นชุมชนที่มีกลุ่มคนขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว มีความสัมพันธ์กันแบบเห็นหน้ากันเป็นประจำและต่อเนื่องกันอย่างยาวนาน และกลุ่มรวมกันอยู่ในเขตท้องถิ่น ผู้คนในท้องถิ่นมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องทัศนคติและพฤติกรรมต่าง ๆ คนในท้องถิ่นจะรู้จักกันทุกคนมีความสนิทสนม ติดต่อกันโดยตรง มีความสัมพันธ์และฐานะบุคคลเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีการควบคุมทางสังคมแบบเป็นกันเอง สังคมท้องถิ่นมีการเคลื่อนไหวน้อย การโยกย้ายการเปลี่ยนแปลงฐานะคนในท้องถิ่นมีโลกทัศน์เป็นคนหัวโบราณ ยึดมั่นอยู่ในประเพณีเก่า ๆ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงและมักจะต่อต้านสิ่งใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้น คนในท้องถิ่นจะมีลักษณะความสัมพันธ์กันเป็นชุมชนอย่างแนบแน่นเป็นแบบพวกกัน มีความสัมพันธ์กันตามประเพณี ไม่มีเหตุผล ชาวบ้านรู้จักกันเองในท้องถิ่นเป็นอย่างดี

2. แนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบระบบอุปถัมภ์ (Patron-client system)

ระบบอุปถัมภ์ เป็นระบบของการควบคุมอำนาจทางสังคมที่ได้มีการกำหนดสถานภาพของบุคคล จากบนลงล่างแบบเจ้านายกับลูกน้อง หรือ ผู้ใหญ่กับผู้ย่อย ที่ถูกกำกับโดยจารีตประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเน้นความแตกต่างระหว่างฐานะทางตำแหน่งอย่างไม่เท่าเทียมกันของทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายที่สูงกว่าจะเป็น “ผู้อุปถัมภ์”

และฝ่ายที่ต่ำกว่าจะเป็น “ผู้รับอุปถัมภ์” เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนในสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นส่วนตัว โดยอยู่ในรูปแบบของความเป็นเครือญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน พรรคพวก กลุ่มอาชีพที่เคยรู้จักกัน และมีความใกล้ชิดสนิทสนม เอื้อเพื่อช่วยเหลือตอบแทนซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่ายนั้น แล้วได้ถูกนำมายึดถือเป็นหลักเกณฑ์และค่านิยมในการปฏิบัติทางสังคม เพื่อจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ทางอำนาจ ตำแหน่งในการงาน หรือทรัพยากรอื่น ๆ ให้กับบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ไปตามรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ (กาญจนา นครคง และ ธนัสถา ไรจนตระกูล, 2567, น.455)

ลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ มีลักษณะเฉพาะตัว (ต่อสกุล พุทธพัทธ์ และ สุวิชา เป้าอารีย์, 2564, น.26) ดังนี้

1) มีความสัมพันธ์ในลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุล เพราะผู้อุปถัมภ์อยู่ในฐานะที่มีทรัพยากรเหนือกว่าคนธรรมดาทั่วไปที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรเข้าไปพึ่งพาผู้อุปถัมภ์ ซึ่งผู้ที่เข้าไปขอรับการช่วยเหลือหรือเรียกว่า “ผู้อุปถัมภ์” ซึ่งโดยปกติจะไม่สามารถตอบแทนผู้อุปถัมภ์ได้อย่างเท่าเทียม

2) เป็นความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว เพราะมีมิติของอารมณ์และความรู้สึกที่ระลึกลึกในความกตัญญูและบุญคุณของผู้อุปถัมภ์ ในขณะที่ผู้อุปถัมภ์ย่อมรู้สึกว่าจะต้องดูแลและช่วยเหลือบริวาร

3) เป็นความสัมพันธ์ที่มีความยืดหยุ่นและซับซ้อน โดยเฉพาะเรื่องของการและเปลี่ยนที่ไม่ได้ระบุเจาะจงว่าต้องเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทแวดล้อมต่าง ๆ

ระบบอุปถัมภ์นี้ยังเป็นกลไกที่เชื่อมโยงกับการเมืองไทย บุคคลแม้จะมีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์มากเพียงใดแต่ไม่มีพรรคพวก ญาติพี่น้องหรือคนรู้จักก็ยากที่จะนำพาตนเองเข้าไปทำงานและสร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติได้อย่างเต็มภาคภูมิ จนทำให้เกิดการแต่งตั้ง มอบหมาย และฝากอนาคตของประเทศไว้กับพวกพ้อง ระบบอุปถัมภ์นี้มีอยู่มากในการเมืองไทยและระบบราชการไทย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าไม่ได้คำนึงถึงหลักคุณธรรม ความเสมอภาค ความรู้ ความสามารถ ความมั่นคง และความเป็นกลางทางการเมือง ระบบราชการยังคงมีการใช้ระบบเส้นสาย พวกพ้อง มีการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจ จนทำให้ข้าราชการขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ เพราะการโยกย้ายเลื่อนขั้นของข้าราชการนั้นไม่ได้พิจารณาจากความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง (กาญจนา นครคง และ ธนัสถา ไรจนตระกูล, 2567, น.455)

3. แนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้นนำ (Elite Approach)

เป็นแนวคิดที่เป็นพื้นฐานมีความเห็นว่า ในสังคมใด ๆ ก็ตามที่มีการตัดสินใจในเรื่องใหญ่ ๆ ล้วนแต่กระทำโดยประชากรส่วนน้อยของสังคมนั้น อาจจะมีความเป็นมาหรือก่อร่างสร้างตัวมาจากเงื่อนไขความแตกต่างที่ไม่เหมือนกัน เช่น การปฏิวัติทางการเมือง การยึดอำนาจการปกครอง การควบคุมปัจจัยการผลิตทางเศรษฐกิจ หรือมาโดยกำเนิดชนชั้นวรรณะ แต่เมื่อถึงที่สุดแล้วกลุ่มเหล่านี้มีอำนาจชี้ขาด และไม่มีการถือหรืออุดมการณ์ใดเลยที่จะสามารถป้องกันการครอบงำสังคมโดยกลุ่มชนชั้นนำได้ เนื่องจากสมาชิกของชนชั้นนำเหล่านี้มีทั้งอำนาจและการจัดตั้งมีความชัดเจนทางการเมืองตลอดจนคุณสมบัติเฉพาะตัวสูง จึงสามารถรักษาและสืบทอดฐานะครอบงำของตนเอาไว้ได้อย่างต่อเนื่องและมีอำนาจเหนือบุคคลทั่วไปในสังคม (เดียนนา เสนแก้ว, 2564, น.57)

การศึกษาชนชั้นนำในประเทศไทยจะพบว่าธรรมชาติของสังคมมี 2 ชนชั้นเป็นอย่างน้อย คือ ชนชั้นนำเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority group) เป็นกลุ่มที่มีทรัพย์สิน อำนาจ มีชื่อเสียงเกียรติยศและครอบครองสิ่งที่มีค่าทางสังคม ในอัตราที่มากกว่าชนชั้นกลุ่มมาก (Majority Group) ดังนั้น ชนชั้นนำ คือ ชนชั้นปกครอง (Ruling Class) หรือชนชั้นแห่งอำนาจ (The Power Elite) ส่วนชนชั้นที่ไม่มีส่วนในการปกครองก็เรียกว่า ชนชั้นถูกปกครอง (Non-governing Class) หรือมวลชน (Mass) ชนชั้นนำผูกขาดการใช้อำนาจทางการเมือง เป้าหมายสำคัญ คือ เข้ามามีบทบาทโดยตรงในรัฐเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและอำนาจจะกระจายอยู่ในกลุ่มเท่านั้น แนวคิดนี้มีตัวแทนสำคัญของนักคิดที่สำคัญ คือ Hunter และ Domhoff (อ้างถึงใน ณัฏชานุช พิชิตธนารัตน์, 2562, น.9) โดย Hunter ให้ความสำคัญต่อฐานอำนาจที่มา

จากหลายรูปแบบ เช่น ตำแหน่งทางการเมือง หรือทุนทางเศรษฐกิจ และหน่วยในการวิเคราะห์จะให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์แบบสหวิทยาการแทนที่การใช้กลุ่มพหุนิยมหรือชนชั้น โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเครือข่ายอำนาจว่าได้มีการปฏิบัติหรือทำหน้าที่อย่างไร ซึ่ง Domhoff ก็ให้ความสำคัญกับเครือข่ายอำนาจเช่นเดียวกัน ในฐานะที่เครือข่ายอำนาจเป็นกลไกในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจ เพราะเห็นว่าจุดเริ่มต้นของโครงสร้างอำนาจเกิดจากการสร้างเครือข่ายอำนาจขององค์กรต่าง ๆ และโยงกันจนก่อรูปโครงสร้าง ดังนั้นเครือข่ายอำนาจจึงเปรียบเสมือนอิฐบล็อก สำหรับการก่อรูปโครงสร้างขึ้นมา ในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนั้น จะพบว่ากลไกกลางที่จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างชนชั้นนำท้องถิ่นกับประชาชนทั่วไป (ณัชชา นุช พิชิตธนรัตน์, 2562, น.9-10)

4. แนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้น (Class structure)

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้น เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่อำนาจกระจุกตัวอยู่ที่ชนชั้นที่เป็นเจ้าของหรือควบคุมปัจจัยการผลิตที่สำคัญของสังคม เนื่องจากชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ สามารถแปรความร่ำรวยและสถานที่อยู่ในระดับสูงทางเศรษฐกิจให้กลายเป็นอำนาจทางการเมืองได้ ดังนั้นชนชั้นที่ผูกขาดอำนาจดังกล่าวจึงเรียกว่าชนชั้นผู้ปกครอง ภายใต้โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้น จึงพบว่า การกระจุกตัวของรายได้ทรัพย์สินและความมั่งคั่ง ก็จะนำไปสู่การกระจุกตัวของอำนาจ เนื่องจากชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อปกป้องและผลิตซ้ำกระบวนการสะสมทุนที่ดำรงอยู่ (พิมพ์พิญดา นางาม, 2561, น.11)

5. แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบพหุภาคี (Corporatism)

Dahl (อ้างถึงใน พิมพ์พิญดา นางาม, 2561, น.13) ได้วิจารณ์แนวคิดแบบชนชั้นนำว่าเป็นตัวแบบไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเนื่องจากการใช้วิธีการระบุโครงสร้างอำนาจโดยพิจารณาจากชื่อเสียง วิธีนี้มีฐานการวิเคราะห์คนที่มีความเสี่ยงจนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นย่อมจะได้รับความไว้วางใจในการตัดสินใจปัญหาของชุมชน แต่วิธีนี้ก็ยังมิจุดอ่อน คือ คนที่มีอำนาจอาจจะไม่ใช่คนที่มีความเสี่ยงในด้านดีเพียงด้านเดียว เนื่องจากการใช้อำนาจในเชิงอิทธิพลอาจทำให้ผู้ที่มีความเสี่ยงทั้งที่เป็นผู้มีความเสี่ยงทั้งเป็นที่ยอมรับและไม่ยอมรับ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น เป็นทั้งผู้อุปถัมภ์ช่วยเหลือและเป็นทั้งเจ้าพ่อที่ใช้ความรุนแรง ในการนี้ Dahl ได้เสนอวิธีการระบุโครงสร้างอำนาจโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ฐานการวิเคราะห์ของวิธีนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าในการศึกษาผู้มีอำนาจท้องถิ่นนั้นจะต้องศึกษา ถึงพฤติกรรมจริง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการทางการเมือง คือ การวิเคราะห์จากกระบวนการตัดสินใจปัญหาสาธารณะสำคัญ ๆ ว่า ใครเข้าร่วมตัดสินใจและใครมีบทบาทครอบงำผลการตัดสินใจดังกล่าวโดยมีคำถามว่าใครชนะ จุดอ่อนประการสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้เข้าร่วมการประชุมที่เป็นทางการ อาจจะไม่มีความสนใจในการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ เนื่องจากเป็นตัวแทนที่ถูกเชิญให้มาบังหน้าก็ได้ (พิมพ์พิญดา นางาม, 2561, น.13-14)

วัฒนธรรมทางการเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนของความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ ของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง Almond. G. ในขณะที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กับ ลิขิต ธีรเวคิน ได้นิยามวัฒนธรรมทางการเมืองว่าเป็นแบบแผนของความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองหรือวิถีชีวิต วิถีความคิดและค่านิยมของสังคมนั้น ๆ และมองเห็นว่าอำนาจที่ชอบธรรมนั้นต้องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความเชื่อ อุดมการณ์ ค่านิยมทางการเมือง เป็นแบบในการกระทำหรือดำเนินการทางการเมือง ทั้งยังเป็นวัฒนธรรมทางสัญลักษณ์ (อรรพรรณ สว่างอารมณ์, 2563, น.166)

กระบวนการเกิดวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นหลัก ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมส่วนอื่น ๆ ของสังคมอย่างใกล้ชิด โดย สมบัติ อารังธวังศ์ (อ้างถึงใน อรรพรรณ สว่างอารมณ์, 2563, น.166) สรุปกระบวนการไว้ ดังนี้ 1) กระบวนการปลูกฝังอบรมกล่อมเกล้าทางการเมือง 2) ความรู้ทางการเมือง และ 3) ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง กระบวนการดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้เกิดการยอมรับของแต่ละบุคคล ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้ 1) ระบบความเชื่อ 2) ค่านิยม 3) ทัศนคติ 4) พฤติกรรมทางการเมือง และ 5) วัฒนธรรมทางการเมือง ขณะที่ Rosenbaum แบ่งองค์ประกอบร่วมของวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างระเบียบแบบแผนทางการเมืองของคนในชาติหนึ่ง ๆ ส่วนประกอบที่เป็นแกนของแนวโน้ม ทัศนคติ หรือความโน้มเอียงที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ในทางการเมือง ประกอบด้วย 1) ความโน้มเอียงที่มีต่อโครงสร้างการปกครอง ได้แก่ ความโน้มเอียงที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางการเมือง ได้แก่ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง และความไว้วางใจทางการเมือง และ 3) ความโน้มเอียงที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ ความมีสมรรถนะทางการเมือง ลความรู้สึกสัมฤทธิ์ทางการเมือง (อรรพรรณ สว่างอารมณ์, 2563, น.166-167)

วัฒนธรรมทางการเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา (วิชุกร นาครชน, 2561, น.3-8) คือ

1) ช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2476-2500 สภาพสังคมและเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงเวลานั้น ยังไม่มีความเจริญทางวัตถุความหลากหลายของอาชีพระดับการศึกษาของประชาชน ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมของประชาชนยังคงอยู่ในระบบวัฒนธรรมแบบชนบทที่ให้ความสำคัญกับตัวบุคคลที่มีความรู้และตำแหน่งสูง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นความสัมพันธ์ด้านจิตใจ ความรู้สึก บุญคุณ เครือญาติ ความเป็นพวกพ้องและระบบอุปถัมภ์ ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ประชาชนส่วนใหญ่จะเลือกนั้นจะเป็นข้าราชการหรือผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษาสูงกว่าประชาชนทั่วไป รวมทั้งมีตำแหน่งหน้าที่เป็นข้าราชการระดับสูง เนื่องจากในช่วงเวลานั้นค่านิยมและการยอมรับในสถาบันระบบราชการในสังคมไทยสูงมาก ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกกว่าข้าราชการ คือ เจ้านาย เป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษกับประชาชนได้ ดังนั้น โดยพื้นฐานก็จะมี ความเกรงกลัวข้าราชการโดยเฉพาะข้าราชการที่อยู่ในฝ่ายปกครอง ตำรวจ อัยการ หรือ ผู้พิพากษา แต่หากข้าราชการมีหลักการด้านจิตวิญญานที่ดีสามารถเข้ากับผู้นำท้องถิ่นหรือประชาชนทั่วไปได้ดี ประชาชนก็จะยิ่งให้ความรัก และความเคารพยิ่งขึ้น

2) ช่วงระยะที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2512-2518 หลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 สถานการณ์ทางการเมืองหลังจากที่ จอมพลถนอม กิตติขจร ทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 และใช้ระบบเผด็จการทหารในการปกครองประเทศในที่สุดนำไปสู่การลุกฮือของประชาชน นิสิต นักศึกษา ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หลังจากนั้นประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยมีกลุ่มต่าง ๆ ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง มีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ซึ่งมีเนื้อหาที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง เช่น กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สถานการณ์บ้านเมืองทั่วไปอยู่ในยุคของการตื่นตัวตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและระบบราชการ ตลอดจนเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน และผู้มีสถานะทางสังคมที่เสียเปรียบ มีการกำหนดขึ้นของกระแสนวคิดแบบสังคมนิยมเป็นต้นการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นจำนวนทั้งหมด 45 พรรค ซึ่งถือว่ามากที่สุดเป็นประวัติการณ์ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว หลังจากที่ได้ตกอยู่ภายใต้ระบบเผด็จการทหารยาวนานตั้งแต่ยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาจนถึงยุคจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นเวลานานกว่า 10 ปี

3) ช่วงระยะที่ 3 ระหว่าง พ.ศ.2519-2561 หลังจากปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา จะเห็นว่าผู้ได้รับการเลือกตั้งทุกคนมีอาชีพเป็นนักธุรกิจและมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่ดีมาก และไม่ปรากฏว่ามีนักการเมืองที่มาจากอาชีพอื่น เช่น ทนายความ ครูหรืออดีตข้าราชการที่เคยปฏิบัติงานในพื้นที่ใกล้ชิดกับประชาชนเหมือนอย่างในอดีต สะท้อนให้เห็นว่า “เงิน” เริ่มเข้ามามี

อิทธิพลต่อการเลือกตั้งของจังหวัดมากขึ้น อีกกรณีหนึ่งแม้จะมีภูมิลำเนาและอยู่ในจังหวัดแต่ก็ไม่เห็นบทบาทของการลงพื้นที่คลุกคลีกับประชาชนในเขตการเลือกตั้งอย่างชัดเจน นอกเหนือจากการปรากฏตัวในงานพิธีการ เช่น งานบวช งานแต่ง หรืองานศพเท่านั้น บางคนประชาชนแทบไม่รู้จักตัวจริง ๆ แต่ก็ได้รับการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามมีนักการเมืองบางคนยังคงมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนโดยวิธีการเปิดบ้านเป็นที่พบปะกับประชาชน มีการจัดอาหารเข้าไว้ต้อนรับ โดยจะลงมาพบปะกับประชาชนเพื่อรับฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ในช่วงเวลา 07.00 - 09.00 น. ก่อนจะเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่อื่นต่อไป

กรณีศึกษาการเลือกตั้ง ส.ส. เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยอำเภอพระนครศรีอยุธยา และอำเภอบางบาล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ การปกครอง และสังคมของจังหวัด อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีเครือข่ายทางการเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็งมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะกลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือที่เรียกกันว่า “บ้านใหญ่” ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญต่อการแข่งขันทางการเมืองในระดับพื้นที่ ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน นักการเมืองในท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2566 เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นปรากฏการณ์ผลการเลือกตั้งที่น่าสนใจมากเมื่อผู้สมัครจากพรรคก้าวไกลสามารถได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แม้ว่าในพื้นที่ดังกล่าวจะถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือบ้านใหญ่ที่มีบทบาททางการเมืองมาอย่างต่อเนื่อง ผลการเลือกตั้งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในบางส่วนที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด นโยบาย และกระแสการเมืองในช่วงเวลานั้น (NATTACHAI NARKSUK, 2567) อย่างไรก็ตาม บทบาททางการเมืองท้องถิ่นยังคงมีความซับซ้อน เนื่องจากการเมืองท้องถิ่นเป็นการได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยด้านเครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับประชาชน รวมถึงบทบาทของผู้นำชุมชนและกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองท้องถิ่นที่ยังคงมีบทบาทต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนกรณีการเลือกตั้งในเขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองระดับชาติและการเมืองระดับท้องถิ่นซึ่งมีอิทธิพลต่อการเมืองในพื้นที่ รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่ยังคงมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมและโครงสร้างอำนาจในพื้นที่

สรุป

วัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีความซับซ้อนและแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของยุคสมัย โดยโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นยังคงวางรากฐานอยู่บนระบบอุปถัมภ์และระบบเครือญาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่งที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างผู้อุปถัมภ์ที่มีทรัพยากรเหนือกว่ากับประชาชนในพื้นที่ คำว่า “บ้านใหญ่” จึงไม่ได้เป็นเพียงชื่อเรียกกลุ่มนักการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายอำนาจที่ฝังรากลึกและทำหน้าที่เป็นที่พึ่งหลักของชาวบ้านในระดับท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน แม้ในปัจจุบันกระแสการเมืองระดับชาติจะพยายามผลักดันการเมืองเชิงนโยบายเพื่อลดบทบาทของระบบอุปถัมภ์ลง แต่ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อตัวบุคคลหรือตระกูลการเมืองยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้

จากกรณีศึกษาการเลือกตั้ง ส.ส. เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สะท้อนให้เห็นถึงการปะทะกันระหว่าง 2 วัฒนธรรมทางการเมือง ชัยชนะของพรรคก้าวไกลในปี พ.ศ. 2566 แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวของประชาชนที่เริ่มให้

ความสำคัญกับอุดมการณ์และนโยบายพรรคมากกว่าตัวบุคคล แต่อย่างไรก็ตามผลการเลือกตั้งล่าสุดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 ที่พรรคประชาชนไม่สามารถรักษาที่นั่งไว้ได้ กลับเป็นเครื่องยืนยันว่าอิทธิพลของบ้านใหญ่และเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวยังคงมีบทบาทสูงในการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองท้องถิ่นของอยุธยา ยังคงมีความยึดโยงกับตัวบุคคลและผลประโยชน์ที่จับต้องได้

สุดท้ายนี้ในฐานะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่พระนครศรีอยุธยาอยากสะท้อนให้เห็นว่าการเมืองท้องถิ่นควรที่จะเป็นแบบนั้นต่อไปหรือไม่ ระบบอุปถัมภ์ไม่สามารถทำให้อะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ และระบบนี้ยังทำให้คนที่อยากจะทำมาหากินเพื่อที่จะมาเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจริง ๆ นั้น มีความเสื่อมถอยลง ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากอาจพึ่งพาแค่ไปขัดผลประโยชน์กับกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลในพื้นที่ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้คนที่มีความตั้งใจในการทำงานให้กับประชาชนจริง ๆ หหมดกำลังใจ หรือเบื่อกว่าที่จะต้องมาทำงานกับระบบการทำงานแบบนี้ได้

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการ. (2567, 25 กันยายน). ระลอกต่อไปของ “การเมืองบ้านใหญ่” สะท้อนพลวัตการเมืองไทย กับ พิชญ์พงษ์สวัสดิ์. <https://www.the101.world/political-family-with-pitch-pongsawat>
- กาญจนา นครคง และ ธนัสนา โรจนตระกูล. (2567). ระบบอุปถัมภ์กับปัญหาการบริหารงานภาครัฐ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(4), 452-465.
- คมสัน ประมูลมาก. (2568, 29 มกราคม). อบจ. ส.อบจ. บ้านใหญ่ บ้านใหม่ คืออะไร? ทำความเข้าใจเลือกตั้งท้องถิ่น. <https://www.thaipbs.or.th/now/content/2254>
- ณัชชา พิชิตนารัตน์. (2556). แนวคิดวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 3(2), 1-28.
- เดือนนภา เสนแก้ว. (2564). วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนาระดับท้องถิ่นไทย: จากมุมมองทฤษฎีชนชั้นนำ. Journal of Social Sciences and Modern Integrated Sciences, 2(2), 50-68.
- ต่อสกุล พุทธพัทธ์ และ สุวิชา เป้าอารีย์. (2564). ระบบอุปถัมภ์ในคดีเห็นแก่เครือข่ายกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่ง ในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. วารสารการเมืองการปกครอง, 11(1), 21-40.
- ประจวบ จันทน์หมื่น. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับบทบาทของประชาสังคมในระบบการเมืองท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี].
- ปรัชญา บุตรสะอาด. (2566). คุณลักษณะ นักการเมืองท้องถิ่นที่ดีในการปกครองท้องถิ่น. วารสารราชภัฏประชาคม, 1(5), 1-15.
- ปัญญา คล้ายเดช, สมปอง สุวรรณภุมมา, ชุมพล เพ็งศิริ, สมจิตโต และ สุพิชญ์ญ์ แก้วโพธิ์ทอง. (2565). หลักสูตรพัฒนาผู้นำท้องถิ่น : การสร้างองค์ความรู้สู่การพัฒนาท้องถิ่นของผู้นำในจังหวัดชัยภูมิ. วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/1272>
- พระมหานริต ญาณวาทโธ และ พระมหาอภิวัชร อภิวัชฺโช. (2565). นักการเมืองท้องถิ่นในระบบราชการ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 5(1), 178-194.

- พิมพ์ญาติ นามาม. (2561). โครงสร้างอำนาจบ้านใหญ่: กรณีศึกษาบ้านใหญ่ของจังหวัดแห่งหนึ่งในประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา].
- วิชชุกร นาคธน. (2561). นักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, 5(2), 1-15.
- ศราวิน ปานชัย. (2569, 9 กุมภาพันธ์). “บ้านใหญ่” ผู้มากบารมี กำหนดทิศทางการเมืองไทย?. https://www.silpa-mag.com/history/article_105279
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2569, 10 มีนาคม). “บ้านใหญ่” ในมหาวิทยาลัย. <https://www.the101.world/patronage-networks-in-universities>
- อรรธรณ สว่างอารมณ์. (2563). การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของพลเมือง 4 รุ่น: กรณีศึกษาอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- NATTACHAI NARKSUK. (2567, 23 กรกฎาคม). อบจ. อยุธยา คีชนช้างสนามกรุงเก่า จากมนตรีถึงข้อสมทรวง สัมเจาะไขแดง. <https://www.springnews.co.th/news/politics/851667>
- PPTV Online. (2569, 8 กุมภาพันธ์). เช็กผลเลือกตั้ง 2569 อยุธยา สรุปละแนนเลือกตั้ง 69 อย่างไม่เป็นทางการ ครบทุกเขต. <https://www.pptvhd36.com/news>
- Young Matter. (2563, 18 ธันวาคม). การเมืองท้องถิ่นใกล้ตัวเราแค่ไหน? สรุปประเด็นน่าสนใจและความสำคัญของการเลือกตั้ง อบจ. <https://thematter.co/social/pao-elections-is-matters/131197>

การใช้ Double Tonguing ใน Trumpet Concerto in E-Flat Major ท่อน Rondo ผลงานของ Johann Nepomuk Hummel The Use of Double Tonguing in the Rondo of Johann Nepomuk Hummel's Trumpet Concerto in E-flat Major

กรลักษณ์ ม่อมละมูล¹¹ | Koralak Momlamool

Abstract

This Article aims to study the use of Double Tonguing in the Rondo movement of Trumpet Concerto in E-flat Major by Johann Nepomuk Hummel. The study focuses on an analyzing of the musical characteristics and practice methods required to apply this technique effectively in performance. The research was conducted using musical analysis together with a review of documents and related research, and practical exercises based on technical studies. The findings indicate that the Double Tonguing technique plays a significant role in performing high-speed passages in the Rondo movement by improving clarity, consistency, and accuracy in performance. In addition, systematic practice helps to develop the coordination between the performer's tongue and airflow. findings of this study can be applied to trumpet teaching and practice, as well as to other repertoire

Keywords: Double Tonguing, Trumpet, Concerto

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ Double Tonguing ใน Trumpet Concerto in E-flat Major ท่อน Rondo ผลงานของ Johann Nepomuk Hummel โดยมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ลักษณะทางดนตรี และแนวทางการฝึกซ้อม เพื่อนำเทคนิคดังกล่าวไปใช้ในการบรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินการใช้วิธีการวิเคราะห์บทเพลงควบคู่กับการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการฝึกซ้อมตามแบบฝึกหัด ผลการศึกษาพบว่าเทคนิค Double Tonguing มีบทบาทสำคัญในการบรรเลงวลีที่มีความเร็วสูงในท่อน Rondo โดยช่วยให้การบรรเลงมีความชัดเจน สม่่าเสมอ และแม่นยำมากขึ้นอีกทั้งการฝึกซ้อมอย่างเป็นระบบยังช่วยพัฒนาการประสานงานระหว่างลิ้นและลมของผู้บรรเลง ผลการศึกษานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนทรมัเปิดและการฝึกซ้อมเพื่อการแสดงบทเพลงอื่น ๆ ได้

* บทความวิชาการเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาการนำเสนอผลงานทางดนตรี โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัสชา น้อยสอาด เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย

¹¹ นักศึกษาจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

คำสำคัญ: การตัดลิ้น, ทรัมเป็ต, คอนแซร์โต

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

เทคนิคการตัดลิ้น (Tonguing) สามารถแบ่งได้หลายชนิด เช่น Single Tonguing , Double Tonguing และ Triple Tonguing ซึ่งแต่ละชนิดมีวัตถุประสงค์ และข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปในกรณีของการบรรเลงโน้ตความเร็วสูง เทคนิค Single Tonguing อาจมีข้อจำกัดเนื่องจากกล้ามเนื้อ และการเคลื่อนไหวของลิ้นที่มีความเร็วที่จำกัด จึงเกิดการพัฒนา เทคนิค Double Tonguing ขึ้นมา แม้ว่า Double Tonguing จะสามารถทำให้เล่นโน้ตในอัตราจังหวะเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็มีผู้บรรเลงจำนวนมากที่มีปัญหาในเรื่องการควบคุมลม และจังหวะให้สม่ำเสมอ การศึกษาเทคนิคนี้จึงมีความสำคัญในการพัฒนาทักษะในการบรรเลงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ การ Double Tonguing เป็นทักษะที่ต้องอาศัยเวลาในการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอโดยเริ่มจากการ ออกเสียง “ทา – คา” หรือ “T – K” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ดีที่สุดสำหรับการ Double Tonguing และเสียงต้องมาจากเพดานลิ้นด้านหลัง ไม่ใช่ลำคอ จากนั้นฝึกออกเสียงกับเครื่องไปด้วยโดยยังคงกล้ามเนื้อให้เหมือนกับลักษณะดังกล่าวอยู่เสมอ ขณะที่ในทางปฏิบัติพบว่าผู้บรรเลงจำนวนมากมีปัญหาเกี่ยวกับการฝึก เช่น เสียงโน้ตไม่สม่ำเสมอ ความชัดเจนของโน้ตลดลง หรือเกิดการเกร็งของกล้ามเนื้อ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการไม่เข้าใจในหลักการทำงานของลิ้นและวิธีฝึกซ้อมที่เป็นระบบ

บทเพลง Trumpet Concerto in E flat Major เป็นบทเพลงที่มีชื่อเสียงของ โจฮานน์ เนโปมุก ฮุมเมล (Johann Nepomuk Hummel) ถูกประพันธ์ขึ้นในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1803 เพื่อมุ่งเน้นเทคนิคต่าง ๆ ในการแสดงเดี่ยวสำหรับทรัมเป็ต ช่วงที่เขาใช้ชีวิตอยู่เขาได้รับอิทธิพลจากคีตกวีที่มีชื่อเสียงมาโดยตลอด ทำให้ผลงานการประพันธ์บทเพลงของเขามีการผสมผสานเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในแวดวงดนตรีตะวันตก ด้วยเหตุนี้บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคการ Double Tonguing จากบทเพลง Trumpet Concerto in E flat Major ท่อน Rondo ของ Johann Nepomuk Hummel เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในบทเพลงให้ถูกต้องตามกระบวนการ ตั้งแต่การออกแบบและวางแผนการฝึกซ้อม วิธีการฝึกซ้อม การตีความแบบฝึกหัด ปัญหาอุปสรรคที่พบ และแนวทางการแก้ไข ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การแสดงเดี่ยวทรัมเป็ต อันเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาการนำเสนอผลงานทางดนตรี

วัตถุประสงค์

เพื่อทำการศึกษการใช้เทคนิค Double Tonguing ของบทเพลง Trumpet Concerto in E flat Major ท่อน Rondo ของ Johann Nepomuk Hummel

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นการเสริมทักษะการบรรเลง การใช้เทคนิค Double Tonguing ในบทเพลงเพื่อนำไปต่อยอดในบทเพลงอื่น ๆ

ขอบเขตการศึกษา

การใช้ Double Tonguing ในบทเพลง Trumpet Concerto in E flat Major ท่อน Rondo ผลงานของ Johann Nepomok Hummel

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาถึงความถึงการใช้ Double Tonguing ใน Trumpet Concerto in E Flat Major ท่อน Rondo ของ Johann Nepomuk Hummel มุ่งเน้นไปที่เทคนิคการใช้ Double Tonguing เพื่อทำการบรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปต่อยอดกับบทเพลงอื่น ๆ ได้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ งานวิจัย และเว็บไซต์
2. ศึกษา และวิเคราะห์บทเพลง
3. จำแนกข้อมูล
4. ตรวจสอบข้อมูล
5. นำเสนอผลการศึกษา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาถึงวิธีการใช้ Double Tonguing ใน Trumpet Concerto in E Flat Major ท่อน Rondo ผลงานของ Johann Nepomuk Hummel มีผลการศึกษา ดังนี้

ประวัติผู้ประพันธ์เพลง

Johann Nepomuk Hummel (ค.ศ. 1778 – 1837) เป็นนักประพันธ์เพลง และนักเปียโนชาวออสเตรียในช่วงต่อของยุคคลาสสิก-ยุคโรแมนติก เมื่อเขาอายุได้ 5 ขวบ เขาเชี่ยวชาญการเล่นไวโอลินเป็นอย่างมาก แต่เขามีความสนใจในเปียโนมากกว่า และเมื่ออายุได้ 6 ขวบ เขาก็ได้รับการสอนเปียโนจาก วอล์ฟกัง อะมาเดอุส โมซาร์ท (Wolfgang Amadeus Mozart) และเมื่ออายุได้ 8 ขวบ เขาและครอบครัวก็ได้ย้ายไปอยู่ที่เวียนนาเขาได้อาศัยและเรียนเปียโนกับ โมซาร์ท นานกว่า 2 ปี หลังจากเรียนกับ โมซาร์ท เขาก็ได้ทัวร์คอนเสิร์ต ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1788 – 1792 ในช่วงเวลาดังกล่าว เขาเป็นนักเปียโนที่เป็นที่นิยมมาก ๆ ในยุโรป และเมื่ออายุได้ 14 ปี เขาก็หันมาเน้นที่การสอนและการประพันธ์เพลงแทน ในปี ค.ศ. 1793 เขาได้กลับมาที่เวียนนาและได้เริ่มศึกษาต่อกับ โจเซฟ ไฮเดิน (Joseph Haydn)

เมื่ออายุได้ 26 ปี เขาก็ได้รับขนานนามว่าเป็นผู้สืบทอดของ ไฮเดิน และในปี ค.ศ. 1813 เขาได้เดินทางไปรัสเซียและยุโรป เขาได้แต่งงานกับนักร้องโอเปร่าชื่อเอลิซาเบ็ธ ร็อกเคิล (Elisabeth Röckel) และมีลูกด้วยกัน 2 คน ระหว่างนั้นเขาก็ได้ทัวร์คอนเสิร์ตอยู่เรื่อย ๆ และต่อมา ฮุมเมล ได้เสียชีวิตในปี ค.ศ. 1837

บทเพลง Trumpet Concerto in E Flat Major ของ Johann Nepomuk Hummel ถูกประพันธ์ขึ้นในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1803 เพื่อให้ อันทอน ไวดิเงอร์ (Anton Weidinger) ผู้เป็นปรมาจารย์ทรัมเป็ตชาวเวียนนา และถูกแสดงครั้งแรกในวันปีใหม่ ปี ค.ศ. 1804 โดยตัวของ อันทอน เองด้วย ผลงานชิ้นนี้จึงเป็นผลงาน เพื่อเปิดทางให้ ฮุมเมล ได้เข้าร่วมกับ

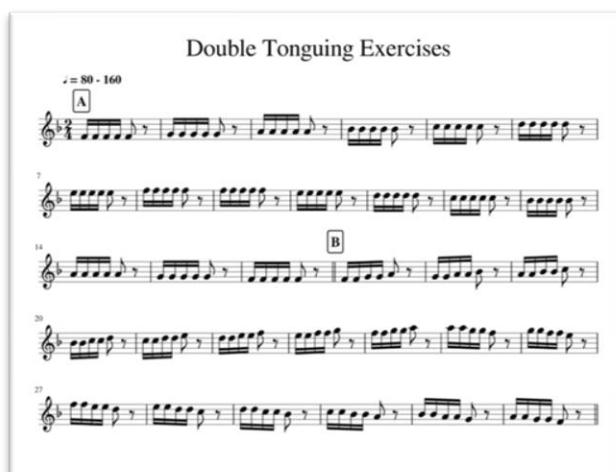
วง The Esterházy Court Orchestra ในฐานะผู้สืบทอดของ ไฮเดิน เดิมทีเพลงนี้ถูกเขียนขึ้นในคีย์ E Major แต่ในปัจจุบันมักถูกบรรเลงในคีย์ E Flat Major เพื่อให้ง่ายต่อการบรรเลงในยุคสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น (ที่มา: <https://www.kennedy-center.org/artists/h/ho-hz/johann-nepomuk-hummel>)

การตีความแบบฝึกหัด

ผู้เขียนได้ศึกษาและรวบรวมแบบฝึกหัดเพื่อเพิ่มศักยภาพในการบรรเลงเพลงดังกล่าว พร้อมทั้งเทคนิคการฝึกซ้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอ้างอิงจากประสบการณ์จากตัวผู้เขียนเอง และจากบุคคลที่เคยบรรเลงเพลงดังกล่าว

การฝึก Double Tonguing ขั้นพื้นฐานควรเริ่มจากจังหวะช้าก่อน จากนั้นจึงค่อย ๆ เพิ่มจังหวะให้เร็วขึ้น โดยบันไดเสียง F major เป็นช่วงเสียงที่ง่ายที่สุดในการฝึก Double Tonguing และควรมีตัวหยุด เพื่อหยุดพักและหายใจ ทำให้ผู้ที่ฝึกใหม่ไม่เกิดอาการปากล้าและเกร็งจนเกินไป

แบบฝึกหัดที่ 1 Double Tonguing Exercises ขั้นพื้นฐาน

ที่มา : <https://musescore.com/user/28965338/scores/5127561>

การฝึกซ้อม Double Tonguing ควรฝึกซ้อมแบบเปลี่ยนระดับเสียงด้วย เพื่อให้ลม การตัดลิ้น และนิ้ว มีความสัมพันธ์กัน และควรมีการสร้าง Dynamic ในแต่ละวลีเพื่อฝึกการควบคุมลม ดังในแบบฝึกหัดที่ 2

แบบฝึกหัดที่ 2 Double Tonguing แบบเปลี่ยนระดับเสียง

ที่มา: (Arban, 1982, p. 177)

การฝึก Double Tonguing ในช่วงแรก ๆ จะไม่สามารถฝึกได้นาน เมื่อฝึกไปในระยะเวลาหนึ่งปากจะเกิดการล้าและเกร็ง เพราะฉะนั้นจึงต้องฝึกเพิ่มความต่อเนื่องในการ Tonguing เพื่อให้ร่างกายเกิด ความคุ้นชิน และไม่เกร็ง

แบบฝึกหัดที่ 3 Double Tonguing แบบเป็นประโยคต่อเนื่อง

ที่มา: (Arban, 1982, p. 177)

การใช้แบบฝึกหัด Double Tonguing อย่างเป็นขั้นตอนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเทคนิคของผู้บรรเลงทรัมเป็ต โดยเฉพาะในบทเพลงของ Hummel ซึ่งต้องการความเร็วและความชัดเจนของเสียงในระดับสูง การฝึกอย่างมีระบบช่วยให้ผู้บรรเลงเข้าใจกลไกของการตัดสินมากขึ้น ทั้งในด้านการประสานระหว่างลม ลิ้น และการปรับตัวของร่างกายกับช่วงเสียงต่าง ๆ ในแต่ละช่วง

การวิเคราะห์การใช้ Double Tonguing ในบทเพลง

ในบทเพลง Trumpet Concerto in E-Flat Major ท่อน Rondo ของ Johann Nepomuk Hummel ได้มีการใช้เทคนิค Double Tonguing ตั้งแต่เริ่มท่อน และมีโน้ตกระโดดเล็กน้อยในท่อนที่ 5 – 6 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 Hummel Concerto III Rondo (ห้องที่ 1 – 6)

ในห้องที่ 33 และ 38 ได้มีการเขียนโน้ตเริ่มต้นประโยคด้วยการออกเสียงพยางค์ ka ซึ่งเป็นพยางค์ที่ยากในการออกเสียงเริ่มต้นประโยคของการเล่น Double Tonguing

ภาพที่ 2 ตัวอย่างประโยคที่เริ่มด้วยพยางค์ ka

จากภาพที่ 3 มีการใช้โน้ตสามพยางค์เขบ็ต 2 ชั้น ซึ่งผู้ศึกษา บรรเลงโน้ตดังกล่าวโดยใช้การออกเสียงเป็น ka – ta – ka แบบ Double Tonguing แทนการออกเสียง ta – ta – ka แบบ Triple Tonguing

ภาพที่ 3 ตัวอย่างโน้ตสามพยางค์เขบ็ต 2 ชั้น

มีการใช้เครื่องหมาย Slur ควบคู่กับการใช้ Double Tonguing ในห้องที่ 120 – 121

ภาพที่ 4 ตัวอย่างโน้ตที่ใช้เครื่องหมาย Slur กับ Double Tonguing

มีการใช้โน้ตกระโดดไปมาเป็น Arpeggio ในห้องที่ 150 – 153 และใช้ส่วนโน้ตแบบ สามพยางค์เขบ็ตสองชั้นอีกครั้งในห้องที่ 154 – 155

ภาพที่ 5 ตัวอย่างโน้ตกระโดดเป็น Arpeggio

นอกจากเทคนิคการ Double Tonguing แล้วยังมีการใช้เครื่องหมาย Turn ในจังหวะที่ค่อนข้างถี่และเร็ว ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ต้องมุ่งเน้นไปที่การใช้ลม และนิ้วให้สัมพันธ์กัน

ภาพที่ 6 ตัวอย่างโน้ตที่มีเครื่องหมาย Turn

สารัตถะที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการ Double Tonguing ในการบรรเลงเครื่องทรัมเป็ตมีปรากฏในหนังสือ และงานวิจัยหลายเล่ม ซึ่งผู้เขียนสามารถรวบรวมได้ดังนี้

Arban, J.B. (1982) หนังสือเรื่อง Complete Conservatory Method for Trumpet. ได้กล่าวไว้ว่า ให้ออกเสียงพยางค์เป็น “Ta-Ka” หรือ “Da-Ka” เพื่อให้ได้เสียงที่สม่ำเสมอในความเร็วสูง และควรฝึกใน Scale หรือ Arpeggio ชนิดต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะการใช้นิ้ว (Fingering)

Shuebruk (1959) หนังสือเรื่อง The Complete Shuebruk Tongue Trainers for Trumpet ได้เสนอเกี่ยวกับแนวทางการฝึกการใช้ลิ้นตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงขั้นสูง ครอบคลุมทั้งการฝึก Single, Double และ Triple Tonguing แบบเป็นลำดับขั้นตอน โดยเน้นการพัฒนา “ความทนทานของกล้ามเนื้อลิ้น” และ “การควบคุมลม” เพื่อให้การออกเสียงมีความชัดเจนและสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้บรรเลงที่ต้องการพัฒนาเทคนิค Double Tonguing ให้มีความแม่นยำในบทเพลงคลาสสิก

Burke (1987) ในหนังสือ New Directions in Tonguing The Art of Double and Triple Tonguing ได้กล่าวถึงการพัฒนาเทคนิคการดัดลิ้นด้วยการใช้พยางค์ที่หลากหลาย เช่น “da-ga” และ “ta-ka” เพื่อให้ได้เสียงที่นุ่มนวลและเป็นธรรมชาติมากขึ้น แนวคิดนี้ช่วยเสริมให้ผู้บรรเลงสามารถเลือกใช้พยางค์ให้เหมาะกับลักษณะของเพลงและสไตล์การแสดงที่ต้องการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัญญารัตน์ อุไพบูรณ์ (2559) ทำการวิจัยเรื่อง “การแสดงเดี่ยวทรัมเป็ตระดับปริญญาโท” ได้กล่าวไว้ว่า จากการตัดสินที่ช้าและไม่ชัด การแบ่งส่วนการฝึกซ้อมออกเป็นหลาย ๆ ส่วนเพื่อง่ายต่อการฝึกซ้อม ความสัมพันธ์ของวิธีการตัดสินกับเสียงที่ไม่ชัดเจนโดยการเปิดเมโทรโนมเพื่อควบคุมความเร็วตลอดการฝึกซ้อม เริ่มจากจังหวะช้า ๆ และเพิ่มความเร็วในการตัดสินจนถึงความเร็วที่ต้องการ ผลที่ได้จากการฝึกซ้อมพบว่า ความสัมพันธ์ของลิ้นและเสียงที่ไม่ชัดเจนขึ้นการเล่นและความต่อเนื่องมีความสม่ำเสมอยิ่งขึ้น และผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่ตรงกันในเรื่องการเลือกวิธีการตัดสินให้เหมาะสม โดยเน้นความสัมพันธ์ของลิ้นและนิ้ว

Steward, R. (2010) วิจัยเรื่อง An Analysis of Multiple Tonguing Techniques For Trumpet Performance ได้กล่าวไว้ว่า การฝึกซ้อมด้วยเมโทรโนมในจังหวะที่ช้าก่อนจะเพิ่มความเร็ว มีผลต่อความสม่ำเสมอของเสียง และสามารถลดความตึงของกล้ามเนื้อได้

Sharon C. Morell (1978) ทำการวิจัยเรื่อง Tonguing Pedagogy For Trumpet Players ได้กล่าวไว้ว่า การวางรูปปากและลิ้นที่ผิดตำแหน่ง หรือแม้แต่กล้ามเนื้อที่ไม่แข็งแรง สามารถนำไปสู่การเกิดเสียงที่ไม่พึงประสงค์ในการบรรเลงได้

แนวทางการฝึกซ้อม

1. ฝึกซ้อมแบบฝึกหัด
2. ฝึกซ้อมบทเพลงควบคู่กับการเปิดเมโทรโนม ประกอบกับการฟังผ่านสื่อที่มีการเผยแพร่ไว้
3. ฝึกซ้อมกับ Accompaniment ผ่านสื่อที่มีการเผยแพร่ไว้
4. ฝึกซ้อมกับ Accompaniment จริง

การนำเสนอผลการศึกษา

ผู้เขียนได้นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการแสดงเดี่ยวทรัมเป็ต ในรายวิชาการนำเสนอผลงานทางดนตรี

QR Code คลิปการนำเสนอ

ปัญหาที่พบในระหว่างทำการฝึกซ้อมและนำเสนอ

1. ความไม่สม่ำเสมอของเสียง ส่งผลให้เสียงไม่ต่อเนื่อง และสะดุด
2. การควบคุมลมหายใจที่ไม่คงที่ ส่งผลให้บางประโยคอาจเบาลงหรือไม่สมบูรณ์
3. การใช้ลิ้นและนิ้วไม่สัมพันธ์กัน ส่งผลให้ประโยคไม่สมบูรณ์
4. ความวิตกกังวล ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นใจในการบรรเลง

สรุปผลการศึกษา

ในบทเพลง Trumpet Concerto in E Flat Major ท่อน Rondo ของ Johann Nepomuk Hummel มีความซับซ้อนทางจังหวะและความเร็วสูง จึงต้องอาศัยทักษะ Double Tonguing ในการบรรเลงเพื่อให้เพลงสมบูรณ์

จากการศึกษาพบว่า การใช้ทักษะ Double Tonguing มีความสำคัญต่อการบรรเลงเพลงดังกล่าว เนื่องจากความเร็วที่สูงและความต่อเนื่องของโน้ต จึงทำให้การเล่นแค่ Single Tonguing อย่างเดียวไม่เพียงพอ การฝึกด้วยแบบฝึกหัดพื้นฐาน พร้อมกับการกำกับจังหวะจากช้าไปเร็ว ทำให้ผู้ศึกษาสามารถบรรเลงบทเพลงดังกล่าวได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับแนวคิดในหนังสือของ Arban, J.B. (1982) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การออกเสียง Ta-Ka หรือ Da-Ka เป็นเสียงพยางค์ที่เหมาะสมที่สุดในการเป่า Double Tonguing นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญญรัตน์ อุไรพูน (2559) ซึ่งชี้ไว้ว่า การแบ่งส่วนการซ้อมเป็นหลาย ๆ ส่วนเพื่อให้ง่ายต่อการฝึกซ้อม และควรใช้เมโทรโนมตลอดการฝึกซ้อมโดยเริ่มจากช้าไปเร็ว ช่วยให้ผู้บรรเลงพัฒนาความแม่นยำและความต่อเนื่องของการบรรเลงได้ ผู้เขียนขอเสนอเพิ่มเติมว่า ผู้บรรเลงไม่ควรมุ่งเน้นไปที่ความเร็วเพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเน้นเรื่องคุณภาพ และความคมชัดของเสียงเป็นสำคัญ และยังคงพบอีกว่าอาการตื่นเต้น ประหม่า หรือแม้กระทั่งพักผ่อนไม่เพียงพออาจส่งผลทำให้ไม่สามารถแสดงได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเช่นกัน ความแข็งแรงและความทนทานของกล้ามเนื้อใบหน้า กล้ามเนื้อปาก ลิ้น และช่องท้อง มีบทบาทสำคัญในการบรรเลงต่อเนื่องในบทเพลงที่ใช้เทคนิค Double Tonguing การฝึกเป็นประจำ เช่น การฝึก Long Tone และ Lip Slur จะช่วยพัฒนาความทนทานของผู้บรรเลง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. ควรฝึกซ้อม Double Tonguing ควบคู่กับการ Long Tone เพื่อให้เสียงสม่ำเสมอและต่อเนื่องโดยใช้เมโทรโนม
2. ควรขยายการศึกษาทักษะ Multiple Tonguing อื่น เช่น Triple Tonguing เพื่อเปรียบเทียบกับ Double Tonguing ในบริบทของบทเพลงที่ต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กัญญารัตน์ อุไพบูลย์. (2559). การแสดงเดี่ยวทรัมเป็ตระดับปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Arban, J.B. (1982). *Complete Conservatory Method for Trumpet*. Carl Fisher.
- Burke, J. (1987). *New directions in tonguing: The art of double and triple tonguing*. Charles Colin.
- Stewart, R. (2010). *An analysis of multiple tonguing techniques for trumpet performance*. International Trumpet Guild Journal.
- Shuebruk, R. (1959). *The complete Shuebruk tongue trainers for trumpet*. Carl Fischer.
- Sharon C. Morell. (1978). *Tonguing Pedagogy For Trumpet Players*. Retrieved 7 december 2025 from <https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/82083/Morell.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- The Trump Kennedy Center. (2025). *Johann Nepomuk Hummel*. Retrieved 25 April 2026 from <https://www.kennedy-center.org/artists/h/ho-hz/johann-nepomuk-hummel>.

หลักเกณฑ์การส่งบทความตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ระดับปริญญาตรี

ลักษณะของวารสาร

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ระดับปริญญาตรีเป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย/บทความวิชาการ และองค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของนักศึกษา

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. เนื้อหาของบทความ หรือข้อคิดเห็นใดๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป
3. ต้นฉบับต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research articles)
2. บทความวิชาการ (Academic articles)
3. บทความปริทรรศน์ (Review articles)
4. บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว หรือดาวน์โหลดเทมเพลตบทความได้จาก ลิงค์ ด้านบน ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามี ภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่ายขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้น ให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหารวมภาพและ ตารางไม่ควรเกิน 15 หน้า

2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin)   ขนาด 1.00" หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบล่าง (Bottom margin)   ขนาด 0.71" หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบซ้าย (Left margin)   ขนาด 0.71" หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin)   ขนาด 0.71" หรือ 2.54 เซนติเมตร

3. การส่งต้นฉบับ ผู้เขียนจัดส่งต้นฉบับทางระบบวารสาร นี้ หรือ E-mail address: journalhusokidsofaru@gmail.com ให้แนบไฟล์ข้อมูลเรื่องเต็มรูปแบบ WORD, และ PDF. อย่างละ 1 ไฟล์

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความที่ผู้เขียนจัดส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบ ดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่

ชื่อเรื่องภาษาไทย TH Sarabun PSK ตัวหนา ขนาด 20

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ TH Sarabun PSK ตัวหนา ขนาด 18

2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 ตัวหนา และให้จัดอยู่ชิดขวาหน้ากระดาษและกำหนดเชิงอรรถหลังชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย) ดังนี้

2.1 เชิงอรรถหมายเลข ให้ระบุตำแหน่ง หน่วยงานและที่อยู่ที่ตั้งกิตติทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และ E-mail

2.2 เชิงอรรถเครื่องหมายดอกจัน (ต่อจากเชิงอรรถตัวเลข) ให้ระบุ "Corresponding author email: ของผู้เขียน"

3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และให้ใช้แบบ อักษร TH Sarabun PSK ขนาด 14 ตัวปกติ

4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัด ชิดซ้ายของหน้ากระดาษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่

5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun PSK ดังนี้

- หัวข้อใหญ่ ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์

- หัวข้อย่อย ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์

- เนื้อความใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกทุกย่อหน้าเยื้อง 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป ซึ่ง บทความวิจัย บทความวิชาการและบทความปริทรรศน์มีส่วนเนื้อเรื่องดังนี้

5.1 บทความวิชาการและบทความปริทรรศน์ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา บทสรุป และเอกสารอ้างอิง

5.2 บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและ อภิปรายผล
กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

การเขียนเอกสารอ้างอิง (Reference)

การอ้างอิงเอกสารให้เขียนตามแบบ APA (American Psychological Association) ดังนี้

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบ

กรณีเอกสารอ้างอิงปรากฏก่อนข้อความ

ชื่อและนามสกุล (ปีพิมพ์) หรือ ชื่อและนามสกุล (ปีพิมพ์ เลขหน้าที่ปรากฏข้อความ) .....

กรณีเอกสารอ้างอิงปรากฏท้ายข้อความ

..... (ชื่อและนามสกุล, ปีพิมพ์) หรือ ..... (ชื่อและนามสกุล, ปีพิมพ์: เลขหน้าที่ปรากฏข้อความ)

หมายเหตุ ผู้เขียนที่เป็นชาวต่างประเทศให้ใช้นามสกุล ตามด้วยปีพิมพ์และเลขหน้าที่ปรากฏข้อความ

ตัวอย่าง

ก่อนข้อความ

ทรงศรี สรณสถาพร (2556) อธิบายว่า ..... หรือ ทรงศรี สรณสถาพร (2556: 52) อธิบายว่า .....

ท้ายข้อความ

..... (ทรงศรี สรณสถาพร, 2556) หรือ ..... (ทรงศรี สรณสถาพร, 2556: 52)

ก่อนข้อความ

Cane (2004) ระบุว่า..... หรือ Cane (2004: 65) ระบุว่า .....

ท้ายข้อความ

..... (Cane, 2004) หรือ ..... (Cane, 2004: 65)

ก่อนข้อความ

อัจฉรา จันทร์ฉาย และศิพัตม์ ไตรอุโฆษ (2562) กล่าวว่า ..... หรือ อัจฉรา จันทร์ฉาย และศิพัตม์ ไตรอุโฆษ (2562: 83) กล่าวว่า .....

ท้ายข้อความ

..... (อัจฉรา จันทร์ฉาย และศิพัทธ์ ไตรอุโฆษ, 2562) หรือ ..... (อัจฉรา จันทร์ฉาย และศิพัทธ์ ไตร อุโฆษ, 2562: 83)

ก่อนข้อความ

Warraich & Ameen (2010) อธิบายว่า..... หรือ Warraich & Ameen (2010: 320) อธิบายว่า .....

ท้ายข้อความ

..... (Warraich & Ameen, 2010) หรือ ..... (Warraich & Ameen, 2010: 320)

2. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

ให้เขียนเอกสารอ้างอิงเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แล้วจัดเรียงไว้ท้ายบทความตามลำดับ อักษรชื่อและนามสกุลของผู้เขียน ชาวไทย หรือนามสกุลของผู้เขียนชาวต่างประเทศ หรือชื่อเรื่องในกรณีที่ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน โดยเรียงเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนเอกสารภาษาต่างประเทศ ดังตัวอย่างการเขียน เอกสารอ้างอิงท้ายบทความตามประเภทของแหล่งที่ใช้อ้างอิงต่อไปนี้

2.1 หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์), ชื่อเรื่อง (ครั้งที่พิมพ์) สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์

หมายเหตุ: ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ตั้งแต่การพิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป

ตัวอย่าง

ทรงศรี สรณสถาพร. (2556). **การอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพฯ: วังอักษร.

อัจฉรา จันทร์ฉาย และศิพัทธ์ ไตรอุโฆษ. (2562) **การจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนธุรกิจใหม่**, กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Berry, D. M., & Fagerjord, A. (2017). **Digital humanities: Knowledge and critique in a digital age**. Cambridge, England: Polity.

Cane, P. (2004). **Administrative law** (4th ed.). New York: Oxford University Press.

2.2 บทความวารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน (ปีพิมพ์) ชื่อบทความ, ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้าที่ปรากฏบทความ

ตัวอย่าง

สิริวิจิตร แก้วนิกร, ใจทิพย์ ณ สงขลา, และปรัชญนันท์ นิลสุข. (2562) การพัฒนาเว็บเพื่อการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการเล่าเรื่องดิจิทัล

เพื่อส่งเสริมสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม วารสารสารสนเทศศาสตร์, 37(1), 45-66.

Warraich, N. F., & Ameen, K. (2010). Employment and learning outcomes of LIS graduates: A case of Pakistan. *Education for Information*, 28(2), 315-324

2.2 บทความวารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีพิมพ์) ชื่อวิทยานิพนธ์. ระดับของวิทยานิพนธ์, ชื่อมหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: วิทยานิพนธ์ภาษาต่างประเทศให้ใส่เครื่องหมายจุลภาคหลังชื่อมหาวิทยาลัย ตามด้วยชื่อประเทศ

ตัวอย่าง

กรรณก บุญมรดก (2561) การศึกษาคำบริภาษในภาษาถิ่นได้ตามแนวบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Reinhard, A. R. (2021). *Stress, burnout, and well-being in new veterinary graduates: Evaluating a pilot online professional development program*. Master's thesis, University of Kentucky, United State of America.

พรณา แสงดี. (2552). การพัฒนาวัฒนธรรมสารสนเทศในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Aldridge, D. V. (1997). *Leadership and management behaviors of the deans of student services within the Los Angeles Community College District*. Doctoral dissertation, Pepperdine University, United State of America

2.4 เอกสารการประชุมสัมมนา

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์) ชื่อบทความ ใน **ชื่อเอกสารการประชุมสัมมนา** (หน้าที่ปรากฏบทความ) สถานที่ พิมพ์ สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง

นราธิป ปิตินนบดี. (2564), การประเมินงานมอบหมายการรู้สารสนเทศของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ใน **เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มศรีอยุธยา "งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่" ครั้งที่ 11** (หน้า 245-256) ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ ราชนครินทร์

Castillo, F. (2019), Evolutionism in music history: Toward reconciliation. In **Proceedings of the 5th Arts & Humanities Conference** (pp.15-24), Prague, Czech Republic: International Institute of Social and Economic Sciences.

2.5 บทความในหนังสือพิมพ์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียนบทความ (ปีพิมพ์, วันที่ เดือน) ชื่อบทความ **ชื่อหนังสือพิมพ์**, หน้าที่ปรากฏบทความ

หมายเหตุ: บทความในหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศให้ระบุข้อมูลวันเดือนปีที่พิมพ์เป็น (ปีพิมพ์, เดือน วันที่)

ตัวอย่าง

กันต์ เอี่ยมอินทรา (2562, 29 มิถุนายน), MOOC ตลาดวิชาอนาคตใหม่แห่งการศึกษา **กรุงเทพธุรกิจ** หน้า 9.

Chantanusornsiri, W. (2019, July 25). Good governance sorely lacking at state-run barniks. **Bangkok Post**, p.9.

2.6 สัมภาษณ์

รูปแบบ

ผู้ให้สัมภาษณ์ ตำแหน่ง (ถ้ามี) สัมภาษณ์, วันที่ เดือน ปี

ตัวอย่าง

ณัฐพล รื่นถวิล, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเทพ หมู่ 5 ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา, สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2563

2.7 บทความหรือเอกสารจากอินเทอร์เน็ต

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียนบทความ (ปีพิมพ์) ชื่อบทความ, สืบค้น วัน เดือน ปี, จาก <http://www.xxxxx>

หมายเหตุ: กรณีอ้างอิงบทความภาษาต่างประเทศให้ระบุข้อมูลการสืบค้นว่า Retrieved เดือน วัน, ปี, from <http://www.xxxxxx>

ตัวอย่าง

กรมควบคุมโรค. (2563), **เกณฑ์การพิจารณาตามระดับความรุนแรงของการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ระดับประเทศ**. สืบค้น 7 ตุลาคม 2564, จาก

https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/im_commands/im_commands12_1.pdf

อรรถสิทธิ์ ขจรรุ่งศิลป์. (2564), **สื่อสารอย่างไรให้คนไทยเชื่อมั่นและฉีดวัคซีน**. สืบค้น 7 ตุลาคม 2564, จาก <https://tdri.or.th/2021/06/vaccine-communication/>

Thomas, S. J., et al. (2021). **Six month safety and efficacy of the BNT162b2 mRNA COVID-19 vaccine**. Retrieved October 7, 2021, from <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2021.07.28.21261159/1>

World Health Organization. (2021), **COVID-19 vaccine tracker and landscape**. Retrieved October 7, 2021, from <https://www.who.int/publications/m/item/dhaft-landscape-of-covid-19-candidate>

ประกาศเกี่ยวกับลิขสิทธิ์

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นลิขสิทธิ์ของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารฯ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความและไม่ได้เป็นทัศนะและความรับผิดชอบของ กองบรรณาธิการ หรือของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

นโยบายส่วนบุคคล

ชื่อและที่อยู่อีเมลที่ป้อนในเว็บไซต์วารสารนี้จะใช้สำหรับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในวารสารฯ เท่านั้นและจะไม่เผยแพร่เพื่อวัตถุประสงค์ในกิจกรรม